

รายงานการวิจัย

เรื่อง

เชียงใหม่เมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงใหม่

Chiang Rai the City of Arts: A Case Study of Buddhist Temples,
Historical Sites in Wiang Chai District, Chiang Rai Province.

โดย

พระครูสุธีสุตสุนทร, ดร.

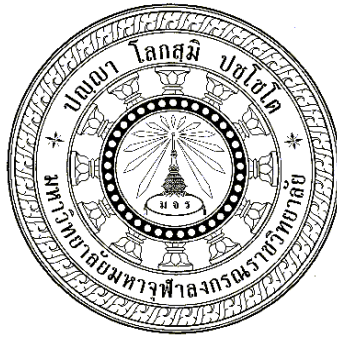
นางสาวภัทราวรรณ กวาวสาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761134

รายงานการวิจัย

เรื่อง

เชียงใหม่เมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

Chiang Rai the City of Arts: A Case Study of Buddhist Temples,
Historical Sites in Wiang Chai District, Chiang Rai Province.

พระครูสุธีสุตสุนทร, ดร.

นางสาวภัทราวรรณ กวาวสาม

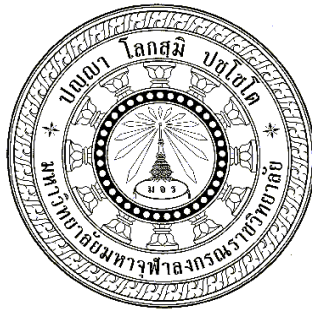
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761134

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Chiang Rai the City of Arts: A Case Study of Buddhist Temples,
Historical Sites in Wiang Chai District, Chiang Rai Province.

By

PhraKhru Suteesutasuntorn, Dr.

Miss.Patrawan Kaowsam

Chiang Rai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2561

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761134

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่องานวิจัย: เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย
จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัย: พระครูสุธีสุตสุนทร (สมพงษ์ พอกพูน), ดร.
นางสาวภัทราวรรณ กวาวสาม

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๑

ทุนอุดหนุนการวิจัย: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานอยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย (2) เพื่อศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน (ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรม และ (3) เพื่อส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้วยการใช้แอปพลิเคชัน Line ผ่านการสแกนคิวอาร์โค้ดของวัดดำเนินการวิจัยโดยลงพื้นที่ภาคสนามในพื้นที่เป้าหมาย คือ วัดในตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ที่มีโบราณสถานอยู่ในวัด ประชากรที่ใช้ คือ เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้านจำนวน 18 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการประชุมกลุ่มย่อย เครื่องบันทึกเสียง ผลการศึกษาวิจัยพบว่า วัดที่มีโบราณสถานอยู่ในวัดพื้นที่อำเภอเวียงชัย ปรากฏว่าอยู่ในพื้นที่ตำบลเวียงเหนือทั้งสิ้น จำนวน ๗ แห่ง ประกอบด้วย โบราณสถานพุทธรูปโพธิ์ชัย (ป่ายางน้อย) วัดโพธิ์ชัย วัดราษฎร์เจริญ วัดสันสลิต วัดโบราณเวียงเดิม วัดปางไทรแก้ว พุทธสถานพระเจ้ากือนา และสำนักสงฆ์บ้านสันตันแหวน เนื่องจากเป็นเส้นทางสายน้ำแม่ลาว สายน้ำแม่กก ไหลผ่าน ส่วนศิลปะที่ปรากฏพบในเครื่องปั้นดินเผาเป็นส่วนใหญ่ และแนวทางการส่งเสริมวัดเหล่านั้นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ได้แก่ วัดควรมีการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น จัดทำพิพิธภัณฑ์ของวัด แล้วนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการอธิบายโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีอยู่ เช่น App Line เป็นต้น

Research Title: Chiang Rai the City of Arts: A Case Study of Buddhist Temples, Historical Sites in Wiang Chai District, Chiang Rai Province

Researcher: Phrakhru Suteesutasuntorn (Sompong Pokpoon), Dr.
Miss. Patrawan Kwaosam

Division: Chiang Rai Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Academic year: 2018

Research Scholarship Sponsor: The Buddhist Research Institute,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The research study Chiang Rai the City of Arts: A Case Study of Buddhist Temples, Historical Sites in Wiang Chai District, Chiang Rai Province The objectives are: (1) study was a historic monastery in Wiang Chai district. Province (2) to study art in the archaeological site (temple) about architecture and Buddhist art, and (3) to promote the ancient temple as a learning community. Conducted research into the field in the target area is measured in Wiang above. Wiang Chai district Chiang Rai province The Ruins in temple the population of the parish, community leaders, local historian. Scholars No. 18 / instrument is an in-depth interview. Recording a session audiotape the study found that Temple Ruins in Wat Wiang Chai district. It appears that the district is in the north of the town consists of 7 historic Buddhist Chai (wild least), Wat Pho Chai Charoen Wat temple's ancient walled Old gourami measure. Wat Pang Tri Kaew Buddhist, Kue Na Buddhist place and Santonhan house of priest because of the river is Mae Lao Mae Kok River flows through the art of pottery found in the majority. And measured approach to promote them as a learning community, including measures should be publicized more. Preparation of a museum then the technology of the information used to describe the existing historic monuments such as Application Line.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงรายนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ และ แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ปรากฏหลักฐานในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในเทศบาลนครเชียงราย แล้วนำไปจัดทำเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ภาคภาษาอังกฤษเพื่อเป็นรูปแบบพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์แก่วัด ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันวิจัยพุทธ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีงบประมาณ ๒๕๖๐

งานวิจัยนี้สำเร็จลงด้วยดีตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น จึงขอขอบคุณพระครูวิจารณ์วน กิจ เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัย ผู้ดูแลโบราณสถานพุทธรูปโบราณโพธิ์ชัย ต.เวียงเหนือ อ.เวียงชัย จ.เชียงราย และพระธาตุโพธิ์ชัยวัดโพธิ์ชัย พระครูโบราณบุรณารักษ์ เจ้าคณะตำบลเวียงเหนือ/วัดโบราณเวียงเดิม ต.เวียงเหนือ อ.เวียงชัย จ.เชียงราย พระอธิการสุพัฒน์ วราสโย เจ้าอาวาสวัดสันสลิต ต.เวียงเหนือ อ.เวียงชัย จ.เชียงราย พระสุคำ สัจจิตโต รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดราษฎร์เจริญ ต.เวียงเหนือ อ.เวียงชัย จ.เชียงราย พระครูพิธานพิพัฒน์คุณ รองเจ้าคณะอำเภอเวียงชัย รูปที่ ๑/ ประธานศูนย์วัฒนธรรม ต.เวียงเหนือ อ.เวียงชัย จ.เชียงราย พระครูวิมลศิลปกิจ วัดพนาลัยเกษม รองเจ้าคณะอำเภอเวียงชัย รูปที่ ๒/ ที่ปรึกษาเจ้าอาวาสวัดพนาลัยเกษม ต.เวียงเหนือ อ.เวียงชัย จ.เชียงรายและพ่อครูชรินทร์ แจ่มจิตต์ เจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไชนารายณ์ ซึ่งเน้นสาระที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นและประชาชนในชุมชนที่โบราณสถาน โบราณคดีตั้งอยู่

ที่ได้ให้ข้อมูล ขอขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เมตตาให้ ข้อเสนอแนะ คำแนะนำที่เป็นประโยชน์จนทำให้ทีมผู้วิจัยดำเนินการวิจัยสำเร็จเสร็จสิ้นด้วยดี จึง ขอขอบคุณ อนุโมทนาไว้ ณ โอกาสเป็นอย่างยิ่ง

พระครูสุธีสุตสุนทร (สมพงษ์ พอกพูน), ดร.

นางสาว ภัทราวรรณ กวาวสาม

๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
๑ บทนำ	
๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๕ คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	๔
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๖
๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการแหล่งโบราณคดี โบราณคดี.....	๗
๒.๒ แนวคิดเรื่องการพัฒนาวัด.....	๑๕
๒.๓ แนวคิดการจัดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม.....	๒๐
๒.๔ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	๒๕
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๑
๒.๖ ข้อมูลบริบทพื้นที่วัดโบราณสถานเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย.....	๓๓
๓ ระเบียบวิธีวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๓๘
๓.๒ ประชากรที่ศึกษา.....	๓๙
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๔๐
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๔๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๒

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	
๔.๑ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ (เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย)	๔๓
๔.๒ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ (เพื่อศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน(ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรม).....	๖๐
๔.๓ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ (เพื่อส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้วยการใช้แอปพลิเคชัน Line ผ่านสแกนคิวอาร์โค้ดของวัด).....	๗๓
๕ สรุปผลการวิจัย.....	
๕.๑ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ (เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย).....	๘๘
๕.๒ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ (เพื่อศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน(ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรม).....	๘๙
๕.๓ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ (เพื่อส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้วยการใช้แอปพลิเคชัน Line ผ่านสแกนคิวอาร์โค้ดของวัด).....	๘๙
๕.๔ ข้อเสนอแนะ.....	๙๓
บรรณานุกรม.....	๙๔
ภาคผนวก.....	
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๙๖
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๐๘
ภาคผนวก ฉ เปรียบเทียบวัตถุประสงค์/กิจกรรมที่เสนอในข้อเสนอโครงการและกิจกรรมที่ทำจริง.....	๑๐๙
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์เชิงลึก.....	๑๑๓
ภาคผนวก จ ประวัติผู้วิจัยและคณะ.....	๑๑๔

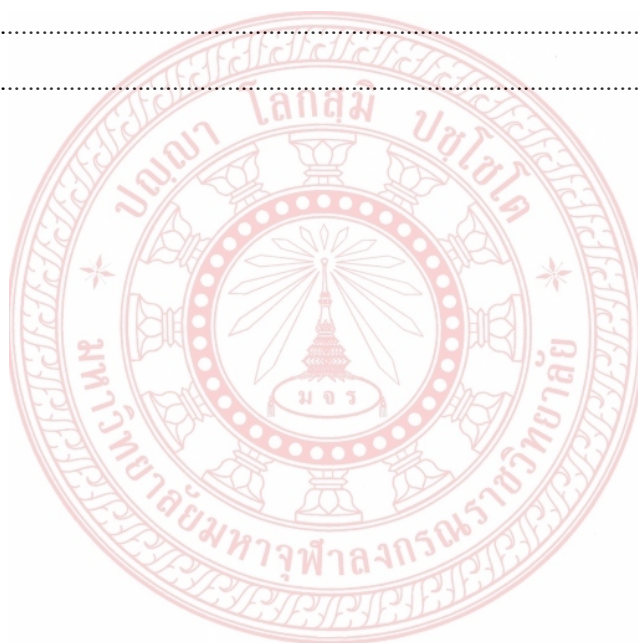
สารบัญภาพ

เรื่อง	หน้า
ภาพที่ ๑	๔๔
ภาพที่ ๒	๔๖
ภาพที่ ๓	๔๖
ภาพที่ ๔	๔๗
ภาพที่ ๕	๔๗
ภาพที่ ๖	๔๘
ภาพที่ ๗	๔๙
ภาพที่ ๘	๕๐
ภาพที่ ๙	๕๑
ภาพที่ ๑๐	๕๕
ภาพที่ ๑๑	๕๗
ภาพที่ ๑๒	๕๗
ภาพที่ ๑๓	๕๙
ภาพที่ ๑๔	๖๔
ภาพที่ ๑๕	๖๔
ภาพที่ ๑๖	๖๕
ภาพที่ ๑๗	๖๖
ภาพที่ ๑๘	๖๙
ภาพที่ ๑๙	๖๙
ภาพที่ ๒๐	๗๑
ภาพที่ ๒๑	๗๒
ภาพที่ ๒๒	๗๓
ภาพที่ ๒๓	๗๔
ภาพที่ ๒๔	๗๗
ภาพที่ ๒๕	๘๐
ภาพที่ ๒๖	๘๑

สารบัญภาพ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาพที่ ๒๗	๘๑
ภาพที่ ๒๘	๘๒
ภาพที่ ๒๙	๘๓
ภาพที่ ๓๐	๘๓
ภาพที่ ๓๑	๘๕
ภาพที่ ๓๒	๘๖
ภาพที่ ๓๓	๘๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม คือ นายวีระ โรจน์พจนรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ได้เปิดเผยต่อสื่อมวลชนเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๙ ว่า จากการศึกษาที่ได้ไปร่วมเปิดงานเทศกาลศิลปะนานาชาติ (Setouchi Triennale ๒๐๑๖ “Session Setouchi Asia Village” ณ SunPort Takamatsu ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างกระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) ประเทศไทย และจังหวัดคางาวะ ประเทศญี่ปุ่น ในโอกาสเฉลิมฉลองความสัมพันธ์ครบรอบ ๑๓๐ ปีไทย-ญี่ปุ่น ซึ่งมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ โดยหอศิลป์กรุงโตเกียวได้นำนิทรรศการมังงะ-อะนิเมะ และเกมส์ มาจัดแสดงที่หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพ ขณะที่ไทยได้อนุญาตให้พิพิธภัณฑ์ศิลปะกรุงโตเกียวยืมโบราณวัตถุที่ล้ำค่าของกรมศิลปากรจำนวน ๕๐ ชิ้นไปจัดแสดงที่ญี่ปุ่น รวมถึงแลกเปลี่ยนศิลปะและนิทรรศการร่วมกันตลอดทั้งปี ๒๐๑๗ ด้วย จากการร่วมงานดังกล่าวทำให้เกิดแนวคิดว่า ควรสร้างจังหวัดแห่งศิลปะขึ้นในประเทศไทย เพราะมั่นใจว่าประชาชนในพื้นที่จะได้รับประโยชน์ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจ โดยเบื้องต้นจะนำร่องที่จังหวัดเชียงรายเป็นแห่งแรก เพราะมีศักยภาพและทุกวันนี้ก็แทบจะเป็นเมืองศิลปะโดยอัตโนมัติอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นบ้านดำ ผลงานศิลปินแห่งชาติ ดร.ถวัลย์ ดัชนี วัดร่องขุน ผลงานศิลปินแห่งชาติ อาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมีแหล่งโบราณสถานโบราณคดีอีกมากมายที่เป็นแหล่งศิลปะของเชียงราย

ประเทศไทยเรามีโบราณสถานที่ทรงคุณค่าทางความงามทางประวัติศาสตร์และการสืบต่ออารยธรรมของชนชาติอยู่เป็นจำนวนมากและกระจายอยู่ทั่วประเทศ โบราณสถานดังกล่าวเป็นหลักฐานในทางประวัติศาสตร์อันแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาตินับตั้งแต่อดีตกาลจนมาถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นเครื่องเตือนใจถึงความมีอารยธรรมของชนชาติก่อให้เกิดความภูมิใจในการดำรงอยู่ของชนชาติไทย โบราณสถานแต่ละแห่งล้วนมีเสน่ห์ความงามและคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ที่เชิญชวนให้คนไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติเกิดความอยากรู้อยากเห็นและอยากชื่นชม โบราณสถานจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอารยธรรมที่ยาวนานของชาติไทยและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ สามารถเพิ่มรายได้และเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของประชาชนในชนบท ความสำคัญของโบราณสถานนี้จึงทำให้ประเทศต่างๆดำเนินการดูแลจัดการอนุรักษ์โบราณสถานเพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมตกทอดถึงอนุชนรุ่นหลังต่อไป ตลอดจนหาแนวทางในการบริหารจัดการโบราณสถานเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์ทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจต่อชาติบ้านเมืองโดยส่วนรวมด้วย

ประเทศไทยมีการพัฒนาในด้านต่างๆอย่างรวดเร็ว ทำให้มีผลกระทบต่อการบุกรุกและทำลายหลักฐานทางโบราณคดีในโบราณสถานแต่ละแหล่งที่มีความสำคัญต่อประวัติความเป็นมาของชาติไทยอันยาวนาน ทั้งโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือนักบริหารและนักพัฒนาทางอุตสาหกรรมทั้งหลายอยู่เสมอๆ ขบวนการลักลอบตัดเศียรพระส่งออกขายต่างประเทศก็มีการลักลอบขุดค้นโบราณวัตถุขายให้แก่ผู้ที่นิยมสะสมของเก่า การบุกรุกเข้าไปในเขตโบราณสถานของชาวบ้านตลอดจนการถูกทำลายลงด้วยโครงการพัฒนาต่างๆของภาครัฐ ก่อให้เกิดความเสียหายและความเสื่อมโทรมต่อโบราณสถานเป็นอย่างมาก ซึ่งการอนุรักษ์โบราณสถานเป็นการดำเนินงานที่ต้องระยะเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเป็นส่วนใหญ่ ให้เกิดความรู้สึกรักและหวงแหนในมรดกที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ การอนุรักษ์โบราณสถานจึงมิใช่หน้าที่คนใดคนหนึ่ง แต่เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนจะต้องรับผิดชอบและที่สำคัญคือ ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานของรัฐกับประชาชน โดยเป็นที่ทราบกันดีว่าในปัจจุบันวิทยาการสมัยใหม่ได้มีบทบาทเข้าไปเสริมแต่งเปลี่ยนแปลงบริเวณแหล่งโบราณสถานมากยิ่งขึ้นและเป็นไปอย่างรวดเร็ว ถ้าไม่มีมาตรการในการอนุรักษ์โบราณสถานที่ดีพอและเหมาะสมแล้วเชื่อว่าในอนาคตอันใกล้แหล่งโบราณสถานอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพและสำคัญของชาติจะสูญสิ้นไปได้ในที่สุด

อำเภอเวียงชัย ก็เป็นอีกอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงรายที่มีโบราณสถาน โบราณคดี แหล่งศิลปวัฒนธรรมอย่างมากมาย โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลเวียงเหนือ เช่น พระธาตุวัดโพธิ์ชัย พระพุทธรูปโบราณเวียงเดิม พระพุทธรูปหินทรายวัดราษฎร์เจริญ พระพุทธรูปหินทรายวัดสันสลิด ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในพิพิธภัณฑวัตถุโบราณเวียงเดิม และวัดอื่นๆ ในพื้นที่ ตำบลเวียงชัย ตำบลผางาม และตำบลดอนศิลา ก็มีแหล่งโบราณสถานโบราณคดีมากมายเช่นกัน เนื่องจากอำเภอเวียงชัยคือสถานที่ตั้งเวียงไชยปราการ หรือเวียงไชยนารายณ์ ในอดีต ซึ่งเป็นยุคก่อนประวัติศาสตร์ล้านนา และเมื่อกระทรวงวัฒนธรรมประกาศให้เมืองเชียงรายเป็นเมืองแห่งศิลปะแห่งแรกของประเทศไทยในปี ๒๕๖๐ ดังกล่าวข้างต้น

ดังนั้น ทีมผู้วิจัยจึงเห็นว่า มีความจำเป็นต้องศึกษากระบวนการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถานโบราณคดีในอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย อันจะนำไปสู่การเป็นเมืองแห่งศิลปะต่อไปอย่างยั่งยืน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน (ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรม
- ๑.๒.๓. เพื่อส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้วยการใช้แอปพลิเคชัน Line ผ่านการสแกนคิวอาร์โค้ดของวัด

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

- ๑.๓.๑ วัดที่เป็นแหล่งโบราณสถานในเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัยที่ได้รับการพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้เป็นเมืองศิลปะควรเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ รูปแบบการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถานในพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย อันจะนำไปสู่การเป็นเมืองแห่งศิลปะ ควรจะเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ แนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัดที่มีโบราณสถานในอำเภอเวียงชัยให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

- ๑.๔.๑ **ขอบเขตด้านประชากร**
ศึกษาและเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อระดมความคิดเห็นและได้มาซึ่งข้อมูลและแนวทางในการดำเนินการวิจัย ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศิลปะโบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จำนวน ๑๘ รูป/คน และสำรวจ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จำนวนทั้งสิ้น ๒ แห่ง

๑.๔.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของโครงการวิจัย จำนวน ๑๘ รูป/คน ประกอบด้วย พระสงฆ์ในพื้นที่ทำการวิจัย นักโบราณคดี /นักประวัติศาสตร์ ศิลปินด้านประติมากรรม/จิตรกรรม ผู้ใหญ่บ้าน/ ผู้นำชุมชน ของชุมชน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวัด โบราณสถาน กระบวนการพัฒนาวัด และเพื่อส่งเสริม

เชียงรายเป็นเมืองแห่งศิลปะของวัดที่มีโบราณสถานในอำเภอเวียงชัยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จึงกำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ คือ ๑) วัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน คือ วัดโบราณเวียงเดิม ๒) วัดที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานคือ วัดสันสลิด

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยเรื่อง เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การศึกษา ดังต่อไปนี้ คือ

๑) ศึกษาศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏในวัดต่างๆ ในอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ทั้งที่เป็นพุทธศิลปะดั้งเดิม และศิลปะร่วมสมัยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จากเอกสาร หนังสือ ตำรา และหลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒) ศึกษากระบวนการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถาน โดยใช้หลัก ๓E คือ Education การให้ความรู้, Enforcement การใช้ระเบียบกฎหมาย และ Empowerment การเสริมสร้างพลังชุมชน

๓) ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น เครือข่ายสังคม เพื่อประชาสัมพันธ์และเสริมสร้างความตระหนักรู้ในวงกว้าง

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการวิจัย ตลอดปีงบประมาณ ๒๕๖๑ ระหว่างเดือนตุลาคมพ.ศ. ๒๕๖๐ ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ใช้เวลาในการทำวิจัยรวมทั้งสิ้น เป็นระยะเวลา ๑ ปี

๑.๔.๕ แหล่งข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้ทบทวนและค้นคว้าข้อมูล จากการลงพื้นที่สำรวจแหล่งโบราณคดี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อมูลที่ได้จาก เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนในชุมชนที่โบราณสถาน โบราณคดีตั้งอยู่

๑.๕ นิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

โบราณสถาน (Archaeological site) หมายถึง อาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้น มีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมาที่เป็นประโยชน์ทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดี และยังรวมถึงสถานที่หรือเนินดินที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ หรือมีร่องรอย กิจกรรมของมนุษย์ ปรากฏอยู่ ของวัดที่มีโบราณสถานโบราณคดีในอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

การออกแบบสถาปัตยกรรม (Architectural designs) หมายถึง สถาปัตยกรรมที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถานของวัดในอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

ศิลปะ(Art) หมายถึง พุทธศิลปกรรมของโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ปรากฏในวัดพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

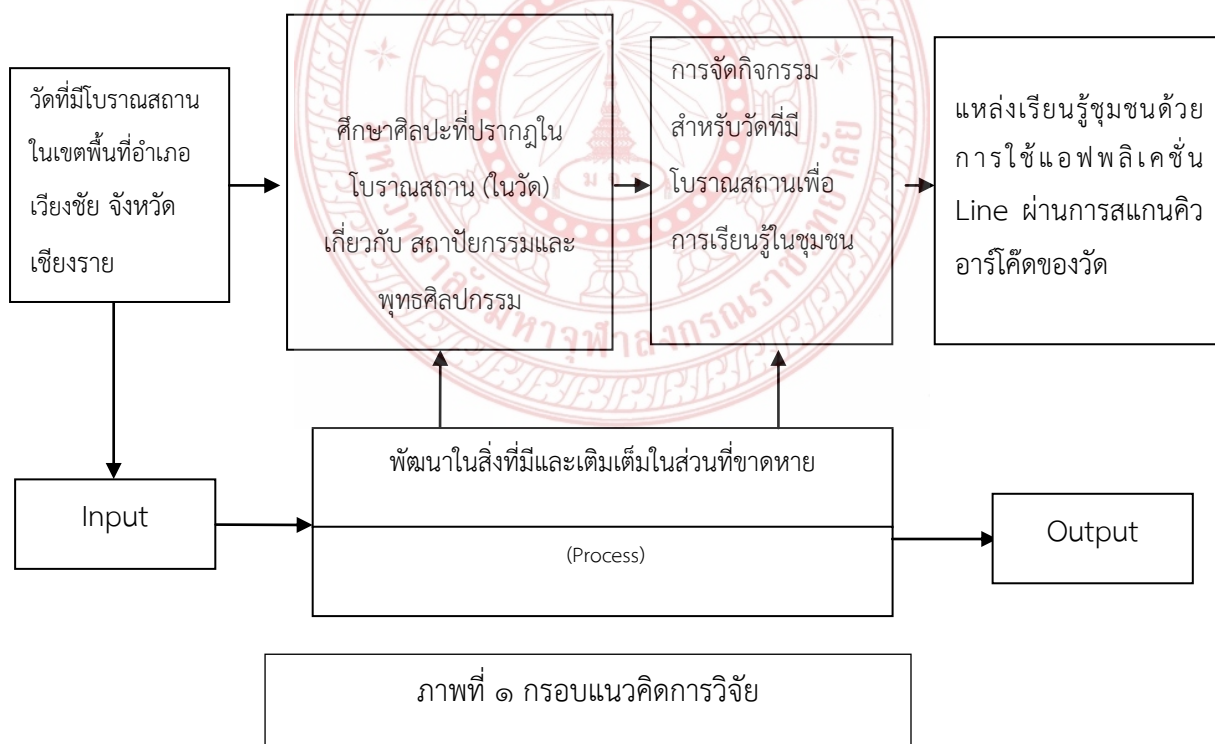
การออกแบบลวดลาย (Patterns design) หมายถึงรูปแบบของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ผลงานลายเส้นและสีสันทันที่มีการประดิษฐ์สร้างสรรค์ให้เกิดคุณค่าทางความที่ผู้อื่นสามารถมองเห็น รับรู้ หรือสัมผัสได้ เพื่อให้มีความเข้าใจในผลงานร่วมกัน

ลวดลาย (Design) หมายถึง ลายเส้นและสีสันทันที่มีการประดิษฐ์สร้างสรรค์ให้เกิดคุณค่าทางความงามและนำมาใช้ประดับตกแต่งในงานศิลปะประเภทต่างๆ ทั้งในงานทัศนศิลป์ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและงานศิลปะประยุกต์ เช่น ออกแบบผลิตภัณฑ์ ออกแบบแต่ง ออกแบบนิเทศศิลป์ และออกแบบพาณิชย์ศิลป์

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดีที่มีอยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัด เชียงราย เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่มุ่งจะนำศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี เหล่านั้นมาบันทึกไว้ให้เป็นงานศิลป์อีกหนึ่งผลงานของจังหวัดเชียงราย และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมให้ เชียงรายเป็นเมืองศิลปะให้ต่อเนื่องจากปี ๒๕๖๑ จึงมีกรอบแนวคิดดังนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

๑. ได้ข้อมูลพื้นฐานโบราณสถาน โบราณคดีเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย
๒. ได้กระบวนการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถานโบราณคดีในพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงรายให้เป็นเมืองแห่งโบราณคดีและศิลปะ
๓. ได้ส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถาน โบราณคดีของอำเภอเวียงชัยให้เป็นแหล่งเรียนรู้

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานอยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน (ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรม และเพื่อส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อการศึกษาวิเคราะห์ ตามประเด็นหัวข้อดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานโบราณคดี
๒. แนวคิดเรื่องการพัฒนาวัด
๓. แนวคิดการจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม
๔. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
๕. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๖. ข้อมูลบริบทพื้นที่วัด โบราณสถานเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

๑.๑ แนวคิดการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานโบราณคดี

๒.๑.๑ ที่มาของแนวคิดการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานโบราณคดี

กฎหมายว่าด้วยโบราณสถานและโบราณวัตถุมีหลายฉบับ ฉบับเดิม คือ พระราชบัญญัติว่าด้วย โบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๗๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๖ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ รัฐเล็งเห็นว่ากฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๗๗ ดังกล่าว นอกจากมีบทกำหนดโทษผู้กระทำความผิดต่ำกว่าที่ควรอยู่มาก เป็นเหตุให้มีการลักลอบนำโบราณวัตถุและศิลปวัตถุออกนอกประเทศ ซึ่งเป็นภัยต่อการสงวนวัตถุเช่นนั้น ยังมีบทบัญญัติที่ไม่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ จัดการเกี่ยวแก่การพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและการโบราณคดีให้เป็นที่ไปด้วยดีอีกหลายประการ สมควรแก้ไขเพิ่มเติมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงมีการตรากฎหมายใหม่ออกมาใช้มาบังคับแทนกฎหมายเดิม รัฐจึงได้ตราพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ขึ้น ซึ่งต่อมาได้มี

กฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมอีก ๓ ฉบับ คือ ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๘ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ อีก ๑ ฉบับ คือ ประกาศของ คณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๘๙ ลงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๑๕

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ตราขึ้นเมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๐๔ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๘ ตอนที่ ๖๖ หน้า ๙๘๐ ลงวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๐๔ ทั้งนี้ มาตรา ๒ บัญญัติให้พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสามสิบวัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๐๔ เป็นต้นไป และมาตรา ๓ บัญญัติให้ยกเลิกกฎหมายเดิมคือ พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๗๗ กฎหมายแก้ไขเพิ่มเติม ๓ ฉบับ ต่อมาได้มีกฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ รวม ๓ ฉบับ ดังนี้

๑. ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๘ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕ ประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘๙ ตอนที่ ๑๙๐ ฉบับพิเศษหน้า ๒๘ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๕ กฎหมายฉบับนี้บัญญัติให้เพิ่มบทบัญญัติ มาตรา ๗ ทวิ

๒. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๙ ตอนที่ ๓๘ หน้า ๑๒ ลงวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๓๕ กฎหมายฉบับนี้บัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๔ นิยามคำว่า “โบราณสถาน” คำว่า “ศิลปวัตถุ” ให้เพิ่มนิยามคำว่า “สิ่งเทียมโบราณวัตถุ” คำว่า “สิ่งเทียมศิลปวัตถุ” และคำว่า “ทำเทียม” แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๕ มาตรา ๖ มาตรา ๑๐ เพิ่มมาตรา ๙ ทวิ มาตรา ๑๐ ทวิ มาตรา ๑๓ ทวิ มาตรา ๑๔ ทวิ มาตรา ๑๘ ทวิ มาตรา ๑๙ ทวิ มาตรา ๑๙ ตริ มาตรา ๒๑ ทวิ มาตรา ๒๑ ตริ มาตรา ๒๓ ทวิ มาตรา ๒๔ ทวิ มาตรา ๓๑ ทวิ แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๑๓ มาตรา ๑๔ มาตรา ๑๖ มาตรา ๑๘ มาตรา ๑๙ มาตรา ๒๐ มาตรา ๒๑ มาตรา ๒๒ มาตรา ๒๔ มาตรา ๒๖ และมาตรา ๒๗ บัญญัติให้เพิ่มเติมหมวด ๔ ทวิ การพักใช้และการเพิกถอนใบอนุญาต ประกอบด้วยมาตรา ๓๐ ทวิ มาตรา ๓๐ ตริ มาตรา ๓๐ จัตวา และมาตรา ๓๐ เบญจ แก้ไข เพิ่มเติมมาตรา ๓๒ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๔ มาตรา ๓๕ มาตรา ๓๖ มาตรา ๓๗ มาตรา ๓๘ มาตรา ๓๙ และบัญญัติให้เพิ่มมาตรา ๓๗ ทวิ มาตรา ๓๗ ตริ

๓. พระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ ประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๙ ตอนที่ ๑๐๒ หน้า ๖๖ ลงวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๔๕ พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้

มาตรา ๖๙ บัญญัติให้ “ในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ให้แก้ไขคำว่า “รัฐมนตรีว่าการ ๓ กระทรวงศึกษาธิการ” เป็น “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม” ทั้งนี้ เพราะพระราชบัญญัติ ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ บัญญัติให้ออนกรมศิลปากรจากกระทรวงศึกษาธิการ ไปอยู่ในสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม

๒.๑.๒ บทบัญญัติสำคัญของกฎหมายโบราณสถานและโบราณวัตถุ

บทบัญญัติสำคัญของกฎหมายโบราณสถานและโบราณวัตถุดังกล่าวที่ควรยกขึ้นศึกษาประกอบด้วย บทบัญญัติในมาตรา ๔ นิยามของคำว่า “โบราณสถาน” คำว่า “โบราณวัตถุ” และคำว่า “ศิลปวัตถุ” มาตรา ๗ การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน มาตรา ๗ ทวิ การห้ามปลูกสร้างอาคารในเขตโบราณสถานโดยไม่ได้รับอนุญาต มาตรา ๑๐ การห้ามซ่อมแซม หรือขุดค้นโบราณสถานโดยไม่ได้รับอนุญาต มาตรา ๑๔ การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ และมาตรา ๑๕ การห้ามซ่อมแซมแก้ไขโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุโดยไม่ได้รับอนุญาตดังนี้

๑) โบราณสถาน : โบราณวัตถุ : ศิลปวัตถุ (มาตรา ๔)

“มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้ “โบราณสถาน” หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะ แห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์ นั้น เป็นประโยชน์ ๔ ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย

“โบราณวัตถุ” หมายความว่า สังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ซากมนุษย์หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี “ศิลปวัตถุ” หมายความว่า สิ่งที่ทำด้วยฝีมืออย่างประณีตและมีคุณค่าสูงในทางศิลปะ ฯลฯ”^๓

๒) การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน (มาตรา ๗)

“มาตรา ๗ เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณสถานใดๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มีอำนาจกำหนดเขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถาน โดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ได้ ประกาศดังกล่าวนี้ อธิบดีจะเพิกถอนหรือ แก้ไขเพิ่มเติมก็ได้ กระทำได้โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาการขึ้นทะเบียนโบราณสถานตามความในวรรคก่อน ถ้าโบราณสถานนั้นมีเจ้าของ หรือมีผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย ให้อธิบดีแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่พอใจให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่อธิบดีแจ้งให้ทราบ ขอให้ศาลมีคำสั่งให้อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนและ

^๓ มาตรา ๔ นิยามคำว่า “โบราณสถาน” “โบราณวัตถุ” และ “ศิลปวัตถุ” แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕.

หรือการกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานแล้วแต่กรณีได้ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ร้องขอต่อศาล หรือศาลมีคำสั่งถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง ให้อธิบดีดำเนินการขึ้นทะเบียนได้”

๓) ห้ามปลูกสร้างอาคารในเขตโบราณสถานโดยมิได้รับอนุญาต (มาตรา ๗ ทวิ)

“มาตรา ๗ ทวิ ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคาร ภายในเขตของโบราณสถาน ซึ่งอธิบดีได้ประกาศขึ้นทะเบียน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี

ในกรณีที่มีการปลูกสร้างอาคารโดยมิได้รับอนุญาต ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งระงับการก่อสร้างและให้รื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นภายในกำหนดหกสิบวันนับแต่วันได้รับคำสั่ง ผู้ใดขัดขืนไม่ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารตามคำสั่งอธิบดี มีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน และให้อธิบดีดำเนินการรื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นได้ โดยเจ้าของผู้ครอบครองหรือผู้ปลูกสร้างไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายหรือดำเนินคดีแก่ผู้รื้อถอนไม่ว่าด้วยประการใดทั้งสิ้น สัมภาระที่รื้อถอนถ้าเจ้าของไม่ขนย้ายออกไปจากเขตโบราณสถานภายในกำหนด สิบห้าวันนับแต่วันรื้อถอนเสร็จ ให้อธิบดีจัดการขายทอดตลาดสัมภาระนั้น เงินที่ได้จากการขาย เมื่อหักค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนและการขายแล้วเหลือเท่าใดให้คืนให้เจ้าของสัมภาระนั้น”^๔

๔) ห้ามซ่อมแซมหรือขุดค้นโบราณสถานโดยมิได้รับอนุญาต (มาตรา ๑๐)

“มาตรา ๑๐ ห้ามมิให้ผู้ใดซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้ายโบราณสถานหรือส่วนต่าง ๆ ของโบราณสถาน หรือขุดค้นสิ่งใด ๆ หรือปลูกสร้างอาคารภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่จะกระทำตามคำสั่งของอธิบดีหรือได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี และถ้าหนังสืออนุญาตนั้นกำหนดเงื่อนไขไว้ประการใดก็ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นด้วย”^๕

๕) การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ (มาตรา ๑๔)

“มาตรา ๑๔ เมื่ออธิบดีเห็นว่าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุใดที่มีได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุนั้น ในกรณีที่อธิบดีเห็นว่าโบราณวัตถุใดไม่ว่าจะได้ขึ้นทะเบียนแล้วหรือไม่ หรือศิลปวัตถุใดที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วสมควรสงวนไว้เป็นสมบัติของชาติ อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดให้โบราณวัตถุ

^๔ มาตรา ๗ ทวิ บัญญัติเพิ่มขึ้นโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๘ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕.

^๕ มาตรา ๑๐ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕.

หรือศิลปวัตถุนั้นเป็นโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ห้ามทำการค้า และ หากเห็นสมควรเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ ให้อธิบดีมีอำนาจจัดซื้อโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุ นั้นไว้ได้”^๖

๖) ประเภทของโบราณสถาน

การแบ่งแยกประเภทของโบราณสถานอาจกระทำได้ ๒ วิธี โดยแบ่งแยกจากหลักการที่ใช้ในการพิจารณาซึ่งได้แก่ หลักกรรมสิทธิ์ และหลักการขึ้นทะเบียน หากใช้หลักกรรมสิทธิ์ในการพิจารณาก็จะแบ่งประเภทของโบราณสถานได้เป็นโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครอง โดยชอบด้วยกฎหมายโบราณสถานที่ไม่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่ถ้าใช้หลักการขึ้นทะเบียนในการพิจารณา โบราณสถานก็จะถูกแบ่งออกเป็นสองประเภทเช่นเดียวกัน คือ โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน และโบราณสถานที่มิได้ขึ้นทะเบียน

๗) การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

การขึ้นทะเบียนโบราณสถานเป็นหลักการที่ปรากฏมานานตั้งแต่สมัย ที่ใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๗๗ ก็มีหลักการขึ้นทะเบียนโบราณสถานนี้อยู่แล้วแต่กฎหมายมิได้ใช้คำว่า “การขึ้นทะเบียน” เช่นในปัจจุบันแต่ใช้คำว่า “จัดทำบัญชี” ดังจะเห็นได้จากมาตรา ๖ ซึ่งบัญญัติว่า “มาตรา ๖ ให้อธิบดีจัดทำบัญชีบรรดาโบราณสถานทั้งหลายที่มีอยู่ในประเทศสยามขึ้นไว้ ไม่ว่าจะเป็โบราณสถานที่มีเจ้าของ เป็นของเอกชนคนใดหรือไม่มีเจ้าของ หรือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน รวมทั้งโบสถ์ วัดวาอาราม และสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นอันเกี่ยวแก่ศาสนา บัญชีนั้นบุคคลใดๆ ย่อมตรวจดูและขอคัดสำเนาได้ หรือขอรับสำเนาบัญชีหรือย่อรายการอันรับรองว่าถูกต้องได้ โดยเสียค่าธรรมเนียมตามที่อธิบดี จะกำหนดไว้ แต่ไม่เกินห้าบาท”

ในกฎหมายฉบับปัจจุบัน คำว่า “จัดทำบัญชี” ก็ยังคงหลงเหลือให้เห็นกันอยู่บ้าง ดังเช่นที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ว่า “มาตรา ๘ บรรดาโบราณสถานซึ่งอธิบดีกรมศิลปากรได้จัดทำบัญชี และประกาศในราชกิจจานุเบกษาตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแล้วก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้อธิบดีว่าเป็นโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย”

๘) หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

การขึ้นทะเบียนโบราณสถานเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของกฎหมายในอันที่จะคุ้มครองควบคุมดูแลรักษาโบราณสถาน ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดเรื่องการขึ้น

^๖ มาตรา ๑๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕.

ทะเบียนโบราณสถานไว้ในมาตรา ๗ ว่า “เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถาน ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ขึ้นทะเบียนโบราณสถานใดๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มีอำนาจกำหนด เขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถานโดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ได้ ประกาศ ดังกล่าวนี้อธิบดีจะเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมก็ได้โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา การขึ้น ทะเบียนโบราณสถานตามความในวรรคก่อน ถ้าโบราณสถานนั้นมีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วย กฎหมาย ให้อธิบดีแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองไม่ พอใจก็ให้มีสิทธิร้องต่อศาลภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่อธิบดีแจ้งให้ทราบ ขอให้ศาลมีคำสั่ง ให้อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนและหรือการกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานแล้วแต่กรณีได้ ถ้า เจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ร้องขอต่อศาล หรือศาลมีคำสั่งคดีถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอของเจ้าของ หรือผู้ครอบครอง ให้อธิบดีดำเนินการขึ้นทะเบียนได้”

จากบทบัญญัติมาตรา ๗ ดังกล่าวสามารถนำมาสรุปเป็นหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียน ได้ ดังนี้

๑. อสังหาริมทรัพย์ที่จะขึ้นทะเบียนต้องเป็นโบราณสถานตามบทนิยามของคำว่า “โบราณสถาน” ตามกฎหมาย
๒. การขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่ไม่ใช่เจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วย กฎหมาย ให้อธิบดีกรมศิลปากรเป็นผู้มีอำนาจประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานและมีอำนาจกำหนด เขตที่ดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถาน ซึ่งเขตของโบราณสถานนี้ให้ถือเป็นโบราณสถาน ด้วย
๓. การขึ้นทะเบียนโบราณสถานที่มีเจ้าของหรือผู้ครอบครองโดยชอบด้วย กฎหมาย อธิบดีกรมศิลปากรต้องแจ้งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองทราบ หากเจ้าของหรือผู้ ครอบครองไม่พอใจก็ให้ใช้สิทธิร้องต่อศาลภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่อธิบดีกรมศิลปากรแจ้งให้ ทราบ หากศาลมีคำสั่งให้อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนหรือกำหนดเขตที่ดินให้เป็นโบราณสถานก็ให้ อธิบดีระงับการขึ้นทะเบียนหรือกำหนดเขตที่ดินนั้น ในกรณีที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ร้องขอต่อ ศาลภายในสามสิบวันก็ต้องถือว่าสละสิทธิ และกรณีที่ศาลมีคำสั่งคดีถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอของ เจ้าของหรือผู้ครอบครอง อธิบดีกรมศิลปากรย่อมมีอำนาจขึ้นทะเบียนได้
๔. อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจเพิกถอนการขึ้นทะเบียนโบราณสถานหรือแก้ไข เพิ่มเติมการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน
๕. การประกาศขึ้นทะเบียนหรือประกาศเพิกถอนหรือประกาศแก้ไขเพิ่มเติมการ ขึ้นทะเบียนโบราณสถานต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษา
๖. โบราณสถานที่อธิบดีกรมศิลปากรได้จัดทำบัญชี และประกาศในราชกิจจา นุเบกษาตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแล้วก่อน วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ถือว่าเป็นโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วตามพระราชบัญญัตินี้

โบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วของประเทศไทยมีจำนวนมาก แต่สถานที่สำคัญ และเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พระราชวังโบราณ วัดพระศรีสรรเพชญ์ และวัดใหญ่ชัยมงคลในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปราสาทหินพนมรุ้งในจังหวัดบุรีรัมย์ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุในจังหวัดพิษณุโลก วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และวัดอรุณราชวรารามในกรุงเทพมหานคร พระธาตุขาม พระธาตุคำ และพระเจดีย์ศรีสองนางในจังหวัดหนองคาย พระปราสาทสามยอด และศาลพระกาฬในจังหวัดลพบุรี เป็นต้น

โบราณสถานใดที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้วแต่ต่อมาปรากฏว่าโบราณสถานนั้นไม่มีประโยชน์ในการดูแลรักษา และการควบคุมอีกต่อไป กฎหมายให้อำนาจอธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจเพิกถอนการประกาศขึ้นทะเบียนได้ หรือหากต้องการเปลี่ยนแปลงขยายหรือลดเขตโบราณสถานจากที่ได้ประกาศไว้ก็สามารถแก้ไขเพิ่มเติมประกาศได้ ทั้งนี้ จะให้การเพิกถอนการประกาศขึ้นทะเบียน หรือการแก้ไขเพิ่มเติมประกาศมีผลตามกฎหมายจะต้องประกาศในราชกิจจานุเบกษาด้วย

๙) ผลของการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

โบราณสถานใดที่กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนแล้วจะมีผล ดังนี้

๑. ต้องมีการควบคุมการปลูกสร้างอาคารในเขตโบราณสถานที่ยื่นทะเบียนแล้ว เนื่องจากการปลูกสร้างอาคารมีผลกระทบโดยตรงต่อโบราณสถาน หากไม่มีการควบคุมปล่อยให้ปลูกสร้างกันได้อย่างเสรีย่อมทำให้สภาพภูมิทัศน์ของโบราณสถานเสียไป เกิด “ทัศนอุจาด” ในแง่ของกฎหมายสิ่งแวดล้อมฯ มาตรการที่รัฐใช้ในการควบคุมการปลูกสร้างอาคารในเขตโบราณสถานที่ยื่นทะเบียนแล้ว ได้แก่ มาตรา ๗ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ โดยสรุป ดังนี้

(ก) ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคารภายในเขตของโบราณสถาน ซึ่งอธิบดีได้ประกาศขึ้นทะเบียน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี

(ข) กรณีที่มีการปลูกสร้างอาคารโดยไม่ได้รับอนุญาต ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งระงับการก่อสร้าง และให้รื้อถอนอาคารหรือส่วนแห่งอาคารนั้นภายในหกสิบวันนับแต่วันที่รับคำสั่ง

(ค) ผู้ที่ขัดขืนไม่ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนอาคารตามคำสั่งอธิบดีมีความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบวัน หรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(ง) กรณีที่ขัดขืนไม่ระงับการก่อสร้างหรือรื้อถอนอาคาร ให้อธิบดีดำเนินการรื้อถอนอาคารนั้นได้โดยเจ้าของ ผู้ครอบครอง หรือผู้ปลูกสร้างไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย หรือดำเนินคดีแก่ผู้รื้อถอน

(จ) สัมภาระที่รื้อถอนแล้ว ถ้าเจ้าของไม่ขนย้ายออกไปจากเขตโบราณสถานภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่รื้อถอนเสร็จ ให้อธิบดีขายทอดตลาดสัมภาระนั้น เงินที่ได้จากการขาย หักค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนและการขายแล้วเหลือเท่าใดให้คืนเจ้าของสัมภาระ

๒. เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วต้องแจ้งการชำรุด หักพัง หรือเสียหาย ไม่ว่าด้วยประการใดเป็นหนังสือไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่โบราณสถานนั้นชำรุด หักพังหรือเสียหาย

๓. เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วต้องยินยอมให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือบุคคลใดๆ ซึ่งได้รับคำสั่งจากอธิบดีกรมศิลปากรเข้าทำการซ่อมแซม หรือกระทำด้วยประการใดๆ เพื่อเป็นการบูรณะหรือรักษาไว้ให้โบราณสถานคงสภาพเดิม ในกรณีที่มีการขัดขวางการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าว ผู้ขัดขวางจะมีโทษฐานขัดขวางเจ้าพนักงานตามมาตรา ๑๓๘ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

๔. หากมีการโอนโบราณสถานให้บุคคลอื่น เจ้าของหรือผู้ครอบครองซึ่งเป็นผู้โอนมีหน้าที่ต้องแจ้งการโอนเป็นหนังสือต่ออธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันโอน โดยหนังสือต้องระบุชื่อ ที่อยู่ของผู้รับโอน และวันเดือนปีที่โอนด้วย

๕. เจ้าของโบราณสถานที่ได้กรรมสิทธิ์มาโดยทางมรดกหรือโดยพินัยกรรม มีหน้าที่ต้องแจ้งการได้รับกรรมสิทธิ์ต่ออธิบดีกรมศิลปากรภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับกรรมสิทธิ์ หากมีผู้ได้รับกรรมสิทธิ์โบราณสถานเดียวกันหลายคนให้มอบหมายให้ผู้มีกรรมสิทธิ์รวมคนใดคนหนึ่งเป็นผู้แจ้งการรับกรรมสิทธิ์แทนผู้มีกรรมสิทธิ์รวมทุกคนได้

๖. หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้ว จัดให้มีการเรียกเก็บค่าเข้าชมหรือค่าบริการอื่นเป็นปกติธุระ หรือจัดเก็บผลประโยชน์ใดๆ ที่เกิดจากโบราณสถานดังกล่าว เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานนั้นต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมทั้งหมดหรือบางส่วนตามที่อธิบดีกรมศิลปากรกำหนด

๗. อัตราโทษของการบุกรุก ทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้เสียประโยชน์ ซึ่งโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้ว มีอัตราโทษที่หนักกว่าการบุกรุก ทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้เสียประโยชน์ ซึ่งโบราณสถานที่ไม่ขึ้นทะเบียน

๘. ในการเปิดให้ผู้อื่นเข้าชมโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วเพื่อประโยชน์ในการรักษาสภาพ ความปลอดภัย ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของโบราณสถาน ผู้เข้าชมโบราณสถานต้องปฏิบัติตามกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๓๙) ออกตามความในพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ ดังต่อไปนี้

(ก) ไม่เคลื่อนย้ายสิ่งต่างๆ ภายในโบราณสถาน

(ข) ไม่ขีด เขียน หรือทำให้ปรากฏด้วยประการใดๆ ซึ่งข้อความ ภาพ หรือรูปรอยใดๆ ลงบนโบราณสถาน

(ค) ไม่นำอาวุธ วัตถุระเบิด วัตถุเชื้อเพลิง หรือสารเคมี อันจะก่อให้เกิดอันตรายเข้าไปในโบราณสถาน

(ง) ไม่ป็นปายโบราณสถาน หรือไม่กระทำการใดๆ อันเป็นเหตุให้เกิดความชำรุดเสียหาย หรือก่อให้เกิดความสกปรก และไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยแก่โบราณสถาน

(จ) ไม่เทหรือถ่ายทิ้งขยะมูลฝอย หรือสิ่งปฏิกูลลง ณ ที่ใดๆ ภายในโบราณสถาน นอกจากที่ซึ่งจัดไว้

(ฉ) ไม่กระทำการใดๆ ภายในโบราณสถาน อันเป็นที่น่ารังเกียจ หรือเป็นที่เสื่อมเสียต่อศีลธรรมอันดี หรือลบลู่คู่มหันตศาสนาและวัฒนธรรม หรือก่อความรำคาญแก่ผู้เข้าชมอื่นๆ

มรดกทางศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สรรค์สร้างขึ้นมา เป็นสมบัติอันมีค่าอย่างยิ่งยากที่จะหาสิ่งใดมาเทียบเทียมได้ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นสิ่งที่หาค่ามิได้ หมายความว่า มรดกทางวัฒนธรรมของมนุษยชน เกิดจากพุทธิปัญญาของชนเหล่าใด ย่อมแสดงคุณค่าในตัวของตนเองโดยสมบูรณ์ ผิดแผกแตกต่างกันไป เป็นสิ่งที่หายากยิ่ง ไม่สามารถเอาเงินตรา ทองคำหรือสิ่งอื่นใดอันมีค่าจำนวนมากมาตีค่าเทียบเป็นราคาตลาดได้ นอกจากนี้มรดกทางศิลปวัฒนธรรมสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางอารยธรรมของประเทศชาติ นับแต่อดีตกาลจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสงวนรักษา อนุรักษ์โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุเหล่านี้ไว้มิให้สูญหายไปจากผืนแผ่นดินไทย เช่นเดียวกับวัด และโบราณสถานในอำเภอเวียงชัย หากได้มีการศึกษาวิจัยแล้วนั้น ก็ควรจะมีการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุให้ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการส่งเสริมอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม

๒.๒ แนวคิดการพัฒนาวัด

การพัฒนาวัด หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด จนกระทั่งมี ความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยดำเนินงานตามแนวทางการ พัฒนาวัด ดังนี้

๑. พัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นนั้นว่าวัดเป็นของตน มีความรู้สึกหวงแหน และช่วยกันดูแลรักษา

๒. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย ๕ ประการ คือ

- เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร
- เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม
- เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน
- เป็นที่ที่ชาวบ้านได้เข้ามาหาความสงบทางกายทางใจ
- เป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน

๓. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดต้องสะอาดร่มรื่น มีการจัดกิจกรรม เพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนที่เข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย และ หลักพระพุทธศาสนา

๔. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น ในการติดต่อกับหน่วยงาน อื่น ๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรให้วัดเป็น ศูนย์กลาง

๕. ให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้น ๆ เป็นหน่วยงานเดียวกัน ให้ความช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน

การพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนเพียงอย่างเดียว ยังไม่สามารถพัฒนาวัดได้สมบูรณ์ครบถ้วน การพัฒนาวัดที่สมบูรณ์ครบถ้วนจะต้องพัฒนาวัดแบบบูรณาการ โดยการเชื่อมโยงกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์ และให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน โดยบูรณาการให้สอดคล้องกับภารกิจ ๖ ด้านของคณะสงฆ์ ดังนี้

๑. การปกครอง หมายถึง การดูแล คຸ້ມครอง บริหาร การปกครองของคณะสงฆ์ไทย เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปถึงเจ้าอาวาส พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้ลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ไว้ดังนี้

มาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการ ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ใน กฎมหาเถรสมาคม หลักการปกครอง เป็นภารกิจที่วัดโดยพระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะปกครอง ดำเนินการสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัด หรือในปกครองปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของ สมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าคณะปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ ยังรวมถึงการที่พระภิกษุทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ ในการอุปสมบทกุลบุตร

๒. การศาสนศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรม และบาลี นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้ว ก็จะไม่มีความรู้ และเข้าใจพระพุทธวจนะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญไปด้วย ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมา จึงทรงทำการทำนุบำรุง สนับสนุน การเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และทรงยกย่องพระภิกษุ สามเณรที่เรียนรู้พระพุทธวจนะให้มีฐานันดรพระราชทานราชูปการต่างๆ มีนิตยภัต เป็นต้น

หลักการศาสนศึกษา เป็นภารกิจด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรม-บาลี แผนกสามัญ การอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ภารกิจ ด้านนี้ ครอบคลุมถึงการ ที่พระภิกษุทำหน้าที่เป็นครูสอน เป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรมบาลีสนามหลวง เป็นเลขานุการสอบธรรม-บาลีสนามหลวง เป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือเป็นประธานจัดสอบธรรม-บาลีสนามหลวง และเป็นเจ้าสำนักเรียนในฐานที่เป็นเจ้าอาวาส นอกจากนี้ ยังรวมถึงการส่งเสริม การศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น มอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณรที่สอบไล่ได้ จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น

๓. การเผยแผ่ หมายถึง ทำให้ขยายออกไป ทำให้ขยาย กว้างขวางออกไป การเผยแผ่ คือการทำให้แพร่หลายในลักษณะติดแน่น กระจายไปเช่น เผยแผ่ ศาสนา เผยแผ่ธรรม องค์การเผยแผ่ ส่วนคำว่า เผยแพร่ ใช้ในความหมายว่า ประกาศ โฆษณา ทำให้ แพร่หลาย ในลักษณะ กระจายให้เป็นรูปธรรมหรือให้สัมผัสได้ทางตา หู เป็นต้น หลักการเผยแผ่ เป็นภารกิจด้านการ ดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับ ทราบในทุก ๆ วิธี ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมแล้ว น้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัด และ นอกวัด การบรรยายธรรม ทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระภิกษุจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ การเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับ อิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา เช่น การจัดงานเทศน์มหาชาติ การจัดงานในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา การจัดงานในวันที่กำหนดเป็นวันสำคัญของไทย (วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น) การจัดโครงการบรรพชา สามเณรภาคฤดูร้อน การจัดโครงการ บวชนกขัมมจาริณี (ชีพราหมณ์) การ จัดอุปสมบทหมู่หรือจัดให้มี การ ปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ การจัดพิธีแสดงตนเป็น พุทธมามกะ การจัดให้มีการแสดงธรรมในวันธรรมะสวนะ (วันพระ) การจัดส่งพระภิกษุไปสอน ศีลธรรมแก่นักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีการเผยแผ่ธรรมที่คณะสงฆ์ร่วมกับสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดให้ดำเนินการในรูปแบบ “หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.)” “การอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน” “การอบรมครูจริยศึกษา” “การส่งเสริม หน่วยเผยแผ่ศีลธรรม” “การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะ ผู้เยาว์” เช่น โครงการอุทยาน การศึกษาในวัด โครงการสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัด ลานใจ ลานกีฬา โครงการวัดพัฒนา ตัวอย่าง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การดำเนินการใดๆ ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่เป็นไปเพื่อ การเผยแผ่ ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัด นอกวัด ชื่อว่า ภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น ปัจจุบัน การเผยแผ่ต้องดำเนินงานตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๐

๔. การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน ภายในวัด การสาธารณูปการโดยรวม หมายถึง การพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่าง ไม่เฉพาะแต่ศาสนสถานเท่านั้น หากรวมไปถึงการทำวัดให้สะอาด ร่มรื่น สะดวกสบาย การทำถนน ทางเดินในวัด และการตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตาแก่ผู้พบเห็น นอกจากนี้ การสาธารณูปการ เป็นงานประจำของเจ้าอาวาสอย่างหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ ทั้งนี้ เพื่อสร้างสิ่งจำเป็น รักษา สิ่งที่มีอยู่แล้วไว้ และ ซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ ภายในวัด ใน การนี้ ให้รวมถึงการดูแลรักษาศาสนสมบัติของพระพุทธศาสนาที่เป็นสมบัติส่วนรวมของสงฆ์ มิใช่สมบัติส่วนตัวของผู้ใดผู้หนึ่ง โดยเฉพาะ มีพระพุทธานุญาตให้สงฆ์ช่วยกันดูแลรักษา เช่น ให้ตั้งพระภิกษุทำหน้าที่ดูแลรักษาวัสดุสิ่งของของ สงฆ์ ซึ่งเรียกว่า ภัณฑาคาริก โดยเฉพาะ ศาสนสมบัติ แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ

- ศาสนสมบัติวัด คือ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง เป็นหน้าที่ของสงฆ์ในวัด นั้นซึ่งมี เจ้าอาวาส เป็นต้น ช่วยกันดูแล รักษา ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

- ศาสนสมบัติกลาง คือ ทรัพย์สินอันมิใช่เป็นศาสนสมบัติวัด แต่เป็นของ สงฆ์ส่วนกลาง เช่น ที่ดิน และผลประโยชน์วัดร้าง ทรัพย์สินที่มีผู้ยกให้สงฆ์ส่วนกลาง ศาสนสมบัติ กลาง เป็นหน้าที่ของ ผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงสุดดูแล รักษา ทั้งนี้ การจัดการศาสนสมบัติภายในวัด จะต้องยึดหลักให้ถูกต้องตาม กฎหมาย พระธรรมวินัย มติมหาเถรสมาคมและจะต้องไม่ก่อให้เกิด ความเดือดร้อน แก่ประชาชนโดยทั่วไป หากไม่จำเป็น

หลักการดำเนินการสาธารณูปการ เป็นภารกิจที่วัดหรือพระภิกษุดำเนินการ เกี่ยวกับการ พัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาส และ เขตสังฆาวาส หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ ภารกิจด้านการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแล รักษา ถาวรวัตถุหรือศาสนสมบัติของวัด เช่น การสร้างอุโบสถ วิหาร อาคารเรียน ศาลาการเปรียญ หอธรรม กุฏิ เมารุ การจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี การจัดทำบัญชีเสนาสนะและศาสนสมบัติ ของวัด เป็นต้น

๕. การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การให้การสงเคราะห์ด้านการฝึกฝนอบรมแก่ ประชาชน การศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาที่วัด คณะสงฆ์ดำเนินการขึ้น เพื่อสนองต่อ นโยบายของภาครัฐ ในอันที่จะส่งเสริมให้ประชาชน เยาวชน ได้รับการศึกษา หลักการศึกษา สงเคราะห์ เป็นภารกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก และเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อสามารถดำรงตนและดำเนิน ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีความรู้คู่คุณธรรมของประเทศ โดยมีความ มุ่งหมาย ๔ ลักษณะ คือ

๑) การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยมุ่งให้ พระภิกษุสามเณร นักเรียน ได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่ โรงเรียนราษฎร์การกุศลของวัด ศูนย์

การเรียนรู้ศิลปกรรมในวัด (ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เดิม หรือวันหยุดอื่นๆ) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด วิทยาลัยและ มหาวิทยาลัยสงฆ์

๒) การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษาในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัด การให้สร้างสถานศึกษาใน บริเวณวัด การให้ใช้หรือให้เช่าที่ดินวัด หรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐ หรือท้องถิ่น การเป็นผู้ อุปการะโรงเรียนต่างๆ การให้ความอุปถัมภ์แก่เด็กวัด

๓) การสอนศิลปกรรมแก่นักเรียน นักศึกษาในระบบโรงเรียนตามแผนการศึกษาชาติ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศิลปกรรม หน่วยงานพระธรรมทูต และหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในการเผยแพร่ศิลปกรรมในโรงเรียน และสถานศึกษาต่างๆ

๔) การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษา เช่น มอบทุนการศึกษา มอบอุปกรณ์การศึกษา ฯลฯ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้เป็นเจ้าของอาวาสได้ บริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัว เพื่อการศึกษาแก่เด็กในระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชน หรือสร้างหรือซ่อมแซมอาคารสถานศึกษา หรือ การดำเนินการใด ๆ ของพระภิกษุที่มีความสามารถโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยที่เป็นไป เพื่อการส่งเสริม การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยเรียนจัดว่าเป็นภารกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ทั้งสิ้น

๕) การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือเพื่อประชาชนทั่วไป การสาธารณสงเคราะห์ นอกจากเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชน ผู้ยากไร้ และประสบภัยแล้ว ยังหมายรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารทางราชการ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การฝึก อาชีพแก่ประชาชน การให้ใช้สถานที่วัดสำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หลักการสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจที่วัด หรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือสังคมใน รูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้ โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุข แก่ประชาชนเป็นสำคัญ ได้แก่ การสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบภารกิจเกี่ยวกับเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน เป็นต้น การให้วัดเป็นสถานที่จัดฝึกอบรมประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคร้ายหรือผู้ป่วยยากไร้ การจัดให้มีโรงพยาบาล การบริจาคทรัพย์ส่วนตัว หรือชักชวนญาติโยมบริจาคทรัพย์จัดสร้างโรงพยาบาล การให้ความรู้ข่าวสารแก่ชุมชนด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุข มูลฐาน การปกครอง การช่วยเหลือผู้ประสบ อุทกภัยหรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ เป็นต้น

วัดจึงเป็นสถานที่สำคัญที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวพุทธทั้งหลาย เป็นศูนย์รวมของคนในชุมชนที่จะได้พบกันมาทำบุญด้วยกัน ร่วมสร้างบุญสร้างกุศล สร้างวัฒนธรรมอันดีงามทางศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทย พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของสังคมไทย พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์กลางของความเคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ให้คนไทยประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงามนอกจากนี้วัดยังเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมของชุมชน สร้างความสามัคคีในชุมชน พระพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาในการ

พัฒนาชาติไทย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนาคนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ใช้คุณธรรมและสติปัญญาในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชุมชน พัฒนาสังคม และพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง นอกจากนี้พระสงฆ์หลายท่านยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำชุมชนพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ของสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวไทยได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนา ได้ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนดี เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติไทย

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม

๒.๓.๑ ความหมายของวัฒนธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^๗ ได้นิยามคำว่า วัฒนธรรมว่า วัฒนธรรม คือสิ่งที่ทำ ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ

งามพิศ สัตย์สงวน^๘ ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม หรือ Culture มาจากรากศัพท์ภาษาละติน ๒ คำ Colere แปลว่า การปลูกฝังและการสั่งสอน และ Coltus แปลว่าการ ปลูกฝังและการอบรม เมื่อรวมความแล้ว Culture จึงหมายถึงกระบวนการเรียนรู้ที่ตกทอดเป็นมรดก ทางสังคม และนอกจากนี้ยังได้รวบรวมนิยามของวัฒนธรรมที่สำคัญของนักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียงไว้ ดังนี้

เอ็ดเวิร์ด บี ไทเลอร์ (Edward B. Tylor) นิยามวัฒนธรรมเป็นครั้งแรก คือ สิ่งทั้งหมดที่มี ลักษณะซับซ้อน รวมทั้งความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ประเพณี รวมทั้งอุปนิสัยต่างๆ ที่มนุษย์ได้มาด้วยการเรียนรู้จากการเป็นสมาชิกของสังคม

คูเบอร์ (Cuber) ได้อธิบายคำว่าวัฒนธรรมไว้อย่างชัดเจน คือแบบแผนพฤติกรรมที่เกิด จากการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ และรวมถึงผลผลิตที่เกิดจากการเรียนรู้ เช่น ทักษะคติ ค่านิยม สิ่งของต่างๆ ที่คนทำขึ้นแล้ว และความรู้ที่มีอยู่ร่วมกันในกลุ่มชนหนึ่งๆ ซึ่งมีการถ่ายทอดไปยังสมาชิก คนอื่นๆ ในสังคม

โครเบอร์ (Kroeber) นิยามวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมประกอบไปด้วยแบบแผน พฤติกรรมที่ได้มาโดยการเรียนรู้และที่ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง โดยใช้ระบบสัญลักษณ์นั้น เป็นผลสำเร็จที่แตกต่างกันไปในกลุ่มชนต่างๆ วัฒนธรรมยังรวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้ที่มนุษย์สร้างขึ้น มา ส่วนประกอบของวัฒนธรรมยังประกอบไปด้วย ความคิดตามประเพณี (ที่มีตามประวัติศาสตร์

^๗ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๖, หน้า ๑๐๕๘.

^๘ งามพิศ สัตย์สงวน, หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑-๒๒.

และมีเลือกมาจากหลายๆ อย่าง) และค่านิยมที่ติดต้ามมา ระบบวัฒนธรรมนั้นอาจจะพิจารณาในแง่หนึ่งว่า เป็นผลผลิตของการกระทำ และในอีกแง่หนึ่ง เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการกระทำต่อไป

พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติไว้ โดยมาจากการรวมกันสองคำ คือ

- วัฒน มาจาก วุฒุน ในภาษาบาลี หมายถึง ความเจริญงอกงาม
- ธรรม มาจาก ธรม ในภาษาสันสกฤต หมายถึง สภาพที่เป็นอยู่จริง

เมื่อรวมกันแล้ววัฒนธรรม หมายถึง สภาพที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม หรือความมีระเบียบวินัย

จรัล ทองเกษม^๙ ให้ความหมายของวัฒนธรรม เป็นความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อที่แสดงออกให้เห็น ในรูปของพฤติกรรม นิสัย ความประพฤติ ขนบธรรมเนียมประเพณีในส่วนร่วม โดยมนุษย์เป็นผู้สร้าง หรือจากการทำงานของมนุษย์ อันเป็นวิถีของสังคม ซึ่งไม่เกิดจากธรรมชาติ

อมรา พงศ์ศาศพิชญ์^{๑๐} นิยามว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมหรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ฉะนั้นวัฒนธรรมก็คือระบบในสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น มิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ

พระยาอนุমানราชธน^{๑๑} กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงาม ในวิถีแห่งชีวิตส่วนรวม

ประยูร ปรยตโต^{๑๒} ได้อธิบายความหมายของคำว่า วัฒนธรรม ไว้ดังนี้ วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการสั่งสม สิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมาของสังคมนั้นๆ วัฒนธรรมเป็นการสั่งสม ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรม ภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ให้ช่วยมนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อมาได้ และเป็นอยู่อย่างที่เป็นในบัดนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ^{๑๓} กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้ ๓ ลักษณะ คือ

๑. วัฒนธรรมเป็นทั้งพื้นฐาน และเครื่องมือ สำหรับสร้างเสริมสามัคคี กลมเกลียว และความเป็นปึกแผ่นในหมู่ประชาชน วัฒนธรรมจะช่วยชักนำให้คนประพฤติดี ปฏิบัติธรรม และพร้อมที่จะเผชิญชีวิตร่วมกันบนผืนแผ่นดินเดียวกันทั้งยามสุขและยามทุกข์

^๙ จรัล ทองเกษม อ้างถึงใน ฉันทนิช อัศวนนท์, **พัฒนา บุคลิกภาพ**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, มปป), หน้า ๔๑๗.

^{๑๐} อมรา พงศ์ศาศพิชญ์, **มนุษย์กับวัฒนธรรมในสังคมและวัฒนธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕.

^{๑๑} พระยาอนุমানราชธน, ม.ป.ป. ๒๕๑๖.

^{๑๒} ประยูร ปรยตโต, **การพัฒนาจริยธรรม**, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๘)

^{๑๓} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๒๙.

๒. วัฒนธรรมเป็นกรอบ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จึงถือได้ว่า วัฒนธรรมเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกของสังคม ซึ่งอาจจะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหา ตลอดจนทั้งตอบสนองปัญหาความต้องการของสมาชิกและของสังคมได้

๓. วัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ เป็นลักษณะเด่นประจำชาติ หรือประจำหมู่คณะ จึงมีส่วนช่วยให้ชนในชาติมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน อันจะทำให้บังเกิดความสามัคคีกัน และจะส่งผลต่อการรวมพลังของหมู่คณะ และดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ

ขอบข่ายของวัฒนธรรม วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัยเอกลักษณ์ของวัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบอันสำคัญในการทำให้สมาชิกในสังคมอยู่รวมกันเป็นปึกแผ่น สร้างสรรค์ให้เจริญก้าวหน้า ด้วยเหตุนี้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงเป็นฐานอันสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยแยกเป็นอนุภาคต่างๆ ประกอบด้วย

๑. วัฒนธรรมประเภทเผ่าพันธุ์และการดำรงชีวิต
๒. วัฒนธรรมประเภทภาษาและวรรณกรรม
๓. วัฒนธรรมประเภทศาสนา จริยธรรม และคุณธรรม
๔. วัฒนธรรมประเภทสุนทรียศาสตร์ ศิลปะและกีฬา การละเล่นของไทย
๕. วัฒนธรรมประเภทครอบครัว เศรษฐกิจ และการเมือง

โดยวัฒนธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญดังต่อไปนี้

๑. องค์กรวัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) คือ วัฒนธรรมวัตถุที่สามารถสัมผัส จับต้องได้และมีรูปร่าง เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ โรงเรียน โรงงาน ภาพเขียน เครื่องจักร สถานมหรสพ สนามกีฬา โบสถ์ วิหาร หอดูดาว และส่วนที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ภาษา สัญลักษณ์ในการติดต่อสื่อความหมาย หลักวิชาคำนวณ (ตัวเลข) มตรา ชั่ง วัด ตวง

๒. องค์กร (Association or Organization) คือ กลุ่มที่มีการจัดเป็นระเบียบหรือมีโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ มีระเบียบ ข้อบังคับและวัตถุประสงค์ไว้อย่างแน่นอน เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่สุดในสังคมที่ซับซ้อน เช่น ครอบครัว (กลุ่มที่เล็กที่สุด) สหพันธ์กรรมการ ลูกเสือ สภากาชาด วัด สหประชาชาติ ฯลฯ

๓. องค์กรพิธีการ (Usage) เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เช่น พิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่การเกิด การหมั้น แต่งงาน บวชนาค ตาย ปลูกบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ซึ่งศาสนาก็มีพิธีอยู่ไม่มากก็น้อย รวมไปถึงพิธีกรรมแต่งการและรับประทานอาหาร

๔. องค์กรคติ (Concept) คือ ความเข้าใจ ความเชื่อ ความคิดเห็นอุดมการณ์ต่างๆ เช่น ความเชื่อกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา ความเชื่อในเรื่องการมีผัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) ความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อในเรื่องพระเจ้าองค์เดียว (Monotheism) หรือหลายองค์

(Polytheism) ตลอดจนอุดมการณ์ ทศนคติ การยอมรับว่าสิ่งใดถูกหรือผิด สมควรหรือไม่ซึ่งแล้วแต่ชนกลุ่มใดจะใช้มาตรฐานในการตัดสิน หรือเป็นเครื่องวัดสภาพแวดล้อมของตน^{๑๔}

๒.๓.๒ ประเภทของวัฒนธรรม

งามพิศ สัตย์สงวน^{๑๕} ได้ให้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ หรือในลักษณะที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งให้ความหมายดังต่อไปนี้

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ (*Material culture*) หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้องได้ อาทิ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่เป็นประดิษฐกรรมของมนุษย์หรือดัดแปลงจากวัตถุตามธรรมชาติซึ่งมนุษย์มีความจำเป็นต้องใช้เพื่อดำรงชีวิต

๒. วัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ (*Non Material culture*) หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้องสัมผัสไม่ได้ เพราะไม่มีรูปร่างขนาด น้ำหนัก เช่น ภาษาพูด ความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม ขนบธรรมเนียม ค่านิยม ประเพณี อุดมคติ กิริยามารยาท

ประดิษฐ์ มัชฌิมา^{๑๖} แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น ๓ ประเภท คือ วัฒนธรรม คือ (๑) วัฒนธรรมทางความคิด หรือความเชื่อถือ หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความคิดเห็น ความเชื่อถือ หรือความรู้สึกนึกคิดของสังคม ซึ่งอาจจะถูกหรือผิดก็ได้ เช่น ความจริงทางวิทยาศาสตร์ ความเชื่อทางศาสนา นิยายโบราณ วรรณคดี การเชื่อโชคลาง ภาษิต ฯลฯ (๒) วัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี คือ ระเบียบแบบแผน หรือประเพณี ที่บุคคลในสังคมยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน เช่น ระเบียบประเพณีจารีต (๓) วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึง สิ่งของหรือเครื่องใช้ต่างๆ ที่มนุษย์คิดประดิษฐ์ มีหรือครอบครองเพื่อประโยชน์ของสังคม

ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ ปีพุทธศักราช ๒๔๘๕ ได้แบ่งประเภทวัฒนธรรมออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

คติธรรม (Moral) คือวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำรงชีวิตส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากศาสนา ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของสังคม เช่น ความเสียสละ ความขยัน หมั่นเพียร การประหยัดอดออม ความกตัญญู ความอดทน ทำดีได้ดี เป็นต้น

นิติธรรม (Legal) คือวัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญพอ ๆ กับกฎหมาย เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

^{๑๔} นิคม มุสิกคามะ, *วัฒนธรรม บทบาทใหม่ ในยุคโลกาภิวัตน์*, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๕)

^{๑๕} อ่างแล้ว, งามพิศ สัตย์สงวน, *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม* หน้า ๕๓.

^{๑๖} ประดิษฐ์ มัชฌิมา, *สังคมวิทยาชนบท*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒) หน้า ๑๓.

สหธรรม (Social) คือวัฒนธรรมทางสังคม รวมทั้งมารยาทต่าง ๆ ที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคม

วัตถุธรรม (Material) คือวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เคราองนุ่งห่ม ยารักษาโรค บ้านเรือน อาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ สะพาน ถนน รถยนต์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

จุมพล หนิมพานิช^{๑๗} กล่าวว่า วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึงสิ่งประดิษฐ์ทั้งหลาย วัฒนธรรมทางสังคม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการประพฤติปฏิบัติตามมารยาททางสังคม วัฒนธรรมทางกฎหมาย ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นระเบียบในสังคม และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตใจและศีลธรรม ซึ่งเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

สุพัตรา สุภาพ^{๑๘} ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) ซึ่งได้แก่ สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่างๆ เช่น ตู้เย็น หม้อหุงข้าว แก้วน้ำ มีด โต๊ะ รถ เครื่องบิน โทรศัพท์ โทรทัศน์ จรวด บ้าน วัด หอประชุม เป็นต้น

๒. วัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุ (Non Material Culture) หมายถึง อุดมการณ์ ค่านิยม แนวคิดในเรื่องการแข่งขันอย่างมีเหตุผล ประเพณี การปฏิบัติสืบต่อกันมา และเป็นที่ยอมรับกันในชนกลุ่มของตนว่าดีงาม เหมาะสม เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความสนใจ ทักษะคติ ความรู้ ความสามารถ ซึ่งเป็นนามธรรมที่มองเห็นไม่ได้ (Abstract)

ความหมายของคำว่า วัฒนธรรมนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัดความไว้ แต่โดยสรุปแล้ว ความหมายของวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยไม่เกิดจากธรรมชาติ อาจเป็นทั้งแนวคิด ความเชื่อ ทักษะคติ ตลอดจนการกระทำต่างๆ ซึ่งมีแบบแผนพฤติกรรมที่ได้มาโดยการเรียนรู้ และที่ถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง หรือที่เรามักจะคุ้นเคยว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้รับมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลัง จนเป็นวิถีของสังคม จึงถือว่าเป็น "มรดกแห่งสังคม" โดยมีการสร้างกฎเกณฑ์แบบแผน ใช้ระบบสัญลักษณ์ เพื่อนำไปปฏิบัติให้เป็นไปตามรูปแบบเดียวกัน และมีความเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมในการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่แสดงออกถึงความเจริญอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวความก้าวหน้าคนส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม ส่วนประเภทของวัฒนธรรมนั้น ถึงแม้ว่าจะอาศัยหลักการแบ่งประเภทในรูปแบบใดก็ตาม

^{๑๗} จุมพล หนิมพานิช, การวิเคราะห์นโยบาย ขอบข่าย แนวคิด ทฤษฎี และกรณีตัวอย่าง, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๒๖). หน้า ๑๔๐.

^{๑๘} สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย: ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี, พิมพ์ครั้งที่ (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖).

ประเภทวัฒนธรรมที่ปรากฏในสังคมอย่างเห็นได้ชัด สามารถ แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทหลัก คือ

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในสังคม สามารถจับต้องได้ เช่น สิ่งก่อสร้าง อาคารบ้านเรือน อาวุธยุทโธปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ศิลปกรรมปติมากรรม เป็นต้น

๒. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ จับต้องไม่ได้ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ ความเชื่อต่าง ๆ เช่น ความเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม การเชื่อถือโอฆะกลาง ตลอดจนเรื่องลี้ลับ นิยายปรัมปรา วรรณคดี สุภาษิต และอุดมการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

ซึ่งวัฒนธรรมทั้ง ๒ ประเภทนี้ มีความเหลื่อมล้ำกันอยู่และแบ่งแยกไม่ขาดจากกัน เนื่องจากการเกิดวัฒนธรรม และประเภทวัฒนธรรมที่เราทราบนั้น มาจากรากเหง้า พื้นฐานเดียวกัน จากความเชื่อ กบวณทัศน์ โลกทัศน์ เป็นต้น มีความเกี่ยวเนื่องกัน ซึ่งในสังคมฯ หนึ่ง จะมีวัฒนธรรมทั้งสองในลักษณะที่สมดุลกัน

๒.๔ แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๑๙} กล่าวว่า แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็เหมือนแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชนในการตระหนักถึงการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องหลัก ๓ ประการดังต่อไปนี้

๑. กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลกให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่นจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพไว้

๒. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่

๓. กระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

^{๑๙} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๕.

จากกระแสดังกล่าวก่อให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม จึงเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้น ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือน มีนาคม ปี ค.ศ. ๑๙๙๐ (พ.ศ. ๒๕๓๕) จากผลของการประชุมครั้งนี้ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น ในขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมทั้งรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย จากหมายดังกล่าวสามารถนำมาแปลเป็นหลักการเบื้องต้น และสร้างกรอบนโยบายและแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จึงทำให้ประเทศต่างคิดหารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ เพื่อไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นเหตุให้มีการประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๙๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ในที่ประชุมมุ่งเน้นความสนใจทั่วโลกสู่ประเด็นเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและได้มีการลงนาม อันเป็นที่เกิดแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม

๒.๔.๑ หลักของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๑. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว นั้น เพื่อเป็นข้อมูลให้แก่ นักท่องเที่ยวในการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม ในขณะเดียวกันก็จะก่อให้เกิด ความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

๒. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา และดึงชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากร ของตนด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่น การจ้างงาน การบริการนำเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก การขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจใน วัฒนธรรมและได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๔. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน หรือของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของตนเองด้วยลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญมีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อสามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

๒) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือกระทบน้อยที่สุด

๓) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

๔) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

๖) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๗) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๘) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ และความสะดวกของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุกๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

๙) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ

๒.๔.๒ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๒๐} การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ฉะนั้นองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญจึงควรมี ๖ ด้านดังต่อไปนี้

๑. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ ๑๐ ประการ คือ

- ๑) ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น
- ๒) โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ
- ๓) งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง

อาหาร

- ๔) ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก
- ๕) ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา
- ๖) ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ
- ๗) ภาษา และวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา
- ๘) วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ขนบธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

อาหาร

- ๙) ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่างๆ
- ๑๐) ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

๒. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อมโดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

๓. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

๔. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และได้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

^{๒๐} อ้างถึงแล้ว, บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.

๕. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการตลาดท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๖. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๒.๔.๓ ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (๒๕๔๘) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวชมโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งศึกษาความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วย โดยแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประเภทได้ ๕ ประเภท คือ

๑. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้และความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

๒. การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์และศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและ วัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อ การรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมใน การจัดการการท่องเที่ยว

๓. การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/ Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์ พิเศษโดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

๔. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันการกีฬา โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของ

การจัด รายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาได้ สนุกสนาน เพลิดเพลินกับการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือการแข่งขันกีฬา ในขณะเดียวกันก็ได้ไป ยังแหล่ง ท่องเที่ยวตามเส้นทางจัดการรายการกีฬา ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและ คุณค่า

๕. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริม สุขภาพหรือ ฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว นวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบ สมุนไพร การฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของ นักท่องเที่ยว บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและ คุณค่าของ สภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่าจากแนวคิดการพัฒนากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้เห็นว่าการท่องเที่ยว ต้องมุ่งเน้นคุณค่า และความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวพร้อมทั้งต้องมีความรับผิดชอบต่อ ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้ และรับ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมทั้งคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากร การ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่าย ต้องตระหนักถึง มิเช่นนั้นจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดความเสื่อมโทรม

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องเชิงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงรายนั้น ผู้วิจัยได้นำงานวิจัยมาเป็นแนวทางในการดำเนินการ และอ้างอิง ประยุกต์ใช้ ดังต่อไปนี้

๑. งานวิจัยโดย พระราชวชิรเมธี นำมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัยเพื่อที่จะอธิบายวิเคราะห์ สังเคราะห์ ถึงกระบวนการ และแนวทางการส่งเสริมเชิงรายเมืองแห่งศิลปะของวัดที่มีโบราณสถานในอำเภอเวียงชัยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งงานวิจัยของพระราชวชิรเมธี และคณะ ได้ทุนสนับสนุนให้มีกิจกรรมการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาองค์ความรู้เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร ภายใต้การสนับสนุนทุนวิจัยโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา รวบรวมองค์ความรู้และสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และแหล่งโบราณคดีตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร โดยยูวีวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และเพื่อสร้างกระบวนการการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยกระบวนการ “๓E-Model”

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และแหล่งโบราณคดีตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร โดยยูวีวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีกระบวนการเริ่มต้นจากวิธีการรวบรวมองค์ความรู้ การดำเนินงานลงพื้นที่การศึกษาแหล่งโบราณคดีตำบลนครชุม การดำเนินงานลงพื้นที่สัมภาษณ์ ศึกษาชุมชนตามแหล่งโบราณคดี ตำบลนครชุม การรวบรวมและสรุปองค์ความรู้ และการตรวจสอบองค์ความรู้ ทำให้ได้องค์ความรู้ว่า พื้นที่ตำบลนครชุมเคยเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณเมืองนครชุมซึ่งมีความรุ่งเรืองประมาณช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๑ เป็นชุมชนโบราณขนาดใหญ่และมีความสำคัญต่อในประวัติศาสตร์ไทยสมัยสุโขทัย มีแหล่งโบราณคดีที่มีความสำคัญและความเกี่ยวข้องทั้งสิ้น ๑๐ แห่ง คือ วัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง, วัดสว่างอารมณ์, วัดพระเจดีย์ทอง, บ่อมทุ่งเศรษฐี, วัดหนองลังกา, วัดหนองพิกุล, วัดเจดีย์กลางทุ่ง, วัดซุ่มกอ, วัดหนองยายช่วย และวัดหม่องกาเล กระบวนการการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนยังพบว่า มีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนทั้งในเขตตำบลนครชุมและใกล้เคียงให้ความสนใจและร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก

จากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่า งานวิจัยของพระราชวชิรเมธีนั้น วิธีการดำเนินงานวิจัยและเป้าหมายการวิจัยคล้อยกับ งานวิจัยเรื่องเชิงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จึงได้มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติการงานวิจัย และสร้างกระบวนการเรียนรู้และแนวทางในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานตลอดจนสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ซึ่ง

งานวิจัยได้มีการสร้างกระบวนการการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีตำบลนครชุม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยกระบวนการ “๓E-Model” มีกระบวนการเริ่มต้นจากการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อระดมความคิดเห็นในการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีร่วมกับชุมชน และการลงพื้นที่ปฏิบัติการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยยูววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการสร้างกระบวนการ ซึ่งชุมชนได้ทำ “การสืบชะตาแหล่งโบราณคดี” อันเป็นแนวทางการอนุรักษ์โดยเริ่มต้นจากจิตสำนึกทางด้านจิตใจและความเชื่อ เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีในเชิงกายภาพ สร้างจิตวิทยาและความยั่งยืนของการอนุรักษ์ โดยทำการปักเขตแหล่งโบราณคดีด้วยธงหน้าวัวที่มีอักษร แล้วโยงด้ายสายสิญจน์รอบแหล่งโบราณคดี แล้วทำพิธีบวงสรวงและอ่านโองการสาปแช่งสำหรับผู้ที่จะบุกรุกทำลายแหล่งโบราณคดี พร้อมกับการนำเสนอข้อมูลทางด้านโบราณคดีให้ชุมชนได้เกิดความรู้ความเข้าใจและเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีมากขึ้น ในการปฏิบัติการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดี

๒. งานวิจัยโดย พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และคณะ ได้ทุนสนับสนุนให้มีกิจกรรมการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย ภายใต้การสนับสนุนทุนวิจัยโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีวัตถุประสงค์ที่มุ่งหวังการเสริมสร้างการเรียนรู้และการพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย ศึกษากระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย และศึกษากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย โดยวิธีการศึกษานั้นเป็นการศึกษาภาคสนาม (Focus Group) ร่วมกับวัด คณะสงฆ์และนักท่องเที่ยว การประชุมสัมมนา วิชาการ เป็นต้น

จากการศึกษาวิจัยนั้น ทำให้ทราบ ถึงรูปแบบและวิธีการจัดการกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบการบริหารจัดการการพัฒนาวัด ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และเกิดกระบวนการอนุรักษ์ รวมไปถึงการสร้างคุณค่าทางจิตใจ นอกจากนี้วัดและชุมชนสามารถพัฒนาการเรียนรู้และมีเครือข่ายในการทำงานภาคสังคม ซึ่งนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัยของงานวิจัยเรื่อง เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ในส่วนของวิธีการวิจัยที่มีการศึกษาภาคสนาม ร่วมกับภาคีเครือข่ายของชุมชน จนนำไปสู่การหารูปแบบ วิธีการ กระบวนการ ตลอดจนการวิเคราะห์สังเคราะห์ ให้นำไปสู่เป้าหมายตามวัตถุประสงค์ คือ ได้รูปแบบกระบวนการพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัดที่มีโบราณสถานในอำเภอเวียงชัยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมในอนาคต

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ว่า ทฤษฎีต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษาและนำไปใช้อ้างอิง วิเคราะห์ ในงานวิจัยนั้น เช่น แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานโบราณคดี แนวคิดเรื่องการพัฒนาวัด แนวคิดเรื่องวัฒนธรรม แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้เป็นส่วนช่วยในด้านวิชาการ ช่วยให้แนวทางในการหาคำตอบสร้าง

และสร้างองค์ความรู้ใหม่ในกาสร้างรูปแบบกระบวนการ และแนวทางการพัฒนาวัด โบราณสถาน ช่วยทำให้วัด หรือแหล่งโบราณสถาน เกิดการขับเคลื่อนและส่งผล เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ อีกด้วย

๒.๖ ข้อมูลบริบทพื้นที่วัด โบราณสถานเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

ทีมงานวิจัยได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นถึงวัดที่มีโบราณสถานในพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ในเบื้องต้นพบว่า จะมีอยู่ในพื้นที่ของตำบลเวียงเหนือ เป็นหลัก ส่วนตำบลอื่น ๆ โบราณสถานไม่ได้อยู่ในวัด ดังนั้น ทีมวิจัยจึงขอแนะนำเสนอวัด และโบราณสถานพื้นที่อำเภอเวียงชัย ที่อยู่ในเขตตำบลเวียงเหนือ เป็นหลัก โดยมีข้อมูลดังนี้

๒.๖.๑ โบราณสถานพุทธสถานพระเจ้ากือนา

พุทธสถานพระเจ้ากือนา ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำกกหมู่ที่ ๘ ตำบลเวียงเหนืออำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของอำเภอเวียงชัย มีหลวงพ่อกว้างใหญ่พระเจ้ากือนาเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไป ที่สำคัญพุทธสถานแห่งนี้ปรากฏในคำขวัญของอำเภอเวียงชัยที่ว่า “พระเจ้ากือนาสือไกล” ปัจจุบันพุทธสถานพระเจ้ากือนา สมควรที่จะได้รับการบูรณะพัฒนาให้เป็นสถานที่พักผ่อนท่องเที่ยว และเป็นสถานที่ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน มีโบราณคดีและโบราณวัตถุที่โดดเด่น ได้แก่ พระพุทธรูปองค์ใหญ่ที่สร้างด้วยการก่ออิฐถือปูนในต้นโพธิ์ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๖/ เรือตะเคียนโบราณที่พบในแม่น้ำกก อายุน่าจะมากกว่า ๑๐๐ ปี และวัตถุโบราณ เช่น เครื่องเคลือบ กระเบื้องเคลือบดินเผา ปรากฏในยุคพุทธศตวรรษที่ ๒๑

๒.๖.๒ โบราณสถานโบราณวัตถุวัดโบราณเวียงเดิม

วัดโบราณเวียงเดิม หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า วัดพระโบราณ ตั้งอยู่ที่บ้านเวียงเดิม หมู่ที่ ๒ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย วัดโบราณเวียงเดิมตั้งขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๕ มีพื้นที่จำนวน ๔ ไร่ ๑ งาน ๘๓ ตารางวา หลักฐานที่ดินโฉนดเลขที่ ๑๗๒๐๖ ได้รับอนุญาตให้ตั้งวัดเมื่อ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๒๙ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๗ เดิมวัดนี้เป็นวัดร้างมาก่อน จนกระทั่งเมื่อประมาณพุทธศักราช ๒๕๔๗ ชาวบ้านจากจังหวัดลำปางได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานทำไร่ ทำนาารวมกันเป็นชุมชนและเรียกชื่อบ้านของตนว่า บ้านสันผักฮี้ วัดโบราณเวียงเดิมได้มีการตั้งพิพิธภัณฑวัตถุโบราณเวียงเดิม ไว้เพื่อเป็นที่เก็บรักษาของเก่าชุดค้นพบ ประเภทเครื่องใช้ หม้อ ขาม ไห แจกกัน รวมถึงพระพุทธรูปและเศียรพระพุทธรูปโบราณทำด้วยหินทราย ที่คาดว่ามียุคมากถึง ๒,๐๐๐ ปี ซึ่งได้จดทะเบียนกับกรมศิลปากรแล้ว และมีการสันนิษฐานว่าบริเวณรอบๆ วัด ที่เป็นทุ่งนา รวมถึงพื้นที่บางส่วนของวัด อาจเป็นหัวเมืองหรือเมืองหน้าด่านมาก่อน และบริเวณวัดนี้อาจเป็นศูนย์กลางของหัวเมืองเก่าก็ได้ ส่วนเครื่องปั้นดินเผาที่ค้นพบในบริเวณตำบลเวียงเหนือ

๒.๖.๓ โบราณวัตถุวัดสันสลิด

วัดสันสลิดตั้งอยู่ที่หมู่ ๓ ตำบลสันสลิด อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงรายเป็นที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุจากกุสันสลิดและพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งของที่เก็บรวบรวมไว้มีทั้งชิ้นส่วนของพระพุทธรูปหิน

ทราย และเครื่องปั้นดินเผาจากกลุ่มเตาต่างๆ เช่น เครื่องปั้นดินเผาพานและเวียงกาหลง โดยระยะห่างวัดสันสลิดประมาณ ๑๐๐ เมตร พบว่ามีลักษณะเป็นคูคล้ายคูเมืองเก่า แต่คำบอกเล่าของคนแก่ในหมู่บ้าน บอกว่าบริเวณนี้เคยเป็นทางช้างเดินมาก่อน

การค้นพบพระพุทธรูปหินทราย นายบุญละ จันสง คนบ้านเวียงเหนือได้เข้าที่นาบริเวณกุสันพระเจ้า ไกลๆ วัด สันสลิด เมื่อประมาณ ๑๐ ปีที่แล้ว ได้มาเข้าที่นาแห่งนี้ พบว่าบริเวณนี้มีลักษณะเป็นเนินสูงประมาณ ๔-๕ เมตร จึงได้ให้ราบลงเพื่อทำแปลงนา และนำดินถมถนน เมื่อไถลงจึงพบอิฐเรียงเป็นชั้นๆ วัดขนาดได้ ๑๗x๒๓ เมตร ในบริเวณนี้พบชิ้นส่วนของพระพุทธรูปหินทรายประมาณ ๑๐ กว้างองค์ บางองค์เหลือเฉพาะเศียร บางองค์เหลือเฉพาะตัวองค์ นอกจากนั้นยังพบเศษภาชนะดินเผา กระเบื้องมุงหลังคา และเศษอิฐอยู่ทั่วไป ทำให้สันนิษฐานว่าพื้นที่นี้เคยเป็นวัดมาก่อน และได้นำโบราณวัตถุที่ค้นพบส่วนใหญ่นำไปไว้ที่วัดสันสลิดทั้งหมด^๑

๒.๖.๔ โบราณวัตถุวัดราษฎร์เจริญ

วัดราษฎร์เจริญ ตั้งอยู่เลขที่ ๕๙ หมู่ ๔ บ้านราษฎร์เจริญ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย แต่เดิมคณะศรัทธาประชาชนได้ทำบุญประจำอยู่ ณ วัดพนาลัยเกษม บริเวณหมู่บ้านเหล่านี้เป็นป่าดงพงไพรมีไม้نانาชนิด สัตว์ป่าน้อยใหญ่ก็มีมากมาย เช่น ช้าง เสือ หมิว กวาง พาน งู ไก่ป่า นานาพันธุ์ ฯลฯ นอกจากป่าไม้نانาชนิดแล้ว โดยเฉพาะยังมีไม้ไผ่พันธุ์หนึ่ง ชาวภาคเหนือเรียกว่า “ไม้บง” เป็นทิวแถว มองไปทางไหนก็เห็นแต่ไม้ไผ่ชนิดนี้ดูกว้างยาวสุดลูกหูลูกตา จึงพากันขนานนามหมู่บ้านว่า “บ้านป่าบงขวาง” ขณะนั้นเป็นหมู่ที่ ๑๐ ตำบลสันทราย อำเภอเมืองเชียงราย

ในหมู่บ้านมีประชาชนจากหลาย ๆ แห่งอพยพมาอยู่เพราะอุดมสมบูรณ์ด้วยน้ำสำหรับทำการเกษตรปลูกข้าวกล้าได้ดี และมักเรียกกลุ่มที่อยู่ทางเหนือน้ำว่า “บ้านเหนือ” กลุ่มที่อยู่ทางใต้ น้ำว่า “บ้านใต้” ทางกลุ่มบ้านเหนือส่วนใหญ่จะอพยพมาจากบ้านปล้อง อำเภอเทิง ส่วนบ้านใต้จะมา จากบ้านม่วงคำทุ่งพร้าว อำเภอพาน และบ้านเด่นห้าหน้าค่ายเม็งรายมหาราช ประชาชนต่างมาจับจองที่ทำกินกันเองตามแต่กำลังใครจะแผ้วถางได้ ดังนั้นผู้ที่ขยันมากก็ได้ที่ดินมาก ผู้ที่ขยันน้อยก็ได้ที่ทำกินน้อย และไปทำบุญถวายทานกันที่วัดพนาลัยเกษม ซึ่งตั้งอยู่ในแถบ “บ้านเหนือ” ทางไกลพอสมควร แต่ส่วนใหญ่ในกลางพรรษาจะไม่ได้ไป เพราะถนนหนทางลำบากมาก จะไปทำบุญกันวันเข้าพรรษา ออกพรรษา ประเพณีเป็ง ประเพณีเดือนสี่เป็ง สงกรานต์ (ปีใหม่) เท่านั้น เพราะเกรงอันตรายจากสัตว์ร้ายบ้าง ทางไปเป็นโคลน เป็นป่า ไม่สะดวก แต่ด้วยใจยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ประชาชนก็ไม่ย่อท้อในการทำบุญ **โบราณคดีและโบราณวัตถุที่โดดเด่น** หลวงพ่อหินน้อยหรือหลวงพ่อสิ่งน้อย มีหน้าตักกว้าง ๒๑ นิ้ว สูง ๓๒ นิ้ว สร้างด้วยหินทรายปัจจุบันประดิษฐาน พระธาตุสุวรรณมิ่งมงคล วัดราษฎร์เจริญ แต่สร้างสมัยใดไม่ปรากฏ แต่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นการสร้าง

^๑ บุญละ จันสง, ชาวบ้านผู้พบวัตถุโบราณบริเวณวัดสันสลิด, สัมภาษณ์ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ในช่วงที่พระเจ้ากือนามาสรางหลวงพ่อก้อนา ที่ฝั่งแม่น้ำกก เพราะในช่วงระยะเวลาเป็นช่วงระยะเดียวกัน

๒.๖.๕ โบราณสถานวัดโพธิ์ชัย

โบราณสถานพระธาตุวัดโพธิ์ชัย ตั้งอยู่ที่วัดโพธิ์ชัย หมู่ที่ ๗ บ้านโพธิ์ชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย มีพระครูวิจารณ์วงกิจ เป็นเจ้าอาวาส เป็นโบราณสถานประเภทพระธาตุเจดีย์องค์แรกของตำบลเวียงเหนือ ที่สร้างขึ้นด้วยช่างท้องถิ่น เพื่อจะรักษาโบราณสถานที่มีซากปรักหักพังมากมายไว้มิให้คนพวกที่เสาะหาขุดเจาะสถานที่เก่า กูเก่า ซึ่งกองโบราณสถานแห่งนี้ ชาวบ้านเคยเห็นความมหัศจรรย์เกิดขึ้น คือ มีลูกแก้วลอยขึ้นจากตรงโบราณสถานนี้ขึ้นไปสู่ท้องฟ้า ล่องลอยไปมาบ้าง ขึ้น ๆ ลง ๆ บ้าง เหมือนการโยกโยก โยกไปโยกมา ชาวบ้านจึงเชื่อว่า นั่นคือพระบรมสารีริกธาตุออกมาปรากฏให้พุทธศาสนิกชนได้เห็น ชาวบ้านสันตันทนุน (ในขณะนั้น) จึงได้สร้างพระธาตุทับที่ซากเจดีย์เดิมนั้น และมีในขณะขุดก่อสร้างพระธาตุได้พบพระสิงห์หนึ่งสำริดองค์ขนาดหน้าตัก ๕ นิ้ว ๑ องค์ ชาวบ้านจึงได้นำบรรจุไว้ในพระธาตุ จนถึงปัจจุบัน

โบราณสถานพระธาตุวัดโพธิ์ชัยเป็นพระธาตุที่เก่าแก่ที่สุดในอำเภอเวียงชัย เดิมเป็นพระธาตุเก่าหรือทางล้านนาเรียกว่า “กู” ตั้งอยู่ริมแม่น้ำลาวสายเก่า และเกิดการพังทลายลง จากนั้นชาวบ้านในชุมชนได้มีการสำรวจและขุดค้นพื้นที่เพื่อสร้างวัด ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ทำให้พบพระพุทธรูปสำริดหน้าตักกว้างประมาณ ๕ นิ้ว ซึ่งมีลักษณะเป็นพระล้านนาในกลุ่มสิงห์ ๓ นอกจากนี้ยังพบวัตถุโบราณในบริเวณนั้น เช่น เครื่องปั้นดินเผา ประเภทหม้อ ไห เครื่องถ้วย เครื่องเคลือบ เป็นต้น^๒

๒.๖.๖ โบราณสถานพระพุทธรูปวัดป่ายางน้อย (โพธิ์ชัย) ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย

โบราณสถานพระพุทธรูปวัดป่ายางน้อย หมู่ที่ ๑๐ แยกมาจากบ้านโพธิ์ชัย หมู่ที่ ๗ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เดิมพระพุทธรูปองค์นี้กรมศิลปากรได้ขึ้นไว้ว่าเป็นพระพุทธรูปบ้านโพธิ์ชัย ตามทะเบียนเลขที่ ๐๐๐๓๗๒๐ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๓ ประกาศในเล่ม ๙๗ ตอนที่ ๑๖๓ (ซึ่งต่อจากทะเบียนของพระพุทธรูปวัดโบราณเวียงเดิม (๐๐๐๓๗๑๙)) ในเล่มเดียวกัน พุทธสถานพระพุทธรูปโบราณโพธิ์ชัย ปัจจุบันเป็นสำนักสงฆ์บ้านป่ายางน้อย หมู่ที่ ๑๐ ซึ่งอยู่ห่างวัดโพธิ์ชัยไปทางทิศเหนือ ประมาณ ๒๐๐ เมตร ประชาชนได้ขุดพบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ (ขุดได้หลังพระพุทธรูปวัดโบราณเวียงเดิม ๓ ปี) แต่มีพุทธลักษณะแตกต่างจากพระพุทธรูปวัดโบราณเวียงเดิม คือ แตกต่างจากพระพุทธรูปเชียงแสนช่วงแรก ๆ กล่าวคือ พระพุทธรูปองค์นี้มีพระวรกายชะลูด ไม่อวบอ้วนแบบพระเชียงแสน พระพักตร์โหนกและยาวรีละม้ายไปทางพระพุทธรูปแบบหริภุญชัย มีเส้นพระเกศาขมวดปมใหญ่ ส่วนฐานพระพุทธรูปเป็นบัวบานที่มีเกสร คล้ายกับฐานพระพุทธรูปหินทรายตามแบบสกุลช่างพะเยาบางองค์ (ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๔๕, หน้า ๑๗๗) เป็นพระพุทธรูปปาง

^๒ บุญชัย วงศ์สุภา, สัมภาษณ์ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐

मारวิชัย หน้าตักกว้าง ๑.๓๕ เมตร สูง ๑.๕๙ เมตร ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ถูกกลุ่มมิจฉาชีพลักตัดเศียรเพื่อหาของมีค่าที่อยู่องค์พระพุทธรูป ทำให้เศียรพระเสียหายทั้งหมด ประชาชนชาวบ้านจึงได้สร้างเศียรขึ้นใหม่

ดังกล่าวแล้วข้างต้นว่า ประชาชนได้ขุดพบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ (ขุดได้หลังพระพุทธรูปวัดโบราณเวียงเดิม ๓ ปี) แต่มีพุทธลักษณะแตกต่างจากพระพุทธรูปวัดโบราณเวียงเดิม ต่อมาปี ๒๕๓๐ ถูกมิจฉาชีพลักตัดเศียรไป จึงได้จ้างช่างไฟบุลย์ กาวีวงศ์ บ้านโพธิ์ชัย ปั้นเศียรขึ้นใหม่ให้องค์พระพุทธรูปสมบูรณ์เหมือนเดิม

พ.ศ. ๒๕๓๑ คุณกิตติ จงพิพัฒน์มงคล ไร้กิตติลักษณ์ เชียงราย ได้มีจิตศรัทธามาสร้างวิหารครอบองค์พระพุทธรูป กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๔.๕๐ เมตร แล้วได้ร่วมกันตั้งชื่อแก่พระพุทธรูปองค์นี้ใหม่ว่า “พระศรีศากยมนิสมโคดม” แล้วให้มีประเพณีสงฆ์พระพุทธรูปในวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ (เดือน ๖) ทุกปี

ต่อมาทางหมู่บ้านโพธิ์ชัยได้แยกหมู่บ้านทำให้พุทธสถานพระพุทธรูปโบราณอยู่ในเขตหมู่บ้านปายางน้อย หมู่ที่ ๑๐ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย และองค์พระก็ชำรุดทรุดโทรมมาก ทางวัดจึงได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งองค์ แต่การบูรณะไม่ได้ขออนุญาตจากกรมศิลปากรตามระเบียบกฎหมาย และได้ทำการเคลื่อนย้ายโบราณสถานโดยพลการ ผลการเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปโบราณจนเสียหาย จึงเป็นเหตุให้กรมศิลปากรฟ้องร้องผู้ดำเนินการทั้งหมด ซึ่งดำเนินการโดยไม่ได้ขออนุญาตจากกรมศิลปากรก่อน ขณะนี้เรื่องกำลังอยู่ในชั้นศาล

หลักฐานที่นับว่าเป็นหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ พระพุทธรูปปูนปั้นติดที่ และตามทะเบียนเลขที่ ๐๐๐๓๗๒๐ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๓ ประกาศในเล่ม ๙๗ ตอนที่ ๑๖๓ ดั่งมีรายละเอียดดังกล่าวแล้ว

โบราณสถานพระพุทธรูปบ้านปายางน้อยของค์นี้ มีการกำหนดอายุสมัยไว้ ๒ ระยะ คือ

(๑) หากใช้จารึกพวกดาบอ้ายเรือนเป็นหลักฐานในการสันนิษฐานการสร้างโบราณสถานของวัดโพธิ์ชัย ก็อนุมานอายุได้ว่า อายุอยู่ช่วง พ.ศ. ๒๐๒๗-๒๐๖๘ ตามที่มีข้อความระบุไว้ในจารึกบรรทัดที่ ๑ ระบุ จ.ศ. ๘๘๖ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๐๖๗ อันเป็นปลายรัชสมัยที่พระเมืองแก้วหรือพระเจ้าพิลกปนัดดาธิราชปกครองเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๐๓๘-๒๐๖๘) (ในประชุมจารึกล้านนา เล่ม ๑ ว่าเป็น พ.ศ. ๒๐๖๘) ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน อยู่ระหว่างศตวรรษที่ ๒๐-๒๑

(๒) หากใช้หลักฐานที่ศักร ศรีวัลลิโกดม สันนิษฐานไว้ คือก่อ พุทธศตวรรษที่ ๑๙ เพราะอิฐที่ใช้ในการก่อสร้างมีขนาดกว่าที่วัดโบราณเวียงเดิมและวัดพระธาตุดาเวา (ศักร ศรีวัลลิโกดม, ๒๕๔๕ หน้า ๑๗๗) แต่น่าเสียดายหลักฐานที่ศักร ศรีวัลลิโกดมกล่าวไว้ถูกทำลายไปหมดแล้ว ไม่หลงเหลือให้ได้ศึกษาเรียนรู้อีกต่อไป

จากข้อมูลพื้นฐานของวัด โบราณสถานเบื้องต้นนั้น ทำให้ทราบว่าอำเภอเวียงชัยนั้นมีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมอย่างมากมาย เพราะเป็นพื้นที่ราบลุ่มสบลาว คือบริเวณที่แม่น้ำลาวมาบรรจบกับแม่น้ำกก ซึ่งมาบรรจบกันในเขตอำเภอเวียงชัยพอดี ทำให้พื้นที่นั้นมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการเพาะปลูก เป็นที่อยู่อาศัยแล้วและยังพบแหล่งโบราณคดีจำนวนมาก ยังเป็นแหล่งรวมของผู้คนจากที่ต่างๆ ที่เดินทางมากับแม่น้ำทั้งสองสายนั้นอีกด้วย

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาวัด โบราณสถานเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถานในพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย อันจะนำไปสู่การเป็นเมืองแห่งศิลปะ ๓) เพื่อส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัดที่มีโบราณสถานในอำเภอเวียงชัยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม โดยใช้วิธีวิทยาวิจัยการแบบผสมผสาน ดังนี้

๑) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากเอกสาร ตำราวิชาการ ใบบาน พับสา จารึกต่างๆ หนังสือ รายงาน การวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงที่มา ความสำคัญ แนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัดที่มีโบราณสถานในอำเภอเวียงชัยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม

๒) ศึกษาข้อมูลภาคสนามทาง กายภาพ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ยังเหลือซากหรือรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าและสามารถกำหนดอายุได้ ตามวัด และโบราณสถานต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ได้แก่ วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ในตำบลเวียงเหนือ ๕ แห่ง ได้แก่ ๑.) โบราณสถานพระเจ้ากือนา ๒.) วัดโบราณ เวียงเดิม ๓) วัดสันสลิต ๔) วัดราษฎร์เจริญ และ ๕) วัดโพธิ์ชัย โดยอาศัยแนวคิดเรื่องศิลปะและแนวคิดเรื่องวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นแนวคิดในการสร้างกรอบในการศึกษา และเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นของวัด โบราณสถานเขต พื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

๓) การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชิงรายเมืองแห่งศิลปะของวัดทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน ชุมชน องค์กร/สถาบันการศึกษา ในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(๑) ทำการศึกษาและคัดเลือกองค์กร ชุมชน องค์กรนโยบาย โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นองค์กรที่มีบทบาทและมีความสัมพันธ์ช่วยส่งเสริมและผลักดัน ขับเคลื่อนในระดับนโยบายให้เป็นไปตามเป้าหมาย ได้แก่ องค์กรบริหารส่วน ตำบลเวียงเหนือ

(๒) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จำนวน ๑๘ ราย

(๓) ดำเนินการศึกษาวเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การจัดการ แนวทางการพัฒนาวัด การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และแนวทางการส่งเสริมเชิงรายเมืองแห่งศิลปะของวัด โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

(๔) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือแนวคิด รูปแบบ การจัดการ แนวทางการพัฒนาวัด การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และแนวทางการส่งเสริมเชิงรายเมืองแห่งศิลปะของวัดตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา

(๕) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากร

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวัด โบราณสถาน กระบวนการพัฒนาวัด และเพื่อส่งเสริม เชียงรายเป็นเมืองแห่งศิลปะของวัดที่มีโบราณสถานในอำเภอเวียงชัยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง ศิลปวัฒนธรรม จึงกำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ คือ ๑) วัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน คือ วัดโบราณ เวียงเดิม ๒) วัดที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานคือ วัดสันสลิด มีกลุ่มประชากรได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จำนวน ๑๘ รูป/คน และสำรวจ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จำนวนทั้งสิ้น ๒ แห่ง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จำนวน ๑๘ รูป/คน เพื่อให้แนวคิด รูปแบบ การจัดการ กระบวนการพัฒนาวัด การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และแนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัดตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา ดังนี้

๑. พระครูวิจารณ์วงกิจ เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัย ผู้ดูแลโบราณสถานพุทธรูปโบราณโพธิ์ชัย ต.เวียงเหนือ อ.เวียงชัย จ.เชียงราย และพระธาตุโพธิ์ชัยวัดโพธิ์ชัย

๒. พระครูโบราณบูรณรักษ์ เจ้าคณะตำบลเวียงเหนือ/วัดโบราณเวียงเดิม ต.เวียงเหนือ อ.เวียงชัย จ.เชียงราย

๓. พระอธิการสุพัฒน์ วราสโย เจ้าอาวาสวัดสันสลิต ต.เวียงเหนือ อ.เวียงชัย จ.เชียงราย

๔. พระสุคำ สุจิตโต รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดราษฎร์เจริญ ต.เวียงเหนือ อ.เวียงชัย จ.เชียงราย

๕. พระครูพิธานพิพัฒนคุณ รองเจ้าคณะอำเภอเวียงชัย รูปที่ ๑/ ประธานศูนย์วัฒนธรรม ต.เวียงเหนือ อ.เวียงชัย จ.เชียงราย

๖. พระครูวิมลศิลปกิจ วัดพนาสัยเกษม รองเจ้าคณะอำเภอเวียงชัย รูปที่ ๒/ ที่ปรึกษาเจ้าอาวาสวัดพนาสัยเกษม ต.เวียงเหนือ อ.เวียงชัย จ.เชียงราย

๗. พ่อครูชินทร์ แจ่มจิตต์ เจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไชนารายณ์ ซึ่งเน้นสาระที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

๘. นักประวัติศาสตร์ /นักโบราณคดี ๒ ท่าน

๙. ศิลปินด้านประติมากรรม/จิตรกรรม ๑ ท่าน

๑๐. ผู้ใหญ่บ้าน/ ผู้นำชุมชนของชุมชน ที่เป็นที่ตั้งของวัดที่มีโบราณสถานในอำเภอเวียงชัย จำนวน ๕ ท่าน

๑๑. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ จำนวน ๓ ท่าน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษากระบวนการพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัด โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวคิด หลักการ ความเป็นมา กระบวนการพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัด ดังนั้น จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ๑) แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ (Inter-view Guideline)

๒) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ร่วมกับเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา กระบวนการพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัด จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ๑) แบบสอบถามแนวทางการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) การลงพื้นที่ในศึกษาข้อมูลทาง กายภาพ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ยังเหลือซาก เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นที่มา ความสำคัญ ประวัติศาสตร์ของวัด โบราณสถานเขต พื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

๒) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อสังเกตและทำกิจกรรมกับกลุ่ม ชุมชน จะต้องมีการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน และมีการเก็บข้อมูลควบคู่ไปด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูล และมองเห็นพฤติกรรม กิริยาอาการต่างๆ ของกลุ่มตัวอย่าง ผ่านแนวคิดทฤษฎีต่างๆ เพื่อ สามารถนำมาสู่การวิเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน และแท้จริงมากขึ้น มีการเข้าร่วมกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน วัด หน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงกระบวนการพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัด

๓) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวคิด หลักการ ความเป็นมา กระบวนการพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัด ดังนั้น จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

๔) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ร่วมกับเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความ

เป็นมา กระบวนการพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชิงรายเมืองแห่งศิลปะของวัด จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

๕) การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

(๑) ศึกษาวิเคราะห์ ที่มาและความสำคัญ ข้อมูลพื้นฐานของวัด โบราณสถานเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

(๒) ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถานในพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย อันจะนำไปสู่การเป็นเมืองแห่งศิลปะ

(๓) การนำเสนอแนวทางส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัดที่มีโบราณสถานในอำเภอเวียงชัยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม

(๔) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มาทำการวิเคราะห์ตั้งแต่ข้อมูลพื้นฐาน กระบวนการสำคัญ ที่มีความสำคัญแนวทางส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัดที่มีโบราณสถานในอำเภอเวียงชัยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ หรือเผยแพร่ในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และปัจเจกบุคคล

๓.๖ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเพื่อให้เห็นที่มาและความสำคัญ ความโดดเด่น รูปแบบ กระบวนการพัฒนาวัดที่เป็นต้นแบบและเพื่อเป็นแนวทางส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัดที่มีโบราณสถานในอำเภอเวียงชัยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ หรือเผยแพร่ในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และปัจเจกบุคคล

บทที่ ๔

ผลศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องเชิงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงรายมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เพื่อศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน (ในวัด)เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรม และเพื่อส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนคณะผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยโดยลงภาคสนามไปตามพื้นที่เป้าหมายได้แก่ พุทธสถานป่ายางน้อย วัดโพธิ์ชัย วัดราษฎร์เจริญ วัดสันสลิต วัดโบราณเวียงเดิม วัดปางไทรแก้ว พุทธสถานพระเจ้ากือนา และสำนักสงฆ์บ้านสันต้นแหน ตำบลเวียงเหนือ ในตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ที่มีโบราณสถานอยู่ในใช้แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก และ ประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)และไปสำรวจข้อมูลพื้นฐาน ผลการศึกษาวิจัยมีดังนี้

๔.๑ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

จากการลงภาคสนามศึกษาวิจัยข้อมูลพื้นฐานพบว่า โบราณสถานส่วนใหญ่อยู่ในตำบลเวียงเหนือ ซึ่งเป็นลุ่มแม่น้ำลาว มีโบราณสถานที่ยังปรากฏอยู่เกือบทุกหมู่บ้านของตำบลเวียงเหนือ (มี ๑๒ หมู่บ้าน) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๔.๑.๑ โบราณสถานพุทธสถานพระเจ้ากือนา

พุทธสถานพระเจ้ากือนา ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำกก (ฝั่งขวา) หมู่ที่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของอำเภอเวียงชัย คนโดยทั่วไปเรียกว่า “หลวงพ่อกุญแจพระเจ้ากือนา” เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไป ที่สำคัญพุทธสถานแห่งนี้ปรากฏในคำขวัญของอำเภอเวียงชัยที่ว่า “หนองหลวงแหล่งปลา ดอนศิลาผาใหญ่ พระเจ้ากือนาสือไกล เวียงชัยข้าวดี” ปัจจุบันพุทธสถานพระเจ้ากือนา ได้รับการบูรณะพัฒนาให้เป็นสถานที่พักผ่อนท่องเที่ยว และเป็นสถานที่ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา พิกัด ๑๙.๙๗๐๖๐๓, ๙๙.๙๖๕๕๓๒

โบราณสถานพุทธสถานพระเจ้ากือนา พบบันทึกในตำนานเชียงแสน ฉบับวัดป่าอ้อดอนชัย ตำบลป่าอ้อดอนชัย อำเภอเมืองเชียงราย ซึ่งใช้ในการเสวนาวิชาการท้องถิ่นที่วัดเซตุพน (พระนอน) ตำบลร่องเวียง อำเภอเมืองเชียงราย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔ เพียง ๑ หน้าลาน (๑ หน้าลาน หมายถึงใบลานที่ใช้บันทึกข้อมูล ๑ หน้า) จากหลักฐานตำนานเชียงแสนที่บันทึกในใบลานไว้นั้น ชรินทร์ แจ่มจิตต์ (๒๕๖๐) สรุปไว้ว่า พุทธสถานพระเจ้ากือนา ผู้สร้างคือ พระเจ้ากือนา กษัตริย์ลำดับที่ ๖ แห่งราชวงศ์มังราย สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๑๙๐๗ (ศักราช ๑ เริ่มใช้เมื่อ พ.ศ. ๑๑๘๑ ดังนั้น

ศักราช ๗๒๕ ก็เท่ากับ $๑๑๘๑+๗๒๕ = ๑๙๐๖$) เป็นการสร้างพระวิหาร ๑ หลัง กว้าง ๗ วา ยาว ๑๒ วา สร้างพระพุทธรูปองค์หนึ่ง หน้าตักกว้าง ๗ ศอก แล้วตั้งชื่อว่า “วัดเขตตออาราม” แล้วได้ทำบุญฉลองเมื่อวันเพ็ญเดือน ๖ เหนือ^๑ วันเสาร์ ปีฉลู ปี พ.ศ. ๑๙๐๖ (ศักราช ๗๒๕ ตัว) จากนั้นจึงได้เสด็จไปครองเมือง นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่

โบราณสถานเวียงก้อนาแห่งนี้ ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของกรมสงฆ์อำเภอเวียงชัย และคณะสงฆ์ได้มอบหมายให้เทศบาลตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงรายเป็นผู้ร่วมรับผิดชอบอุปถัมภ์พัฒนา

... ที่นี้จักกล่าวด้วยพระราชเจ้ากือนาคนที่เห็นแจ้งก่อน ท่านสรเด็จออกจากเมืองเหรียญนครเงินยางชยงแสน ลงไป เมืองพิงเขยชยงใหม่ กั้นไปเถิงน้ำแม่ภูกนาที่ฝ่ายหน้า ที่หว่างกลางเขตเมืองเงินยางเขตใน กับเขตชยงรายแคว่นได้ต่อกันนั้น ท่านก็ไค้สร้างพระมหาวิหารไว้ยี่ ที่เป็นจำหมายไว้ยี่นั้นหลังหนึ่งสร้างวิหารกว้าง ๗ วา ยาว ๑๒ วา แลสร้างพุทธรูปองค์หนึ่งหว่างเพลาใหญ่ ๗ ศอก ไค้ชื่อว่า เขตออารามม ว่าอัน แล้วบอรรวมว ก็ฉลองที่ทานในศักราชไค้ย ๗๒๕ ตัว ปกติปลาเดือน ๖ เพงวัน ๗ นี้เถ้า ท่านก็ลวกลงไปกินเมืองนพบุรีพิงเขย เมยย์ ก็ในศักราชไค้ย ๗๒๕ ตัวนี้แล...

ภาพที่ ๔.๑

หลักฐานบันทึกประวัติการสร้างพระพุทธรูปก้อนา ในตำนานเชียงแสน

ที่มา: ชรินทร์ แจ่มจิตต์, ๒๕๖๐

พุทธสถานพระเจ้าก้อนา อำเภอเวียงชัย พบหลักฐานที่นับว่าเป็นโบราณคดี ๔ ประเภท ได้แก่ พระพุทธรูปพระเจ้าก้อนา โบราณวัตถุเรือไม้ตะเคียนโบราณ ต้นไม้ยางนา และโบราณวัตถุประเภทเครื่องปั้นดินเผา มีรายละเอียดดังนี้

(๑) โบราณสถานพระพุทธรูปก้อนา เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นก่อด้วยอิฐถือปูนประดิษฐานภายในต้นไม้ไทร (รากไม้ไทรโอบหุ้มทั้งองค์) ตามตำนานเชียงแสนซึ่งชรินทร์ แจ่มจิตต์ ปรากฏเล่าว่าได้อธิบายไว้ว่า การสร้างโบราณสถานพระเจ้าก้อนานั้น เดิมไม่ได้ชื่อพระเจ้าก้อนาตามที่ปรากฏในบันทึกในตำนานเชียงแสนดังกล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งคนเล่ามาเรียกพระพุทธรูปว่า พระเจ้าอยู่แล้ว จึงเอาชื่อบุคคลที่สร้าง คือ พญาก้อนามาใส่ให้จำหมาย จึงเรียกว่า พระเจ้าก้อนา

(๒) โบราณวัตถุเรือไม้ตะเคียนโบราณ เรือไม้ตะเคียนโบราณซึ่งค้นพบเมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๒ โดย นอง ยาวิชัย และ ณัฐพงษ์ ศิริชัย ได้พบเรือไม้ตะเคียนโบราณบริเวณ น้ำกก บ้านไทรแก้ว หมู่ที่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ห่างจากพุทธสถานพระ

^๑ เดือนทางภาคเหนือนับเร็วกว่าภาคกลาง ๒ เดือน ดังนั้น จึงตรงกับวันเพ็ญเดือน ๔ ภาคกลาง (ทางภาคเหนือนับปีทั้ง ๑๒ ปีดังนี้ ไข่ (ขวด) เป้า (ฉลู) ยี่ (ขาล) เหม้า (เถาะ) สี (มะโรง) ไล่ (มะเส็ง) สะง่า (มะเมีย) เม็ด (มะแม) สัน (วอก) เล้า (ระกา) เส็ด (จอก) โก้ (กุน)

เจ้าก้อนา ประมาณ ๗๐๐ เมตร และได้แจ้งให้สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ (ในขณะนั้น) ได้แก่ ปฐมพงษ์ ฤทธิผล และไว ขจรคำ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ หมู่ที่ ๘ และหมู่ที่ ๙ ตามลำดับ เข้ามาตรวจสอบเพื่อดำเนินการขุดเรือขึ้นจากแม่น้ำกก ในวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๒ เวลา ๑๐.๐๐-๑๓.๐๐ น. ปฐมพงษ์ ฤทธิผล และไว ขจรคำ พร้อมด้วยชาวบ้านจำนวน ๒๐ คน จึงช่วยกันขุดเรือไม้ตะเคียนโบราณขึ้นมาจากแม่น้ำกก และนำมาเก็บไว้ให้ประชาชนชื่นชมความสวยงามและสักการบูชา บริเวณพุทธสถานพระเจ้าก้อนา เรือไม้ตะเคียนดังกล่าว มีความกว้าง ๖๗ เซนติเมตร ความยาว ๑๓ เมตร ๔๖ เซนติเมตร ซึ่งสันนิษฐานอายุของเรือไม้ตะเคียนน่าจะมากกว่า ๑๐๐ ปี

(๓) ต้นไม้ยางนา ได้พบไม้ยางขนาดใหญ่อายุนับร้อยปี บริเวณน้ำกกใกล้ๆ กับ โบราณสถานพระเจ้าก้อนา เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๔๗ ซึ่งไม้ยางนี้มีขนาดรอบลำต้น ๔.๑๐ เมตร ยาว ๒๙ เมตร โดยขุดออกจากพื้นน้ำกกเมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๔๗ และนำขึ้นฝั่งเมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๔๗ ปัจจุบันได้มีการนำขึ้นมาตั้งให้ประชาชนได้สักการบูชา ณ โบราณสถานพระเจ้าก้อนา นับว่าเป็นโบราณวัตถุประเภทหนึ่ง

(๔) โบราณวัตถุเครื่องปั้นดินเผาหรือเครื่องเคลือบโบราณ จากการลงพื้นที่ภาคสนามในบริเวณโดยรอบ พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาแบบต่าง ๆ มีที่มาจากกรรมได้จากแม่น้ำกก ซึ่งไหลผ่านด้านทิศตะวันตกของวัด ภาชนะดินเผาที่สำคัญ เช่น ชิ้นส่วนกันภาชนะดินเผาเคลือบสีเขียวอ่อน เนื้อดินเผาด้วยความร้อนสูงจนเป็นสีส้ม-ชมพู สันนิษฐานว่ามาจากแหล่งเตापาน จ. เชียงราย อายุสมัยราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ไห่กับ หรือไหปลาร้า (ปากสองชั้น) เนื้อดินสีดำเคลือบสีน้ำตาลไม่สม่ำเสมอ เป็นลักษณะของเครื่องปั้นดินเผาที่มีการผลิตทั่วไปในล้านนาพบได้จากแหล่งเตาต่างๆ เช่น แหล่งเตา แซ่เลียง (บ่อสวก) เมืองน่าน และสันกำแพง เชียงใหม่ เป็นต้น กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ -๒๓ และเครื่องเคลือบจีนเขียนลายใต้เคลือบใส สันนิษฐานว่ามาจากแหล่งเตาแถบมณฑลกว่างตง (กวางตุ้ง) สมัยปลายราชวงศ์ซ่งถึงยุคสาธารณรัฐ ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔-๒๕ เมื่อพิจารณาจากเครื่องถ้วย แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ในบริเวณนี้มีร่องรอยเก่าสุดไม่น้อยไปกว่าพุทธศตวรรษที่ ๒๑ หรือในสมัยล้านนา และมีการใช้งานพื้นที่อย่างต่อเนื่องจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ หรือร่วมสมัยปัจจุบัน

โบราณสถานเวียงก้อนาแห่งนี้ ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของคณะสงฆ์อำเภอเวียงชัย และคณะสงฆ์ได้มอบหมายให้องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงรายเป็นผู้ร่วมรับผิดชอบอุปถัมภ์พัฒนา

จากหลักฐานทางโบราณคดี ในทางพุทธศิลปกรรม ไม่สามารถวิเคราะห์ยุคสมัยที่แน่ชัดได้ เนื่องจากพระพุทธรูปอยู่ในต้นไม้ โผล่ให้เห็นบางส่วน

ภาพที่ ๔.๒

พระพุทธรูปปูนปั้น พุทธสถานพระเจ้ากือนา
จึงมองเห็นสภาพของพระพุทธรูปได้ เห็นได้เพียงแค่บางส่วน

ภาพที่ ๔.๓

เรือไม้ตะเคียนทองโบราณ พุทธสถานพระเจ้ากือนา

ภาพที่ ๔.๔

โบราณวัตถุเครื่องเคลือบดินเผาพุทธสถานพระเจ้ากือนา

ภาพที่ ๔.๕

บริเวณพุทธสถานพระเจ้ากือนา

๔.๑.๒ โบราณสถานพระธาตุวัดโพธิ์ชัย

พระธาตุวัดโพธิ์ชัยเป็นพระธาตุที่เก่าแก่ที่สุดในอำเภอเวียงชัย ตั้งอยู่ริมแม่น้ำลาวสายเก่า เดิมเป็นพระธาตุเก่า หรือทางล้านนา เรียกว่า กู่ และเกิดการพังทลายลง จากนั้นชาวบ้านในชุมชนได้มีการสำรวจและขุดค้นพื้นที่เพื่อสร้างวัด ทำให้พบพระพุทธรูปทองคำหน้าตักกว้างประมาณ ๕ นิ้ว ซึ่งมีลักษณะเป็นพระล้านนาในกลุ่มสิงห์ ๓ และพบพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ที่วัดร้างกลางทุ่งนา บริเวณวัดโพธิ์ชัย สันนิษฐานว่าเป็นพระพุทธรูปที่เก่าที่สุดเทียบกับสมัยหริภุญชัย สมัยพะเยาระยะแรก และสมัยล้านนาในระยะแรก มีอายุราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ นอกจากนี้ยังพบวัตถุโบราณในบริเวณนั้น เช่น หม้อโบราณ แก้ว เป็นต้น ส่วนโบราณคดีและโบราณวัตถุที่โดดเด่นพระธาตุเก่าแก้ววัดโพธิ์ชัย และพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่

สภาพความสมบูรณ์ ของแหล่งโบราณคดีและโบราณวัตถุมีการบูรณะ โดยการสร้างพระธาตุทับของเก่าส่วนอายุสมัยของหลักฐานทางโบราณคดีสันนิษฐานว่าพระธาตุ อายุก่อน ๗๐๐-๘๐๐ ปี และพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ อายุราวต้นพุทธ ศตวรรษที่ ๑๙

รูปภาพที่ ๔.๖

พระธาตุวัดโพธิ์ชัยบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ (ทาสีองค์พระธาตุ)

๔.๑.๓ โบราณวัตถุวัดราษฎร์เจริญ

วัดราษฎร์เจริญ ตั้งอยู่เลขที่ ๕๙ หมู่ ๔ บ้านราษฎร์เจริญ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย แต่เดิมคณะศรัทธาประชาชนได้ทำบุญประจำอยู่ ณ วัดพนาลัยเกษม บริเวณหมู่บ้านเหล่านี้เป็นป่าดงพงไพรมีไม้نانาชนิด สัตว์ป่าน้อยใหญ่ก็มีมากมาย เช่น ช้าง เสือ หมู กวาง ฟาน งู ไก่ป่า นานาพันธุ์ฯลฯ นอกจากนี้ป่าไม้نانาชนิดแล้ว โดยเฉพาะยังมีไม้ไผ่พันธุ์หนึ่ง

ชาวภาคเหนือเรียกว่า “ไม้บง” เป็นทิวแถว มองไปทางไหนก็เห็นแต่ไม้ไผ่ชนิดนี้แหละ ดูกว้างยาวสุดลูกหูลูกตา จึงพากันขนานนามหมู่บ้านว่า “บ้านป่าบงขวาง” ขณะนั้นเป็นหมู่ที่ ๑๐ ตำบลสันทราย อำเภอเมืองเชียงราย

โบราณคดีและโบราณวัตถุที่โดดเด่น คือ พระหินน้อย หรือ “หลวงพ่อลิ่งน้อย” ซึ่ง ปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ประมาณช่วงหลังสงคราม คณะศรีทธาและพระภิกษุสามเณรวัดราษฎร์เจริญนำโดยสามเณรพุทธ เขื่อนเมืองพาน และนายจำรัส วงศ์จักร ได้พาสามเณรประมาณ ๔-๕ รูป ออกขุดหาพระเครื่องตามสถานที่ซากปรักหักพังตามวัดเก่า ธาตุเก่า ไปหลาย ๆ แห่งรอบ ๆ รัศมี ๑ กิโลเมตร ในช่วงนั้นเป็นฤดูฝนด้วย ฝนตกพรำ ๆ ที่ไปขุดในฤดูฝนก็เพราะดินไม่แข็งทำให้ขุดง่าย วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ วันวิสาขบูชา ได้ไปขุดซากพระบรมธาตุร้างที่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของวัดเขาเรียกบริเวณนั้นว่า “ท่าปู่ใหม่” หรือ “กิวป่าหลอด” (ปัจจุบันเป็นเขตติดต่อบ้าน ค่ายเจริญกับบ้านสันสลิด) มีต้นไทรต้นขนาดใหญ่อยู่ ขณะขุดอยู่นั้นก็มีฟ้าร้อง ฝนตก ทำให้ขุดได้ง่าย ๆ ไม่นานก็เจอพระพุทธรูปหินทราย ๓ องค์ เศียรขาดทั้ง ๓ องค์ แต่องค์ใหญ่ ๒ องค์นั้นเหลือแต่ลำตัว องค์เล็กเพียงแต่เศียรขาดตกอยู่ใกล้ ๆ ขณะที่ขุดพบจึงจับเศียรเข้าต่อดูปรากฏว่าได้พอดีกับองค์พระ จึงพากันเรียกว่า “พระองค์น้อย” หรือ “พระหินน้อย” แต่ก็มีบางคนว่าต้องเรียกว่า “หลวงพ่อลิ่งน้อย” เพราะเป็นพระลิ่งสามองค์น้อย จากนั้นก็ได้อาราธนาพระพุทธรูปหินน้อย หรือลิ่งน้อย ไปประดิษฐานไว้ที่วัดราษฎร์เจริญจนถึงปัจจุบันขนาดองค์พระหินน้อย หรือ หลวงพ่อลิ่งน้อยหลวงพ่อลิ่งน้อยหรือหลวงพ่อลิ่งน้อยนี้ มีหน้าตักกว้าง ๒๑ นิ้ว สูง ๓๒ นิ้ว สร้างด้วยหินทรายปัจจุบันประดิษฐาน ณ อุโบสถวัดราษฎร์เจริญ แต่สร้างสมัยใดไม่ปรากฏ แต่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นการสร้างในช่วงที่พระเจ้ากือนามาสร้างหลวงพ่อก่อนนา ที่ฝั่งแม่น้ำกก เพราะในช่วงระยะเวลานั้น

รูปภาพที่ ๔.๗

พระหินน้อย หรือ “หลวงพ่อลิ่งน้อย

๔.๑.๔ โบราณสถานวัดสันสลิด

เป็นที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุจากกุสันสลิดและพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งของที่เก็บรวบรวมไว้มีทั้งชิ้นส่วนของพระพุทธรูปหินทราย และเครื่องปั้นดินเผาจากกลุ่มเตาต่างๆ เช่น เครื่องปั้นดินเผาพาน

และเวียงกาหลง โดยระยะห่างวัดสันสลิดประมาณ ๑๐๐ เมตร พบว่ามีลักษณะเป็นคูคล้ายคูเมืองเก่า แต่คำบอกเล่าของคนแกในหมู่บ้าน บอกว่าบริเวณนี้เคยเป็นทางช้างเดินมาก่อน

การค้นพบพระพุทธรูปหินทราย นายบุญละ จันสง คนบ้านเวียงเหนือได้เข้าที่นาบริเวณ กู่สันพระเจ้า ไกลๆ วัดสันสลิด เมื่อประมาณ ๑๐ ปีที่แล้ว ได้มาเข้าที่นาแห่งนี้ พบว่าบริเวณนี้มี ลักษณะเป็นเนินสูงประมาณ ๔-๕ เมตร จึงไถให้ราบลงเพื่อทำแปลงนา และนำดินถมถนน เมื่อไถลง จึงพบอิฐเรียงเป็นชั้นๆ วัดขนาดได้ ๑๗x๒๓ เมตร ในบริเวณนี้พบชิ้นส่วนของพระพุทธรูปหินทราย ประมาณ ๑๐ กว้างองค์ บางองค์เหลือเฉพาะเศียร บางองค์เหลือเฉพาะตัวองค์ นอกจากนั้นยังพบเศษ ภาชนะดินเผา กระเบื้องมุงหลังคา และเศษอิฐอยู่ทั่วไป ทำให้สันนิฐานว่าพื้นที่นี้เคยเป็นวัดมาก่อน และได้นำโบราณวัตถุที่ค้นพบส่วนใหญ่นำไปไว้ที่วัดสันสลิดทั้งหมด (บุญละ จันสง, สัมภาษณ์ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๐)

รูปภาพที่ ๔.๘
วัดสันสลิด อำเภอเวียงชัย

สภาพความสมบูรณ์ ของแหล่งโบราณคดีและโบราณวัตถุชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายไม่ค่อย สมบูรณ์ เนื่องจากบางองค์เหลือเฉพาะเศียร บางองค์เหลือเฉพาะตัวองค์รวมถึงโบราณวัตถุ ส่วนใหญ่ พบเศษภาชนะดินเผา กระเบื้องมุงหลังคา มูยา และเศษอิฐ ซึ่งลักษณะที่พบส่วนใหญ่จะมีเป็นขนาดเล็ก โดยเฉพาะภาชนะดินเผา เครื่องถ้วย เป็นต้น จึงสันนิฐานว่าชุมชนโบราณแถวนี้น่าจะเป็นชุมชน ของชาวบ้านทั่วไป

ประเภทและอายุสมัยของหลักฐานทางโบราณคดีพระพุทธรูปหินทรายสันนิฐานว่าอยู่ในยุคพุทธ ศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ โดยน่าจะผลิตจากช่างพะเยา เนื่องจากจังหวัดพะเยานั้นเป็นแหล่งผลิต พระพุทธรูปหินทราย และยังมีเตาเผาเวียงบัวโบราณวัตถุส่วนใหญ่พบลวดลายเวียงกาหลงและ เครื่องปั้นดินเผา มูยา จากเตาเผาโป่งแดง อ.พาน จังหวัดเชียงราย

รูปภาพที่ ๔.๙

ชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายค้นพบบริเวณกุ๊สนพระเจ้า

๔.๑.๕ โบราณสถาน โบราณวัตถุวัดโบราณเวียงเดิม

หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า วัดพระโบราณ ตั้งอยู่ที่บ้านเวียงเดิม หมู่ที่ ๒ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย วัดโบราณเวียงเดิมตั้งขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๕ มีพื้นที่จำนวน ๔ ไร่ ๑ งาน ๘๓ ตารางวา หลักฐานที่ดินโฉนดเลขที่ ๑๗๒๐๖ ได้รับอนุญาตให้ตั้งวัดเมื่อ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๒๙ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๗ เดิมวัดนี้เป็นวัดร้างมาก่อน จนกระทั่งเมื่อประมาณพุทธศักราช ๒๕๔๗ ชาวบ้านจากจังหวัดลำปางได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานทำไร่ ทำนารวมกันเป็นชุมชนและเรียกชื่อบ้านของตนว่า บ้านสันผักอีต่อมามีชาวบ้านอพยพเข้ามามากขึ้น จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นบ้านเวียงเดิม

โบราณคดีและโบราณวัตถุที่โดดเด่น ได้แก่ พระพุทธรูปโบราณ/ วัตถุโบราณประเภทเครื่องใช้ หม้อ ชาม ไห แจกัน ซึ่งจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ของวัด

๑) พระพุทธรูปโบราณ ชาวบ้านได้ขุดค้นพบ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๕ ตรงกับเดือนเก้าเหนือ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีมชวด จุลศักราช ๑๓๓๔ เนื่องจากอำเภอเมืองเชียงราย (ขณะนั้นยังขึ้นกับเขตปกครองอำเภอเมือง) ได้สั่งการให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทุกหมู่บ้านในตำบลเวียงเหนือ ร่วมกันพัฒนาถนน หนทาง ภายในหมู่บ้าน ซึ่งเดิมเป็นหลุมเป็นบ่อ นายวงศ์ มโนวรรณ ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น ได้ร่วมมือกับชาวบ้าน นำดินมาถมพื้นที่ที่เป็นหลุมเป็นบ่อเพื่อให้เป็นพื้นที่เสมอกัน ชาวบ้านจึงได้พากัน ไปขุดดินที่จอมปลวกอยู่นั้น นายฟอง สุตา ได้ขุดพบเศียรพระพุทธรูป พบว่าเป็นพระพุทธรูปองค์ที่สมบูรณ์ พระพักตร์คล้ายพระสิงห์ปางมารวิชัย ความกว้างหน้าตัก ๗๓ นิ้ว สูง ๘๒ นิ้ว สร้างด้วยอิฐถือปูน ศิลปะอินเดียบแบบปาลวะ คณะกรรมการวัดจึงได้แจ้งให้กรมศิลปากร หน่วยงานที่ ๔ อำเภอเชียงแสน มาตรวจสอบและพบว่า พระพุทธรูปองค์นี้สร้างพุทธศตวรรษที่ ๑๙ อายุไม่ต่ำกว่า ๖๐๐ ปี ชาวบ้านจึงเกิดความศรัทธาต่อพระพุทธรูปโบราณนี้อย่างยิ่ง มีการสันนิษฐานว่าบริเวณนี้ในอดีตอาจจะเคยเป็นวัดร้างมาก่อน วิเคราะห์จากหลักฐานหลักฐานที่ค้นพบแนวอิฐ ซากกำแพง และจากขุม

ประตูปโบราณ ชาวบ้านจึงได้ช่วยกันสร้างวัดขึ้นมา ณ สถานที่นั้น ตั้งชื่อว่า “วัดโบราณเวียงเดิม” ต่อมาพุทธศาสนิกชนทั่วทุกสารทิศเมื่อทราบข่าว การพบพระพุทธรูปโบราณล้ำค่านี้ ต่างพากันมากราบนมัสการเสมอๆ ในวัดโบราณเวียงเดิมแห่งนี้ นอกจากจะมีพระพุทธรูปที่ขุดค้นพบแล้ว ยังเป็นที่เก็บรักษาของเก่า ประเภทเครื่องใช้ หม้อ ชาม ไห แจกัน รวมถึงพระพุทธรูปและเศียรพระพุทธรูปโบราณทำด้วยหินทราย ที่คาดว่ามียุคมากถึง ๒,๐๐๐ ปี ซึ่งได้จดทะเบียนกับกรมศิลปากรแล้ว และมีการสันนิษฐานว่าบริเวณรอบๆ วัด ที่เป็นทุ่งนารวมถึงพื้นที่บางส่วนของวัด อาจเป็นหัวเมืองหรือเมืองหน้าด่านมาก่อน และบริเวณวัดนี้อาจเป็นศูนย์กลางของหัวเมืองเก่าก็ได้ ส่วนเครื่องปั้นดินเผาที่ค้นพบในบริเวณตำบลเวียงเหนือ ได้เก็บไว้ในพิพิธภัณฑวัดโบราณเวียงเดิม

ต่อมาเมื่อชาวบ้านได้ค้นพบพระพุทธรูปโบราณ จึงได้พร้อมใจกันตั้งวัดขึ้น โดยนิมนต์พระทองจันทร์ ชนติสาโร มาเป็นเจ้าอาวาส และได้สร้างวิหารครอบองค์พระ รวมทั้งสร้างกุฏิสำหรับพระสงฆ์ วัดเวียงเดิมจึงได้รับการพัฒนาต่อมาเป็นลำดับ

พุทธศักราช ๒๕๒๗ ได้สร้างซุ้มประตูโขง ซึ่งเป็นการจำลองจากซุ้มประตูโขงที่พบพร้อมกับพระพุทธรูปโบราณ และสร้างศาลาหอนั้น

พุทธศักราช ๒๕๓๗ ได้สร้างศาลาการเปรียญ

พุทธศักราช ๒๕๔๒ คณะศรัทธาร่วมกันก่อสร้างวิหารจัตุรมุขครอบองค์หลวงพ่อบุราณ โดยมีพระอธิการสมคิด อนามโย เจ้าอาวาสเป็นประธานดำเนินก่อสร้างจนเสร็จ และทำพิธีฉลองเมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๔๘ (อุษณีย์ ธงไชย และคณะ, ม.ป.ป., หน้า ๔๖)

สภาพความสมบูรณ์ ของแหล่งโบราณคดีและโบราณวัตถุ สภาพส่วนใหญ่ค่อนข้างสมบูรณ์

ประเภทและอายุสมัยของหลักฐานทางโบราณคดี พระพุทธรูปโบราณ พุทธศตวรรษที่ ๑๙ มียุคมากถึง ๒, ๐๐๐ ปี วิชัย ความกว้างหน้าตัก ๗๓ นิ้ว สูง ๘๒ นิ้ว สร้างด้วยอิฐถือปูน ศิลปะอินเดียแบบปาละ

๒) เครื่องปั้นดินเผาในพิพิธภัณฑวัดโบราณเวียงเดิม จากการสำรวจของโครงการศึกษาเครื่องปั้นดินเผา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (อ้างถึงแล้ว, ม.ป.ป., หน้า ๔๗-๕๐) ได้สรุปชิ้นส่วนของเครื่องปั้นดินเผาที่พบทั้งหมด ๒๓๘ ชิ้น แต่มิได้หมายความว่าชิ้นส่วนที่มาจากเครื่องปั้นดินเผาชนิดสมบูรณ์ ๒๓๘ ใบ แต่อาจจะมีชิ้นที่เป็นเครื่องปั้นดินเผาใบเดียวกันแต่ต่อกันไม่ได้ เช่น บางชิ้นเป็นส่วนปาก บางชิ้นเป็นส่วนฐาน หรือส่วนก้น เป็นต้น ซึ่งเครื่องปั้นดินเผาที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑวัดโบราณเวียงเดิมสามารถจำแนกได้ตามกลุ่มเตา ดังนี้

(๑) เครื่องปั้นดินเผาศรีสัชชนาลัย-สุโขทัย กลุ่มเตาเกาะน้อย อำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

พบเครื่องปั้นดินเผาเตาศรีสัชชนาลัย จำนวน ๘ ชิ้น ประกอบด้วย

(๑.๑) เครื่องปั้นดินเผาเคลือบเซดาลอน จำนวน ๓ ชิ้น ประกอบด้วย

-ขวด/แจกันท้องป่อง ๑ ชิ้น

- ก้านถั่ว ๑ ชั้น

- ก้านโถ ๑ ชั้น

(๑.๒) เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบสีน้ำตาล (Ba_๕) จำนวน ๕ ชั้น

ประกอบด้วย

- ขวด/แจกันทองป่องขนาดเล็ก ๕ ชั้น

(๒) เครื่องปั้นดินเผากลุ่มเตาสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
พบเครื่องปั้นดินเผา จำนวน ๑๐ ชั้น ประกอบด้วย

(๒.๑) เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบเซตาลอน (C_๖) จำนวน ๙ ชั้น

ประกอบด้วยชั้นส่วนของ

- ถ้วย ๗ ชั้น

- แจกันทองป่อง ๑ ชั้น

- ชาม ๑ ชั้น

(๒.๒) เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบ ๒ สี (C_{๑๐}) จำนวน ๑ ชั้น

ประกอบด้วยชั้นส่วนของ - โถ ๑ ชั้น

(๓) เครื่องปั้นดินเผาในกลุ่มเตापาน อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย (D) จำนวน

๗๓ ชั้น ประกอบด้วย

(๓.๑) เครื่องเคลือบดินเผาชนิดเคลือบเซตาลอน (D_๖) จำนวน ๖๘ ชั้น

ประกอบด้วย ชั้นส่วนของ

- จาน/ชาม ๑๒ ชั้น

- จานแบนก้นตื้น ๔ ชั้น

- ขวด/ แจกัน ๑๑ ชั้น

- ไห/โอ่ง ๖ ชั้น

- พาน ๑๒ ชั้น

- ตะเกียงแขวน ๑๕ ชั้น

- กระจุก ๑ ชั้น

- ถ้วย ๕ ชั้น

- หม้อต้มยา ๑ ชั้น

- ฐานภาชนะไม่สามารถระบุประเภท ๑ ชั้น

(๓.๒) ชั้นส่วนของเครื่องปั้นดินเผาในกลุ่ม others จำนวน ๕ ชั้น

ประกอบด้วยชั้นส่วนของ

- ้วมีเครื่องหลังเป็นพาน ๑ ชั้น

- ช่างมีเครื่องหลังเป็นพาน ๔ ชั้น

(๔) เครื่องปั้นดินเผาจากกลุ่มเตาพะเยา ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ชนิดเคลือบเซตาดลอน จำนวน ๑๒ ชิ้น ประกอบด้วย ชิ้นส่วนไห ๑๒ ชิ้น

(๕) เครื่องปั้นดินเผาจากกลุ่มเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ชนิดเคลือบเซตาดลอน จำนวน ๑๔ ชิ้น ประกอบด้วย ชิ้นส่วนของ

- ถ้วย ๒ ชิ้น
- จาน/ชาม ๒ ชิ้น
- ขวด/แจกัน ๖ ชิ้น
- ชาม ๑ ชิ้น
- ไห ๑ ชิ้น
- ฟาภาชนะ ๑ ชิ้น
- ภาชนะไม่สามารถระบุประเภท ๑ ชิ้น

(๖) เครื่องปั้นดินเผาจากกลุ่มเตาหริภุญไชยรุ่นหลัง (I_๒) ชนิดไม่เคลือบ จำนวน ๕ ชิ้น ประกอบด้วยชิ้นส่วนของคนโท ๕ ชิ้น

(๗) เครื่องปั้นดินเผาจากกลุ่มล้านนา (ก) จำนวน ๑๑๕ ชิ้น ประกอบด้วย

(๗.๑) เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบเซตาดลอน (ก_๒) จำนวน ๑๒ ชิ้น ประกอบด้วย ชิ้นส่วนของ

- ไห/โอ่ง ๑๐ ชิ้น
- ไหปาก ๒ ชิ้น ๑๐ ชิ้น

(๗.๒) เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบสีน้ำตาล (ก) จำนวน ๑๘ ชิ้น ประกอบด้วยชิ้นส่วนของ

- ขวด/แจกันท้องป่อง ๘ ชิ้น
- ไห ๗ ชิ้น
- กุณฑี ๑ ชิ้น
- คนโท ๒ ชิ้น

(๗.๓) เครื่องปั้นดินเผาชนิดไม่เคลือบ (ก_๓) จำนวน ๔๙ ชิ้น ประกอบด้วยชิ้นส่วนของ

- คนโท/แจกันท้องป่อง ๑๘ ชิ้น
- กุณฑี ๕ ชิ้น
- ถ้วย ๓ ชิ้น
- ถ้วย/ครก ๒ ชิ้น
- ไห ๑๔ ชิ้น
- กระจุกท้องป่อง ๑ ชิ้น
- หม้อก้นกลม ๑ ชิ้น

- พวยกา ๒ ชั้น
- ภาชนะไม่สามารถระบุประเภท ๒ ชั้น
- สันนิษฐานว่าเป็นหม้อหนึ่ง ๑ ชั้น

(๗.๔) เครื่องปั้นดินเผาในกลุ่ม Other^๑ (๓๐๐) จำนวน ๓๖ ชั้น

ประกอบด้วยชิ้นส่วนของ

- กล้องยาสูบ ๒๔ ชั้น
- ลูกตุ้มถ่วงแห ๔ ชั้น
- ไม้ตีพริก ๑๑ ชั้น

(๘) เครื่องปั้นดินเผาจากกลุ่มเตาในประเทศจีน จำนวน ๑ ชั้น คือ ชิ้นส่วนของงาน ชนิดเคลือบเซลาดอน จากกลุ่มเตาหลงเฉวียน มลฑลเจ้อเจียงสมัยราชวงศ์หมิง

รูปภาพที่ ๔.๑๐

(ซ้าย) พระพุทธรูปวัดโบราณเวียงเดิมปัจจุบัน (ขวา) สมัยขุดพบครั้งแรก

๔.๑.๖ โบราณสถานโบราณวัดภูวัดปางไทรแก้ว

วัดปางไทรแก้ว ตั้งอยู่หมู่ที่ ๘ บ้านไทรแก้ว ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เดิมชื่อ บ้านสันผักอี ประชากรส่วนใหญ่ย้ายมาจากจังหวัดลำปาง มาตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านสันผักอี และอีกกลุ่มหนึ่งมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มาตั้งถิ่นฐานบ้านไทรแก้วเรียกกลุ่มนี้ว่า

กลุ่มไทรแก้ว ต่อมาสองกลุ่มนี้รวมตัวกันตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านสันผักอี และขึ้นอยู่กับบ้านป่ายางมน ตำบลรอบเวียง อำเภอเมืองเชียงราย

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๓ มีประชากรประมาณ ๘๙ ครัวเรือน จากนั้นทางการแยกตำบลเวียงชัย ออกจากตำบลรอบเวียง อำเภอเมืองเชียงราย จึงได้ขึ้นกับตำบลเวียงชัย และแต่งตั้งนายใจ หมั่นขันธุ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ. ๒๔๙๗ และได้ลาออกจึงได้แต่งตั้งนายตื้อ หลักคำ เป็นผู้ใหญ่บ้านต่อมา และได้ จัดสรรที่อยู่อาศัย และที่ดินทำกินให้คนละ ๒๐ ไร่ และได้สร้างวัดขึ้นใกล้ๆ ที่อยู่ของกลุ่มไทรแก้ว เรียกว่าวัดปางไทรแก้ว เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลานมีเนื้อที่ประมาณ ๑๒ ไร่ มีสามเณร อรุณ จิตเกษม และ สามเณรศรีวงศ์ จิตเกษม ซึ่งติดตามมารดามาจากเวียงป่าเป้า มาอยู่จำพรรษา ต่อมาได้สร้างโรงเรียน ขึ้นกลางหมู่บ้าน ๑ หลัง ปัจจุบันคือโรงเรียนบ้านเวียงเดิม พิกัด ๑๙.๙๔๖๘° N, ๙๙.๙๕๓๐° E

โบราณวัตถุที่ปรากฏในวัดปางไทรแก้ว ได้แก่ ชิ้นส่วนเศียรพระพุทธรูปหินทราย และเศียรพระพุทธรูปปูนปั้นโบราณพบที่ถู่ (ซากปรักหักพังของโบราณสถาน) ปางไทรแก้ว ซึ่งอยู่ในบริเวณบ้านของนายสุวิทย์ สีทอง และนางทองใส สีทอง สองสามีภรรยา (สุวิทย์ สีทอง, สัมภาษณ์, ๒๕๖๐) ซึ่งเจ้าของบ้านได้เล่าว่า เดิมทีสร้างบ้านนี้เป็นเนินสูง จึงได้ปรับพื้นที่ให้ราบเพื่อสร้างบ้านและทำเป็นไร่นา จึงได้ฐานเสาวิหาร เกศาพระพุทธรูป แขน และเศียรพระพุทธรูปขนาดใหญ่ วัดได้โดยรอบ ๘๐ เซนติเมตร สูง ๑ เมตร จึงได้นำโบราณวัตถุทั้งหมดไปไว้ที่วัดปางไทรแก้ว ต่อมาทางวัดปางไทรแก้ว ได้สร้างองค์พระขึ้นรองรับเศียรพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ส่วนเศียรองค์เล็กเก็บวางไว้ที่แท่นซุกซิกของพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ จากเศียรพระพุทธรูปองค์เล็ก สันนิษฐานว่า มีการสร้างขึ้นในช่วงเดียวกับพระพุทธรูปปูนปั้นวัดโบราณเวียงเดิม คือ ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ในรัชสมัยของพระเจ้ากือนากษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งอาณาจักรล้านนา ได้สร้างองค์พระพุทธรูปปูนปั้นขึ้นรองรับเศียรดังกล่าวเป็นพระประธานในศาลาเอนกประสงค์

วัดปางไทรแก้ว มีหลักฐานที่นับว่าเป็นโบราณคดี ๒ ชิ้น ได้แก่ จารึกวัดปางไทรแก้ว และโบราณวัตถุ (เศียรพระพุทธรูปหินทราย)

๑) จารึกวัดปางไทรแก้ว เป็นจารึกบนแผ่นหินทราย ด้วยอักษรฝักขาม มี ๑ หลัก แต่หักเป็น ๒ ท่อน ปัจจุบันจารึกหลักนี้ได้แสดงไว้ที่พิพิธภัณฑ์วัดโบราณเวียงเดิม จากจารึกดังกล่าวเกรียงศักดิ์ ชัยตรุณ ได้อ่านไว้ มีใจความโดยสรุปว่า เป็นการกล่าวถึงการกัลปนาทรัพย์สิน และคนให้กับวัด มีการกล่าวถึงบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกล่าวถึง "เจ้าหมื่นด้ามพรว้า" สันนิษฐานว่าหมายถึงหมื่นด้ามพรว้าโคตร เสนาบดีคนสำคัญในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช ดังนั้น ปีก่าไส้ ที่ระบุในจารึก ตรงกับปี พ.ศ. ๒๐๑๖ ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราชเช่นกัน สอดคล้องกับอายุพระพุทธรูปที่แสดงให้เห็นว่า วัดแห่งนี้มีมาแล้วอย่างน้อยในพุทธศตวรรษที่ ๒๐ หรือก่อนหน้ารัชกาลพระเจ้าติโลกราช สะท้อนให้เห็นความสำคัญของวัดแห่งนี้ได้เป็นอย่างดี

๒) โบราณวัตถุเศียรพระพุทธรูปหินทราย มี ๒ ชิ้น ได้แก่ เศียรพระพุทธรูปขนาดใหญ่ วัดได้โดยรอบ ๘๐ เซนติเมตร สูง ๑ เมตร เมื่อพิจารณาจากหลักฐานที่พบพร้อมเดียวกันนั้น ที่

เป็นเศียรองค์ พระพุทธรูปประธานในศาลาเอนกประสงค์ ที่ทางวัดได้สร้างองค์พระพุทธรูปขึ้นรองรับ ปัจจุบันไม่มีร่องรอยของเดิมแล้ว เนื่องจากได้บูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งหมดเพื่อให้เข้ารับองค์พระพุทธรูปที่สร้างขึ้น รองรับ จึงไม่สามารถระบุอายุสมัยได้ และชิ้นส่วนเศียรพระพุทธรูปหินทรายขนาดเล็กอีกชิ้นหนึ่งซึ่งจัดแสดงไว้ที่ฐานพระพุทธรูปประธานในศาลาเอนกประสงค์ สันนิษฐานว่าโบราณวัตถุเศียรพระพุทธรูปปูนปั้นหินทราย วัดปางไตรแก้ว เป็นฝีมือช่างชาวบ้าน ไม่สามารถระบุอายุสมัยได้ แต่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นยุคสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ยุคเดียวกับพระเจ้ากือนา

เศียรพระพุทธรูปปูนปั้นโบราณ ไม่สามารถวิเคราะห์รูปแบบศิลปกรรมได้ เนื่องจากไม่มีร่องรอยไว้เป็นหลักฐานให้ได้ศึกษาเลย

ภาพที่ ๔.๑๑

พระพุทธรูปและโบราณวัตถุวัดปางไตรแก้ว

ภาพที่ ๔.๑๒

เศียรพระพุทธรูปหินทราย เก็บไว้ที่แท่นพระประธานวัดปางไตรแก้ว

๔.๑.๗ โบราณสถานโบราณวัตถุพุทธสถานพระพุทธรูปโบราณปายางน้อย

โบราณสถานพระพุทธรูปโบราณปายางน้อย หมู่ที่ ๑๐ แยกมาจากบ้านโพธิ์ชัย หมู่ที่ ๗ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เดิมพระพุทธรูปองค์นี้กรมศิลปากรได้ขึ้นไว้ว่าเป็นพระพุทธรูปบ้านโพธิ์ชัย ตามทะเบียนเลขที่ ๐๐๐๓๗๒๐ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๓ ประกาศในเล่ม ๙๗ ตอนที่ ๑๖๓ (ซึ่งต่อจากทะเบียนของพระพุทธรูปวัดโบราณเวียงเดิม (๐๐๐๓๗๑๙)) ในเล่มเดียวกัน พุทธสถานพระพุทธรูปโบราณโพธิ์ชัย ปัจจุบันเป็นสำนักสงฆ์บ้านปายางน้อย หมู่ที่ ๑๐ ซึ่งอยู่ห่างวัดโพธิ์ชัยไปทางทิศเหนือ ประมาณ ๒๐๐ เมตร ประชาชนได้ขุดพบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ (ขุดได้หลังพระพุทธรูปวัดโบราณเวียงเดิม ๓ ปี) แต่มีพุทธลักษณะแตกต่างจากพระพุทธรูปวัดโบราณเวียงเดิม คือ แตกต่างจากพระพุทธรูปเชียงแสนช่วงแรก ๆ กล่าวคือ พระพุทธรูปองค์นี้มีพระวรกายชะลูด ไม่อวบอ้วนแบบพระเชียงแสน พระพักตร์โหนกและยาวรีละม้ายไปทางพระพุทธรูปแบบหริภุญชัย มีเส้นพระเกศาขมวดปมใหญ่ ส่วนฐานพระพุทธรูปเป็นบัวบานที่มีเกสร คล้ายกับฐานพระพุทธรูปหินทรายตามแบบสกุลช่างพะเยาบางองค์ (ศรีศักร วัลลิโภดม, ๒๕๔๕, หน้า ๑๗๗) เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๑.๓๕ เมตร สูง ๑.๕๙ เมตร ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ถูกกลุ่มมิจฉาชีพลักตัดเศียรเพื่อหาของมีค่าที่อยู่องค์พระพุทธรูป ทำให้เศียรพระเสียหายทั้งหมด ประชาชนชาวบ้านจึงได้สร้างเศียรขึ้นใหม่

ดังกล่าวแล้วข้างต้นว่า ประชาชนได้ขุดพบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ (ขุดได้หลังพระพุทธรูปวัดโบราณเวียงเดิม ๓ ปี) แต่มีพุทธลักษณะแตกต่างจากพระพุทธรูปวัดโบราณเวียงเดิม ต่อมาปี ๒๕๓๐ ถูกมิจฉาชีพลักตัดเศียรไป จึงได้จ้างช่างไฟบุลย์ กาวีวงศ์ บ้านโพธิ์ชัย ปั้นเศียรขึ้นใหม่ให้องค์พระพุทธรูปสมบูรณ์เหมือนเดิม

พ.ศ. ๒๕๓๑ คุณกิตติ จงพิพัฒน์มงคล ไร่กิตติลักษณ์ เชียงราย ได้มีจิตศรัทธามาสร้างวิหารครอบองค์พระพุทธรูป กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๔.๕๐ เมตร แล้วได้ร่วมกันตั้งชื่อแก่พระพุทธรูปองค์นี้ใหม่ว่า “พระศรีศากยมนุสมโคดม” แล้วให้มีประเพณีสงฆ์พระพุทธรูปในวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๘ เหนือ (เดือน ๖) ทุกปี

ต่อมาทางหมู่บ้านโพธิ์ชัยได้แยกหมู่บ้านทำให้พุทธสถานพระพุทธรูปโบราณอยู่ในเขตหมู่บ้านปายางน้อย หมู่ที่ ๑๐ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย และองค์พระก็ชำรุดทรุดโทรมมาก ทางวัดจึงได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งองค์ แต่การบูรณะไม่ได้ขออนุญาตจากกรมศิลปากรตามระเบียบกฎหมาย และได้ทำการเคลื่อนย้ายโบราณสถานโดยพลการ ผลการเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปโบราณจนเสียหาย จึงเป็นเหตุให้กรมศิลปากรฟ้องร้องผู้ดำเนินการทั้งหมด ซึ่งดำเนินการโดยไม่ได้ขออนุญาตจากกรมศิลปากรก่อน ขณะนี้เรื่องกำลังอยู่ในชั้นศาล

หลักฐานที่นับว่าเป็นหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ พระพุทธรูปปูนปั้นติดที่ และตามทะเบียนเลขที่ ๐๐๐๓๗๒๐ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๓ ประกาศในเล่ม ๙๗ ตอนที่ ๑๖๓ ดังมี

รายละเอียดกล่าวแล้ว แต่ปัจจุบันไม่มีพระพุทธรูปที่เป็นสภาพโบราณเดิมให้เห็นอีกต่อไป ซึ่งทางวัดได้
สร้างขึ้นทดแทนใหม่ ดังภาพที่ ๔.๑๓

ภาพที่ ๔.๑๓

(ซ้าย) พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ (ขวา) พระพุทธรูปโบราณที่ขุดพบและถูกทำลายไป

๔.๒ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน (ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรม

ทีมงานผู้วิจัยได้สำรวจวัดที่มีโบราณสถานอยู่ในวัดพื้นที่ยำเภอเวียงชัย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพุทธศิลปกรรม และเครื่องปั้นดินเผา ส่วนที่เป็นสถาปัตยกรรมมีเพียงส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมบางแห่งเท่านั้น เมื่อแยกเป็นรายการของโบราณสถานโบราณวัตถุ แล้วมีรายละเอียดดังนี้

๔.๒.๑ ศิลปกรรมโบราณสถานโบราณวัตถุพุทธสถานพระเจ้ากือนา

พุทธสถานพระเจ้ากือนาปรากฏหลักฐานที่บ่งบอกถึงศิลปกรรมที่เป็นพุทธศิลปกรรม กลุ่มพุทธศิลปกรรมช่างเชียงแสน ในขณะที่กลุ่มศิลปะกรรมที่เป็นสถาปัตยกรรม ไม่ปรากฏเป็นหลักฐานในปัจจุบัน

๑) ศิลปกรรมจากพุทธรูปพระเจ้ากือนา เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นก่อด้วยอิฐถือปูนซึ่งสร้างในสมัยพญากือนาครั้งที่พระองค์เสด็จไปครองเมืองเชียงใหม่ เมื่อมาถึงบริเวณเขตติดต่อระหว่างพินนาเชียงรายกับพินนาเชียงแสน จึงมีบัญชาให้สร้างพระพุทธรูปปูนปั้นขึ้นองค์หนึ่งไว้เป็นที่จำหน่าย มีเพลากว้าง ๗ ศอก สร้างวิหารครอบกว้าง ๗ วา ยาว ๑๒ วา (ตำนานเมืองเชียงแสน ฉบับวัดป่าอ้อดอนชัย) แล้วใส่ชื่อว่า “วัดเขตอาราม” ทำพิธีฉลองเมื่อวันที่เพ็ญเดือนหกเหนือ (เดือน ๔ ภาคกลาง) แต่ปัจจุบันไม่สามารถที่มองเห็นองค์พระพุทธรูปได้ทั้งองค์ เนื่องจากรากต้นไม้ทรุดล้มของพระพุทธรูปไว้ทั้งองค์ (ยกเว้นพระพักตร์ด้านขวา พระเศียรด้านซ้าย และแขนพระพุทธรูปยังคงเห็นได้ว่าเป็นปูนปั้น) สันนิษฐานว่า เป็นพุทธศิลปกรรมแบบเชียงแสน เนื่องจากพญากือนา (พระเจ้าแผ่นดินล้านนา ลำดับที่ ๖) มาจากเชียงแสน และยกทัพครองเมืองเชียงใหม่แทนพระบิดาที่สวรรคต ดังนั้นจึงสันนิษฐานว่าพระเจ้ากือนา เป็นพุทธศิลปกรรมสมัยเชียงแสน

๒) ศิลปกรรมจากสถาปัตยกรรม ส่วนที่เป็นสถาปัตยกรรมพบเพียงเสาหินซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเสาวิหารวัดเขตอาราม หรืออาจจะเป็นเสาวิหารวัดที่อยู่ใกล้ ๆ บริเวณพุทธสถานพระเจ้ากือนาก็ได้ เนื่องจากมีอาณาบริเวณติดกับวัดปางไทรแก้ว อุทยานประวัติศาสตร์เวียงเชียงรุ้ง อาจจะมีคนนำมาไว้ที่พุทธสถานพระเจ้ากือนาก็ได้^๒ (ทองอินทร์, ๒๕๖๑)

๓) ศิลปกรรมจากพระพุทธรูปหินแกะสลักช่างพะเยา ในขณะที่ได้ต้นไม้ไทรตรงหน้าตักพระพุทธรูปกือนามีเศียรพระหินทรายที่คงเหลือแต่พระพักตร์ตั้งไว้ให้ศรัทธาประชาชนได้กราบไหว้สักการบูชา ๑ ชิ้น เป็นพุทธศิลปกรรมแกะสลักหินของช่างพะเยา แต่ไม่สามารถจะวิเคราะห์ได้แน่ชัดว่าเป็นยุคใด

^๒ ทองอินทร์ ไวยวาท, สัมภาษณ์, เมื่อ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑)

๔) ศิลปกรรมจากเครื่องปั้นดินเผา บริเวณพุทธสถานพระเจ้ากือนาพวีสตุ เครื่องปั้นดินเผาจำนวนหนึ่ง จากการลงพื้นที่ภาคสนามในบริเวณโดยรอบ พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผา แบบต่าง ๆ มีที่มาจากกรรมได้จากแม่น้ำกซึ่งไหลผ่านด้านทิศตะวันตกของวัด ภาชนะดินเผาที่สำคัญ เช่น ชิ้นส่วนกันภาชนะดินเผาเคลือบสีเขียวอ่อน เนื้อดินเผาด้วยความร้อนสูงจนเป็นสีส้ม-ชมพู สันนิษฐานว่ามาจากแหล่งเตापาน จ.เชียงราย อายุสมัยราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ไทกั๊บ หรือไหปลาจ๋า (ปากสองชั้น) เนื้อดินสีดำเคลือบสีน้ำตาลไม่สม่ำเสมอ เป็นลักษณะของเครื่องปั้นดินเผาที่มีการผลิตทั่วไปในล้านนาพบได้จากแหล่งเตาต่างๆ เช่น แหล่งเตา แซ่เลียง (บ่อสวก) เมืองน่าน และสันกำแพง เชียงใหม่ เป็นต้น กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๓ และเครื่องเคลือบจีนเขียนลายใต้เคลือบใส สันนิษฐานว่ามาจากแหล่งเตาแถบมณฑลกว่างตง (กวางตุ้ง) สมัยปลายราชวงศ์ซิงถึงยุคสาธารณรัฐราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔-๒๕ เมื่อพิจารณาจากเครื่องถ้วย แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ในบริเวณนี้มีร่องรอยเก่าสุดไม่น้อยไปกว่าพุทธศตวรรษที่ ๒๑ หรือในสมัยล้านนา และมีการใช้งานพื้นที่อย่างต่อเนื่องจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ หรือร่วมสมัยปัจจุบัน

๔.๒.๒ ศิลปกรรมโบราณสถานโบราณวัตถุวัดปางไทรแก้ว

วัดปางไทรแก้ว ตั้งอยู่หมู่ที่ ๘ บ้านไทรแก้ว ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เดิมชื่อ บ้านสันผักอี ประชากรส่วนใหญ่ย้ายมาจากจังหวัดลำปาง มาตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านสันผักอี และอีกกลุ่มหนึ่งมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มาตั้งถิ่นฐานบ้านไทรแก้วเรียกกลุ่มนี้ว่า กลุ่มไทรแก้ว ต่อมาสองกลุ่มนี้รวมตัวกันตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านสันผักอี และขึ้นอยู่กับบ้านป่ายางมน ตำบลรอบเวียง อำเภอเมืองเชียงราย

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๙๓ มีประชากรประมาณ ๘๙ ครัวเรือน จากนั้นทางการแยกตำบลเวียงชัย ออกจากตำบลรอบเวียง อำเภอเมืองเชียงราย จึงได้ขึ้นกับตำบลเวียงชัย และแต่งตั้งนายใจหมั่นขันธุ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ. ๒๔๙๗ และได้ลาออกจึงได้แต่งตั้งนายตื้อ หลักคำ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ต่อมา และได้ จัดสรรที่อยู่อาศัย และที่ดินทำกินให้คนละ ๒๐ ไร่ และได้สร้างวัดขึ้นใกล้ๆ ที่อยู่ของกลุ่มไทรแก้ว เรียกว่าวัดปางไทรแก้ว เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของบุตรหลานมีเนื้อที่ประมาณ ๑๒ ไร่ มีสามเณร อรุณ จิตเกษม และ สามเณรศรีวงศ์ จิตเกษม ซึ่งติดตามมารดามาจากเวียงป่าเป้า มาอยู่จำพรรษา ต่อมาได้สร้างโรงเรียน ขึ้นกลางหมู่บ้าน ๑ หลัง ปัจจุบันคือโรงเรียนบ้านเวียงเดิม^๓

พิกัดวัดปางไทรแก้ว ๑๙.๙๔๖๘° N, ๙๙.๙๕๓๐° E

เศียรพระพุทธรูปปูนปั้นโบราณพบที่กู๋ (ซากปรักหักพังของโบราณสถาน) ปางไทรแก้ว ซึ่งอยู่ในบริเวณบ้านของนายสุวิทย์ สีทอง และนางทองใส สีทอง สองสามีภรรยา (สุวิทย์ สีทอง, สัมภาษณ์, ๒๕๖๐) ซึ่งเจ้าของบ้านได้เล่าว่า เดิมทีสร้างบ้านนี้เป็นเนินสูง จึงได้ปรับพื้นที่ให้ราบเพื่อสร้างบ้านและทำเป็นไร่ นา จึงได้ฐานเสาวิหาร เกศาทระพุทธรูป แขน และเศียรพระพุทธรูปขนาดใหญ่ วัดได้โดยรอบ ๘๐ เซนติเมตร สูง ๑ เมตร จึงได้นำโบราณวัตถุทั้งหมดไปไว้ที่วัดปางไทรแก้ว

^๓ วัดปางไทรแก้ว, ประวัติวัดปางไทรแก้ว, (แผ่นพับ, ๒๕๖๐)

ต่อมาทางวัดปางไทรแก้ว ได้สร้างองค์พระขึ้นรองรับเศียรพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ส่วนเศียรองค์เล็กเก็บวางไว้ที่แท่นซุกซีของพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ จากเศียรพระพุทธรูปองค์เล็ก สันนิษฐานว่า มีการสร้างขึ้นในช่วงเดียวกับพระพุทธรูปปูนปั้นวัดโบราณเวียงเดิม คือ ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ในรัชสมัยของพระเจ้ากือนา กษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งอาณาจักรล้านนา ได้สร้างองค์พระพุทธรูปปูนปั้นขึ้นรองรับเศียรดังกล่าวเป็นพระประธานในศาลาเอนกประสงค์

วัดปางไทรแก้ว มีหลักฐานที่นับว่าเป็นโบราณคดี ๒ ชั้น ได้แก่ จารึกวัดปางไทรแก้ว และโบราณวัตถุ (เศียรพระพุทธรูปหินทราย)

๑) จารึกวัดปางไทรแก้ว เป็นจารึกบนแผ่นหินทราย ด้วยอักษรฝักขาม มี ๑ หลัก แต่หักเป็น ๒ ท่อน ปัจจุบันจารึกหลักนี้ได้แสดงไว้ที่พิพิธภัณฑสถานวัดโบราณเวียงเดิม จากจารึกดังกล่าวเกรียงศักดิ์ ซัยดรุณ ได้อ่านไว้ มีใจความโดยสรุปว่า เป็นการกล่าวถึงการกัลปนาทรัพย์สิน และคนให้กับวัด มีการกล่าวถึงบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกล่าวถึง "เจ้าหมื่นด้ามพร้า" สันนิษฐานว่าหมายถึงหมื่นด้ามพร้าโคตร เสนาบดีคนสำคัญในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช ดังนั้น ปีกาไส้ ที่ระบุในจารึก ตรงกับปี พ.ศ. ๒๐๑๖ ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราชเช่นกัน สอดคล้องกับอายุพระพุทธรูปที่แสดงให้เห็นว่า วัดแห่งนี้มีมาแล้วอย่างน้อยในพุทธศตวรรษที่ ๒๐ หรือก่อนหน้ารัชกาลพระเจ้าติโลกราช สะท้อนให้เห็นความสำคัญของวัดแห่งนี้ได้เป็นอย่างดี

๒) โบราณวัตถุเศียรพระพุทธรูปหินทราย มี ๒ ชั้น ได้แก่ เศียรพระพุทธรูปขนาดใหญ่ วัดได้โดยรอบ ๘๐ เซนติเมตร สูง ๑ เมตร เมื่อพิจารณาจากหลักฐานที่พบพร้อมเดียวกันนั้น ที่เป็นเศียรองค์ พระพุทธรูปประธานในศาลาเอนกประสงค์ ที่ทางวัดได้สร้างองค์พระพุทธรูปขึ้นรองรับ ปัจจุบันไม่มีร่องรอยของเดิมแล้ว เนื่องจากได้บูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งหมดเพื่อให้เข้ารับองค์พระพุทธรูปที่สร้างขึ้น รองรับ จึงไม่สามารถระบุอายุสมัยได้ และชิ้นส่วนเศียรพระพุทธรูปหินทรายขนาดเล็กอีกชิ้นหนึ่งซึ่งจัดแสดงไว้ที่ฐานพระพุทธรูปประธานในศาลาเอนกประสงค์ สันนิษฐานว่า โบราณวัตถุเศียรพระพุทธรูปปูนปั้นหินทราย วัดปางไทรแก้ว เป็นฝีมือช่างชาวบ้าน ไม่สามารถระบุอายุสมัยได้ แต่สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นยุคสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ยุคเดียวกับพระเจ้ากือนา อายุสมัยที่ปรากฏในจารึกหรือพงศาวดาร และอายุสมัยจากพัฒนาการทางศิลปะ จากเจดีย์ พระพุทธรูป เป็นต้น สำหรับเศียรพระพุทธรูปปูนปั้นโบราณ ไม่สามารถวิเคราะห์รูปแบบศิลปกรรมได้

๔.๒.๓ ศิลปกรรมโบราณสถานโบราณวัตถุวัดโบราณเวียงเดิม

วัดโบราณเวียงเดิม หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า วัดพระโบราณ ตั้งอยู่ที่ บ้านเวียงเดิม หมู่ที่ ๒ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ห่างจากตัวเมืองเชียงราย ออกไปทางทิศตะวันออก ประมาณ ๑๕ กิโลเมตร ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๕ มีพื้นที่จำนวน ๑๔ ไร่ ๑ งาน ๘๓ ตารางวา หลักฐานที่ดินโฉนดเลขที่ ๑๗๒๐๖ ได้รับอนุญาตให้ตั้งวัดเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๒๙ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ เดิมวัดนี้เคยเป็นวัดร้างมาก่อน จนกระทั่งเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๗ ชาวบ้านจากจังหวัดลำปางได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำไร่ทำนา รวมกันเป็นชุมชนและเรียกชื่อบ้านของตนว่า บ้านสันผักอี ต่อมาเมื่อมีชาวบ้านมาอพยพเข้ามามากขึ้น จึง

ได้เปลี่ยนชื่อเป็น บ้านเวียงเดิม เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ นายวงศ์ มโนวรรณ ผู้ใหญ่บ้าน ได้นำชาวบ้านพัฒนาถนนในหมู่บ้าน ในขณะที่กำลังขนอิฐจากกุ๊วัดร้างไปถมถนนอยู่นั้น พ่อฟอง สุดา ได้บังเอิญเห็นส่วนองค์ของพระพุทธรูป ชาวบ้านจึงได้ช่วยกันขุดดินจนเห็นองค์พระที่มีความสวยงามสมบูรณ์ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ก่ออิฐ ถูปูน ศิลปะอินเดียแบบปาลวะ ขนาดหน้าตัก ๗๓ นิ้ว และสูง ๘๒ นิ้ว

ข่าวที่ชาวบ้านเวียงเดิมขุดเจอพระพุทธรูปโบราณได้แพร่สะพัดออกไป ทำให้ประชาชน จากทุกทั่วสารทิศมาชมการขุดพบพระพุทธรูปโบราณอยู่เสมอ ชาวบ้านจึงได้พร้อมใจกันตั้งวัดขึ้น โดย นิมนต์พระทองจันทร์ ชนติสารโ มาเป็นเจ้าอาวาส และได้สร้างวิหารครอบองค์พระ รวมทั้งสร้างกุฏิ สำหรับพระสงฆ์ วัดโบราณเวียงเดิมจึงได้รับการพัฒนาต่อมาเป็นลำดับ (อุษณีย์ ธงไชย และคณะ, หน้า ๔๖) พิกัด $19^{\circ}55'48''N$ $102^{\circ}57'00''E$ และกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๓ เล่ม ๙๗ ตอนที่ ๑๖๓ เลขทะเบียน ๐๐๐๓๗๑๙

จากประวัติการดำเนินงานของกรมศิลปากรในพื้นที่วัดโบราณเวียงเดิมนั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ นายวงศ์ มโนวรรณ ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น ได้ร่วมกับชาวบ้านนำดินมาถมพื้นที่ที่เป็นหลุมเป็น บ่อ เพื่อให้พื้นที่เสมอกัน ชาวบ้านจึงได้พากันไปขุดดินที่จอมปลวกในป่าละเมาะที่มีแต่ต้นไผ่ และก้อน อิฐเก่าในบริเวณนั้น ซึ่งชาวบ้านคิดว่าเคยเป็นวัดร้างมาก่อน ขณะที่ขุดจอมปลวกอยู่นั้น นายฟอง สุดา ได้ขุดพบเศียรพระพุทธรูป พบว่าเป็นพระพุทธรูปองค์ที่สมบูรณ์ พระพักตร์คล้ายพระสิงห์ปางมารวิชัย ความกว้างหน้าตัก ๗๓ นิ้ว สูง ๘๒ นิ้ว สร้างด้วยอิฐถือปูน คณะกรรมการวัดจึงได้แจ้งให้กรมศิลปากร หน่วยที่ ๔ อำเภอเชียงใหม่ มาตรวจสอบและพบว่า พระพุทธรูปองค์นี้สร้างพุทธศตวรรษที่ ๑๙ อายุ ไม่ต่ำกว่า ๖๐๐ ปี

หลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้นยังไม่ปรากฏ แต่มีศิลปกรรมโบราณสถานที่ปรากฏอยู่ หลายการที่วัดโบราณเวียงเดิม ได้แก่ ๑) ศิลปะสถาปัตยกรรมขุ้มประตูโขงเทพนม ๒) ศิลปะ เครื่องปั้นดินเผา ๓) ศิลปะพระพุทธรูปปูนปั้นโบราณ และ ๔) ศิลปะปูนปั้น มีรายละเอียดดังนี้

๑) ศิลปะจากสถาปัตยกรรมขากขุ้มประตูโขงเข้าสู่วิหารหลวงพ่อพระพุทธรูป โบราณเวียงเดิม จากการลงภาคสนามนั้น พบว่า สภาพในปัจจุบันนั้นเป็นซากปรักหักพัง ที่ไม่เหลือ ร่องรอยของสภาพเดิม อยู่ห่างจากพระพุทธรูปโบราณไปทางทิศตะวันออก ประมาณ ๕๐ เมตร แต่ ทางวัดได้จำลองสภาพไว้ด้วยการนำไปสร้างเป็นขุ้มประตูเข้าวัดโบราณเวียงเดิมในปัจจุบัน จึงไม่ สามารถวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรมได้ แต่สันนิษฐานว่า เป็นการก่อสร้างในช่วงเดียวกันกับ พระพุทธรูปโบราณเวียงเดิม

ภาพที่ ๔.๑๔

ศิลปกรรมซุ้มประตูโขงวัดโบราณเวียงเดิม (จำลองจากซุ้มที่ขุดพบพร้อมพระพุทธรูป)

๒) ศิลปกรรมจากโบราณวัตถุเครื่องปั้นดินเผา แสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ของวัดได้แก่ ชิ้นส่วนของพระพุทธรูปโบราณอื่น ๆ และเครื่องปั้นดินเผาถึง ๒๓๘ ชิ้น นักโบราณคดีได้สันนิษฐานว่า มีการผลิตในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ และมีลักษณะของเตาเผาเมืองพาน เชียงราย เตาเผาเวียงบัว พะเยา เตาเผาสุโขทัย เตาเผา สันกำแพง เชียงใหม่ เตาเผาหริภุญไชยรุ่นหลัง เตาเผาจีน (อุษณีย์ ธงไชย และคณะ, หน้า ๔๗)

ภาพที่ ๔.๑๕

ศิลปกรรมเครื่องปั้นดินเผา พิพิธภัณฑ์แสดงโบราณวัตถุวัดโบราณเวียงเดิม

๓) ศิลปกรรมจากพระพุทธรูปปูนปั้นโบราณ พระพักตร์คล้ายพระสิงห์ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๗๒ นิ้ว สูง ๘๒ นิ้ว สร้างด้วยอิฐถือปูน มีพุทธลักษณะคือ พระพักตร์กลม พระขนงโก่งไม่ทำเป็นสันนูน เสาะเป็นร่องลึกบริเวณเหนือขอบพระเนตร พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกเล็ก พระโอษฐ์แถมเล็กน้อย พระหนุเป็นปม แนวพระศกโค้งมาบรรจบกันเป็นรูปปีกกาเหนือพระนลาฏ เม็ดพระศกเป็นตุ่มกลมเรียงต่อเนื่องอย่างมีระเบียบ พระวรกายอวบอ้วน พระอุระนูน ครองจีวรห่มเฉียง เส้นขอบจีวรและสังฆาฏิ มีแนวเส้นเดียว สังฆาฏิเป็นแผ่นขนาดเล็ก ยาวต่ำกว่าพระถัน นิ้วพระหัตถ์ยาวเสมอกัน

เมื่อได้พบพระพุทธรูป ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการวัดรวมถึงชาวบ้านในขณะนั้น จึงได้ทำเรื่องแจ้งให้กรมศิลปากร หน่วยที่ ๔ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ส่งเจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญด้านวัตถุโบราณมาตรวจสอบ และจากการตรวจสอบอย่างละเอียดพบว่าพระพุทธรูปองค์นี้แล้วแจ้งว่า สร้างในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ และสอดคล้องกับการวิเคราะห์ของศักดิ์ชัย สายสิงห์ กล่าวว่า พระพุทธรูปปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานหน้ากระดานเกลี้ยง ลักษณะพระพักตร์กลม พระเนตรเหลือบต่ำ พระหนุเป็นปม ขมวดเกศาใหญ่ เดิมพระรัศมีเป็นเปลวเพลิงปัจจุบันปรับเปลี่ยนเป็นดอกบัวตูม ชายสังฆาฏิยาวจรดนาภี จัดเป็นพระพุทธรูปที่ได้รับอิทธิพลศิลปะสุโขทัย โดยเฉพาะหมวดใหญ่ และผสมผสานกับพระพุทธรูปแบบล้านนาระยะแรก สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลพระญากือนา ราวต้นถึงกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๐ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์: ๒๕๔๖, ๗๕)

ภาพที่ ๔.๑๖

พุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปปูนปั้น วัดโบราณเวียงเดิม

๔) ศิลปกรรมจากปูนปั้น เป็นปูนปั้นด้วยปูนสด หรือคนภาคเหนือเรียกว่า ปั้นด้วยปูนดำ ปูนดำเป็นชื่อเรียกปูนชนิดหนึ่งที่ผ่านกระบวนการตำหรือโหลกมาแล้ว การตำหรือโหลกหรือการบดย้ำด้วยแรงกระแทก เพื่อให้วัตถุที่ผสมลงไป หรือส่วนประกอบปนกัน หรือเข้ากันเป็นอย่างดี

ดี บางแห่งเรียกว่า ปูนทิมก็มี ครั้นเมื่อนำไปปั้นก็เรียกว่า ปั้นปูนดำ ปั้นปูนโลก และปั้นปูนทิม หรือ บางแห่งเรียกว่าปูนสด เมื่อนำไปปั้นเรียกว่าปูนปั้นสด คือ ตั้งปั้นกันสดๆ จะให้ปูนแห้งไม่ได้ต้องให้สด อยู่เสมอ ดังนั้น ปูนดำจึงเรียกชื่อได้หลายชื่อ เช่น ปูนโลก ปูนดำ ปูนทิม และปูนสด แต่ทั้งนี้ต้องผ่านการดำให้เข้ากันเป็นสำคัญ

ภาพที่ ๔.๑๗

ศิลปกรรมปูนปั้น วัดโบราณเวียงเดิม

๔.๒.๔ ศิลปกรรมโบราณสถานโบราณวัตถุวัดสันสลิต

วัดสันสลิต ตั้งอยู่เลขที่ ๙๒ บ้านสันสลิต หมู่ที่ ๓ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย สร้างเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๗ กระทรวงศึกษาธิการประกาศตั้งวัดเมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ มีพระอธิการสุพัฒน์ ฉายา วราสโย เป็นเจ้าอาวาส (ประวัติวัดสันสลิต, ๒๕๖๐, แผ่นพับ) มีโบราณวัตถุประเภทพระพุทธรูปหินทราย สกุลช่างพะเยาที่มีพระพักตร์คล้ายกับพระแก้วมรกต ซึ่งพระแก้วมรกตนั้น นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่าพระแก้วมรกตเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในอาณาจักรล้านนา ช่วงที่ล้านนาเริ่มรับอิทธิพลของศิลปะสุโขทัย สันนิษฐานว่าพระแก้วมรกตน่าจะสร้างระหว่าง พ.ศ. ๑๙๑๓-๑๙๗๙ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ๒๕๓๗, หน้า ๗๙-๘๑) และเครื่องปั้นดินเผาชนิดต่าง ๆ เช่น เครื่องถ้วย ขาม ที่ตั้งเครื่องบูชา ไห เป็นต้น

วัดสันสลิต มีหลักฐานที่ถือว่าเป็นศิลปกรรม ๒ ชนิด ได้แก่ พุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปหินทราย และศิลปกรรมเครื่องปั้นดินเผา มีรายละเอียดดังนี้

๑) พุทธศิลปกรรมจากพระพุทธรูปหินทรายวัดสันสลิด เป็นพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยา ซึ่งนักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นสมัยเดียวกันกับเมืองเวียงเชียงรุ้ง เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปหินทรายเช่นเดียวกัน และจารึกหินทรายวัดเวียงเชียงรุ้ง ประกอบกับเวียงเชียงรุ้งและทุ่งเด่นกวาง สันพระเจ้าสันสลิด เป็นเส้นทางที่ห่างกันเพียง ๔ กิโลเมตรกว่า ๆ เท่านั้นเอง และตั้งอยู่บนลุ่มแม่น้ำลาวสายเดียวกัน ดังนั้นจึงสันนิษฐานว่าสร้างใน พ.ศ. ๒๐๑๖ รัชสมัยของพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์ลำดับที่ ๙ ของอาณาจักรล้านนา

๒) ศิลปกรรมจากเครื่องปั้นดินเผา เป็นโบราณวัตถุที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมมาจากทุ่งนา สันกู่ (ซากปรักหักพัง) ที่อยู่ใกล้ ๆ วัด เช่น กุ๊สันพระเจ้าสันสลิด ทุ่งเด่นกว้าง เป็นต้น เป็นชิ้นส่วนของพระพุทธรูปหินทราย และเครื่องปั้นดินเผากลุ่มเตาต่าง ๆ เช่น กลุ่มเตาเผาพาน เวียงกาหลง และกลุ่มเตาเผาล้านนา เป็นต้น (วิชญา มาแก้ว และ ทิพย์สุดา จินดาปลุก, ๒๗ ธันวาคม ๒๕๖๐) เป็นศิลปกรรมที่เกิดจากหัตถกรรมเป็นส่วนใหญ่

๔.๒.๕ ศิลปกรรมโบราณสถานโบราณวัตถุวัดราษฎร์เจริญ

วัดราษฎร์เจริญ ตั้งอยู่เลขที่ ๕๙ หมู่ ๔ บ้านราษฎร์เจริญ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย มีเพียงโบราณวัตถุปรากฏอยู่ ไม่มีโบราณสถาน มีหลักฐานที่นับว่าเป็นหลักฐานทางโบราณคดีมี ๒ ชนิด ได้แก่ จารึกกู่บ้านค่ายเจริญ และพระพุทธรูปหินทรายสิงห์น้อย มีรายละเอียดดังนี้

๑) ศิลปกรรมจากจารึกกู่บ้านค่ายเจริญ เป็นจารึกบนแผ่นหินสีเทา ตามหลักฐานที่กรมศิลปากร ขึ้นทะเบียนไว้ว่า อักษรจารึกเป็นอักษรไทยสุโขทัย ศักราชไม่ปรากฏ แต่กำหนดเป็น “จารึกพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๓” รูปศิลาจารึกเป็นลักษณะรูปใบเสมา แต่แตกเหลือเพียงด้านขวา ส่วนบน มีการจารึก ๒ ด้าน ๑๔ บรรทัดปัจจุบันอยู่ที่วัดมิ่งเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย เนื้อที่จารึกสรุปได้ว่า เป็นคำอธิษฐานของผู้สร้างพระพุทธรูป ๑,๐๐๐ องค์ ขอให้ได้พบพระศรีอริยเมตไตรย์ ได้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน และวงศ์ตระกูลจงได้รับอานิสงส์ผลบุญโดยทั่วกัน เป็นต้น จึงสันนิษฐานว่าพระพุทธรูปหินทรายวัดราษฎร์เจริญองค์นี้ น่าจะเป็นกลุ่มพระพุทธรูป ๑,๐๐๐ องค์ ที่ผู้สร้างได้สร้างไว้ค้าชูพระพุทธรูปศาสนาดังกล่าว พระพุทธรูปดังกล่าวเป็นพระพุทธรูปหินทรายทั้งสิ้น ซึ่งปัจจุบันพระพุทธรูปบางส่วนอยู่ที่วัดสันสลิด นอกนั้นสูญหายไปหมดแล้ว ไม่ทราบว่ามีใครเอาไปไว้ที่ไหนบ้าง

๒) ศิลปกรรมจากพระพุทธรูปหินทรายสิงห์น้อย เป็นโบราณวัตถุพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปหินทราย ที่ชาวบ้านเรียกว่า หลวงพ่อสิงห์น้อย หรือ หลวงพ่อสิงห์น้อย มีสภาพสมบูรณ์ โดยนำประดิษฐานไว้บนพระธาตุสุวรรณมิ่งมงคล และพระธาตุสุวรรณมิ่งมงคลก็อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ เพราะมีการสร้างขึ้นใหม่ทับบนพื้นที่เดิมของเจดีย์โบราณ

โบราณวัตถุพระพุทธรูปหินทรายหลวงพ่อสิงห์น้อย ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างในสมัยใด แต่เมื่อเทียบกับพุทธรูปหินทรายของวัดลี อำเภอเมืองพะเยา และพระพุทธรูปหินทรายที่วัดศรีโคมคำ (ภาพที่ ๒.๒๙ และภาพที่ ๒.๓๐) อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา พบว่า มีลักษณะที่คล้ายกันมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยพระครูวิมลศิลปกิจ, ๒๕๕๙, หน้า ๕๙) ได้กล่าวไว้ว่า

พระพุทธรูปหินทราย ในหมวดที่ ๑ ของสกุลช่างพะเยานี้ มาปรากฏหลักฐานสำคัญที่พระพุทธรูปวัดร้างกลางทุ่งนา ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย และพระพุทธรูปที่วัดโบราณบ้านเวียงเดิม เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางด้านรูปแบบกันอย่างชัดเจน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์การไปมาหาสู่ของคนที่ย้ายถิ่นนั้น เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมและศิลปะให้แก่กันและกันระหว่างพะเยา ล้านนา และสุโขทัย ดังนั้น พระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยาในหมวดแรก อาจกำหนดอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ตามพุทธลักษณะที่ปรากฏของพระพุทธรูปสิ่งนี้ มีลักษณะที่น่าสังเกตถึงศิลปกรรม ดังนี้

(๑) วัสดุที่นำมาแกะสลัก เป็นหินทรายซึ่งนิยมนำมาแกะสลักพระพุทธรูปศิลปะสมัยล้านนากลุ่มช่างพะเยา

(๒) พุทธลักษณะรูปแบบศิลปะ เห็นได้ชัดจากรูปทรงพระวรกายจะมีลักษณะส่วนสูงที่ชะลูด ซึ่งแตกต่างจากศิลปะล้านนาสมัยเชียงแสนสิ่งหนึ่ง

(๓) ผ้าสังฆาฏิมีลักษณะเหมือนกลุ่มพระพุทธรูปศิลปะล้านนาพะเยา มีลักษณะปลายสังฆาฏิยาวไปถึงพระนาภี (สะดือหรือหน้าท้อง)

(๔) ลักษณะนั่งขัดสมาธิราบบนฐานกระดานเรียบ ลักษณะพระเศียรประกอบด้วย พุทธลักษณะพระเนตรมองต่ำเหมือนคนง่วงนอน พระศกเป็นลักษณะเป็นเม็ดพระศกที่แกะแบบหยาบๆ เป็นตาราง พระเกศมาลา แสดงลักษณะบัวตูม ซึ่งจะเห็นได้ชัดจากรูปที่นำมาเปรียบเทียบ

(๕) พระศอกเป็นปล้องสูงมีลักษณะชูพระเศียรให้สง่างามซึ่งแตกต่างจากสมัยเชียงแสนล้านนา พระสิงห์ ๑ ซึ่งลักษณะพระเศียรและพระวรกาย จะมีมวลที่อวบอ้วนให้สมส่วนกับพระศอกที่ตั้งตรง (มานิตย์ กันทะลัก, ๒๕๖๑)

ภาพที่ ๔.๑๘

พระพุทธรูปหินทราย (หลวงพ่อสิงห์น้อย) วัดราชบูรณะเจริญ

ภาพที่ ๔.๑๙

ส่วนหนึ่งของพระพุทธรูปหินทรายที่บ้านค่ายเจริญ ที่เก็บไปไว้ที่วัดสันสลิด

๔.๒.๖ ศิลปกรรมโบราณสถานโบราณวัตถุวัดโพธิ์ชัย

วัดโพธิ์ชัย ตั้งอยู่ที่วัดโพธิ์ชัย หมู่ที่ ๗ บ้านโพธิ์ชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย มีพระครูวิจารณ์วงกิจ เป็นเจ้าอาวาส มีศิลปกรรมที่ปรากฏอยู่ได้แก่ พระธาตุเจดีย์ เป็นโบราณสถานประเภทพระธาตุเจดีย์องค์แรกของตำบลเวียงเหนือ ที่สร้างขึ้นด้วยช่างท้องถิ่น เพื่อจะรักษาโบราณสถานที่มีซากปรักหักพังมากมายไว้มิให้คนพวกที่เสาะหาขุดเจาะสถานที่เก่า กู้เก่า ซึ่งกองโบราณสถานแห่งนี้ ชาวบ้านเคยเห็นความมหัศจรรย์เกิดขึ้น คือ มีลูกแก้วลอยขึ้นจากตรงโบราณสถานนี้ขึ้นไปสู่ท้องฟ้า ล่องลอยไปมาบ้าง ขึ้น ๆ ลง ๆ บ้าง เหมือนการโยกเล่น โยกไปโยกมา ชาวบ้านจึงเชื่อว่า นั่นคือพระบรมสารีริกธาตุออกมาปรากฏให้พุทธศาสนิกชนได้เห็น ชาวบ้านสันตันทนุน (ในขณะนั้น) จึงได้สร้างพระธาตุทับที่ซากเจดีย์เดิมขึ้น และมีในขณะขุดก่อสร้างพระธาตุได้พบพระสิ่งหนึ่งสำริดองค์ขนาดหน้าตัก ๕ นิ้ว ๑ องค์ ชาวบ้านจึงได้นำบรรจุไว้ในพระธาตุจนถึงปัจจุบัน

ถ้าจะกล่าวถึงประวัติโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี พบหลักฐานที่เป็นจารึก ๑ แผ่น คือ จารึกพวกดาบอ้ายเรื่อน โบราณสถานพระธาตุวัดโพธิ์ชัย เป็นพระธาตุที่พบในช่วงแรก ๆ ของอำเภอ เดิมเป็นพระธาตุเก่าหรือทางลำนนาเรียกว่า “กู” ตั้งอยู่ริมแม่น้ำลาวสายเก่า และเกิดการพังทลายลง จากนั้นชาวบ้านในชุมชนได้มีการสำรวจและขุดค้นพื้นที่เพื่อสร้างวัด ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ทำให้พบพระพุทธรูปสำริดหน้าตักกว้างประมาณ ๕ นิ้ว ซึ่งมีลักษณะเป็นพระพุทธรูปลำนนาในกลุ่มสิ่ง ๓ นอกจากนี้ยังพบวัตถุโบราณในบริเวณนั้น เช่น เครื่องปั้นดินเผา ประเภทหม้อ ไห เครื่องถ้วย เครื่องเคลือบ เป็นต้น (บุญชัย วงศ์สุภา, สัมภาษณ์ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐)

นอกจากนี้ ชาวบ้านในชุมชนได้ร่วมกันสร้างพระธาตุขึ้นใหม่ โดยทุกคนถือว่ามีร่วมกันบูรณะพระธาตุเก่าแก่ที่มีพระบรมสารีริกธาตุประจำอยู่ จึงได้ร่วมกันนำแก้ว แหวน เงินทอง สิ่งของมีค่า และวัตถุโบราณบรรจุเข้าไปในพระธาตุด้วย และทาสีพระธาตุด้วยสีชาวล้วน และต่อมาได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุใหม่ (พระครูวิจารณ์วงกิจ, สัมภาษณ์ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๐) พระธาตุเป็นศิลปกรรมประเภทสถาปัตยกรรมแบบท้องถิ่นลำนนา เพราะเป็นช่างชาวบ้านช่วยกันทำโดยการนำของพระคำป็น วงศ์สุภา เป็นคนนำศรัทธาสาธุชนสร้างขึ้นบริเวณใกล้เคียงกับพระธาตุเป็นซากปรักหักพัง เศษอิฐ ซึ่งวิเคราะห์ไม่ได้ว่าศิลปกรรมดั้งเดิมเป็นอย่างไร

หลักฐานที่นับว่าเป็นหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ จารึกพวกดาบอ้ายเรื่อน เป็นจารึกพบที่เขตพื้นที่ตำบลเวียงชัย อำเภอเวียงชัย ซึ่งห่างออกไปทางทิศใต้ประมาณ ๑ กิโลเมตร เป็นการจารึกด้วยอักษรฝักขาม มี ๑ ด้าน ๑๒ บรรทัด มีเนื้อความพอสรุปได้ว่า พ.ศ. ๒๐๖๗ กษัตริย์เชียงใหม่มีพระราชโองการแต่งตั้งให้ เจ้าพวกดาบเรื่อน เป็นเจ้าพันธสังฆการีเชียงราย มีอำนาจผูกพัทธสีมาในวัด สันนิษฐานว่า พระธาตุวัดโพธิ์ชัย และพระพุทธรูปโบราณบ้านป่ายางน้อย อาจเป็นยุคสมัยเดียวกันกับจารึกพวกดาบอ้ายเรื่อน เนื่องจากจารึกพวกดาบอ้ายเรื่อนพบที่ลุ่มแม่น้ำลาว (หลง) ทางน้ำเส้นเดียวกันที่ผ่านมาที่ข้างพระธาตุวัดโพธิ์ชัย จึงเป็นไปได้ว่า อยู่ระหว่างศตวรรษที่ ๒๐-๒๑

หากใช้จารึกพวกดาบอ้ายเรื่อนเป็นหลักฐานในการสันนิษฐานการสร้างโบราณสถานของวัดโพธิ์ชัย ก็อนุมานอายุได้ว่า อายุอยู่ช่วง พ.ศ. ๒๐๒๗-๒๐๖๘ ตามที่มีข้อความระบุไว้ในจารึกบรรทัด

ที่ ๑ ระบุ จ.ศ. ๘๘๖ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๐๖๗ อันเป็นปลายรัชสมัยที่พระเมืองแก้วหรือพระเจ้าฟ้างุ้ม
 ปนัดดาธิราชปกครองเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๐๓๘-๒๐๖๘) (ในประชุมจารึกล้านนา เล่ม ๑ ว่าเป็น
 พ.ศ. ๒๐๖๘) ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑ์แห่งชาติเชียงใหม่

ภาพที่ ๔.๒๐

โบราณสถานพระธาตุวัดโพธิ์ชัย

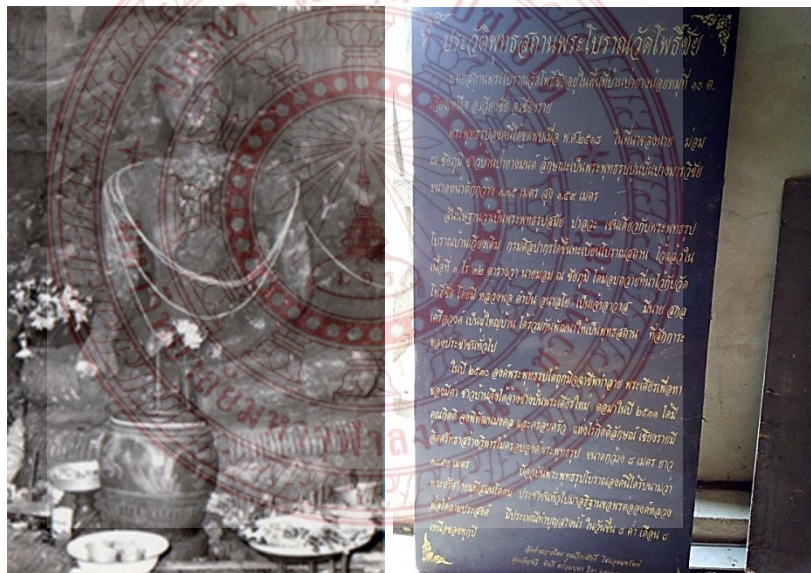
๔.๒.๗ ศิลปกรรมโบราณสถานโบราณวัตถุพุทธสถานพระโบราณปายางน้อย

โบราณสถานพระพุทธรูปโบราณปายางน้อย หมู่ที่ ๑๐ แยกมาจากบ้านโพธิ์ชัย หมู่ที่ ๗
 ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เดิมมีพระพุทธรูปองค์นี้กรมศิลปากรได้ขึ้นไว้ว่าเป็น
 พระพุทธรูปบ้านโพธิ์ชัย ตามทะเบียนเลขที่ ๐๐๐๓๗๒๐ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๓ ประกาศในเล่ม
 ๙๗ ตอนที่ ๑๖๓ (ซึ่งต่อจากทะเบียนของพระพุทธรูปวัดโบราณเวียงเดิม (๐๐๐๓๗๑๙)) ในเล่ม
 เดียวกัน พุทธสถานพุทธรูปโบราณโพธิ์ชัย ปัจจุบันพระสงฆ์ที่จำพรรษาที่นั่นและประชาชนใน
 หมู่บ้านปายางน้อย หมู่ที่ ๑๐ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เห็นองค์พระชำรุด
 ทрудโทรมมาก ทางวัดจึงได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งองค์ แต่การบูรณะไม่ได้ขออนุญาตจากกรม
 ศิลปากรตามระเบียบกฎหมาย และได้ทำการเคลื่อนย้ายโบราณสถานโดยพลการ ผลการเคลื่อนย้าย
 พระพุทธรูปโบราณจนเสียหาย จึงเป็นเหตุให้กรมศิลปากรฟ้องร้องผู้ดำเนินการทั้งหมด ซึ่งดำเนินการ
 โดยไม่ได้ขออนุญาตจากกรมศิลปากรก่อน ขณะนี้เรื่องกำลังอยู่ในชั้นศาล จึงไม่มีหลักฐานที่เป็น
 โบราณสถานโบราณวัตถุให้ได้ศึกษาวิจัย

แต่ถ้านำภาพพระพุทธรูปโบราณองค์นี้ที่พระครูวิมลศิลป์กิจได้ถ่ายไว้เมื่อครั้งชุดพบครั้งแรกมาเป็นหลักฐานประกอบทางโบราณคดี ก็จะพบว่า เป็นพุทธศิลปกรรมพระพุทธรูปปูนปั้นติดที่และสันนิษฐานในการกำหนดอายุสมัยไว้ ๒ ระยะ คือ

๑) หากใช้จารึกพวกดาบอ้ายเรื่อนเป็นหลักฐานในการสันนิษฐานการสร้างโบราณสถานของวัดโพธิ์ชัย ก็อนุมานอายุได้ว่า อายุอยู่ช่วง พ.ศ. ๒๐๒๗-๒๐๖๘ ตามที่มีข้อความระบุไว้ในจารึกบรรทัดที่ ๑ ระบุ จ.ศ. ๘๘๖ ซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๐๖๗ อันเป็นปลายรัชสมัยที่พระเมืองแก้วหรือพระเจ้าฟ้างุ้มมหาราชปกครองเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๐๓๘-๒๐๖๘) (ในประชุมจารึกล้านนาเล่ม ๑ ว่าเป็น พ.ศ. ๒๐๖๘) ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑ์แห่งชาติเชียงแสน อยู่ระหว่างศตวรรษที่ ๒๐-๒๑

๒) หากใช้หลักฐานที่ศักร ศรีวัลลิโกดม สันนิษฐานไว้ คือก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เพราะอิฐที่ใช้ในการก่อสร้างมีขนาดกว่าที่วัดโบราณเวียงเดิมและวัดพระธาตุผางา (ศักร ศรีวัลลิโกดม , ๒๕๔๕ หน้า ๑๗๗) แต่น่าเสียดายหลักฐานที่ศักร ศรีวัลลิโกดมกล่าวไว้ถูกทำลายไปหมดแล้ว ไม่หลงเหลือให้ได้ศึกษาเรียนรู้อีกต่อไป

ภาพที่ ๔.๒๑

พระพุทธรูปปูนปั้นพุทธสถานพระโบราณปางน้อย

๔.๓ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้วยการใช้แอปพลิเคชัน Line ผ่านการสแกนคิวอาร์โค้ดของวัด

จากการลงภาคสนามศึกษาวิจัยเรื่องเชิงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงรายได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ คือ ๑) วัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน คือ วัดโบราณเวียงเดิม ๒) วัดที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานคือ วัดสันสลิด โดยผู้วิจัยจัดทำเป็นสื่อ QR Code ผ่านแอปพลิเคชันไลน์ (Application Line) ซึ่งสามารถเข้าไปชมสื่อภาคภาษาอังกฤษของวัดเป้าหมายการวิจัยทั้ง ๒ วัด โดยมี มีรายละเอียดดังนี้

๑. แอปพลิเคชันคิวอาร์โค้ด วัดโบราณเวียงเดิม

ทีมงานวิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ต้องการแล้วจัดทำเป็นข้อมูลวัดในส่วนที่เป็นชื่อวัด ประวัติโบราณสถาน สถาปัตยกรรม และศิลปกรรมของแต่ละวัดเพื่อเป็นการส่งเสริมเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ศึกษา ดังนี้

ภาพที่ ๕.๒๒

QR code วัดโบราณเวียงเดิม จังหวัดเชียงราย

๑. แอปพลิเคชันคิวอาร์โค้ด วัดสันสลิต

ทีมงานวิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ต้องการแล้วจัดทำเป็นข้อมูลวัดในส่วนที่เป็นชื่อวัด ประวัติโบราณสถาน สถาปัตยกรรม และศิลปกรรมของแต่ละวัดเพื่อเป็นการส่งเสริมเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ศึกษาดังนี้

ภาพที่ ๕.๒๓

QR code วัดโบราณเวียงเดิมน้อย จังหวัดเชียงราย

นอกนั้นยังไม่พบเอกสาร หลักฐานการจัดวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน เป็นเพียงสถานที่เคารพบูชาเท่านั้น มีรายละเอียดดังนี้

วัดโบราณเวียงเดิมได้ดำเนินการจัดสร้างพิพิธภัณฑวัตถุไว้เป็นแหล่งเรียนรู้ ๒ หลัง ประกอบด้วย อาคารพิพิธภัณฑวัตถุพื้นบ้านหนึ่งหลัง และอาคารพิพิธภัณฑวัตถุโบราณวัตถุหนึ่งหลัง (ที่นอกเหนือจากมณฑปพระพุทธรูปโบราณ)

วัดสันสลิตได้ดำเนินการจัดสร้างแสดงโบราณวัตถุต่างๆ ของวัดไว้ ๒ แห่ง ประกอบด้วย ชิ้นส่วนของพระพุทธรูปหินทรายจัดแสดงไว้ในศาลาการเปรียญ และอาคารเล็กเป็นการแสดงโบราณวัตถุโดยเก็บใส่ตู้กระจกไว้ แต่ยังไม่มีการคัดแยกเป็นสัดส่วนและทางวัดก็ยังไม่ได้เปิดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

ส่วนวัดอื่น ๆ อีก ๕ แห่ง พบว่า ยังไม่ได้จัดโบราณสถานโบราณวัตถุในวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยทุกแห่งมีของติดอยู่แต่มีได้นำออกมาให้เป็นที่ศึกษาเรียนรู้ชุมชน และนักท่องเที่ยวผู้นิยมด้านศิลปะและพระพุทธศาสนา

จัดทำเป็นสื่อ QR Code ผ่านแอปพลิเคชันไลน์ (Application Line) ซึ่งสามารถเข้าไปชมสื่อภาคภาษาอังกฤษของวัดเป้าหมายการวิจัยทั้ง ๒ วัด โดยมี รายละเอียดดังนี้

จากการศึกษาวิจัยในภาคสนามดังกล่าวข้างต้น ทีมผู้วิจัยจึงได้นำเสนอรูปแบบการส่งเสริมการจัดวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน และวัดแต่ละแห่งควรจะมีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะ ในปัจจุบันนี้การประชาสัมพันธ์ทำได้ง่ายโดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ตโดยส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีผ่านแอปพลิเคชัน Line ผ่านการสแกนคิวอาร์โค้ดของวัด ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัยและรวดเร็วในปัจจุบันประกอบไปด้วยข้อมูล ประวัติความเป็นมาของวัดศิลปะโบราณสถาน โบราณคดีที่ปรากฏในวัดทั้งที่เป็นพุทธศิลปะดั้งเดิม และศิลปะร่วมสมัยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันทำให้ชุมชนแต่ละที่สามารถเข้าไปศึกษาข้อมูลเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนหรือแม้แต่นักท่องเที่ยวที่สนใจก็สามารถเข้าไปใช้และศึกษาข้อมูลได้เนื่องจากอินเทอร์เน็ตคือแหล่งเรียนรู้ที่ดีที่สุดเวลานี้ นั่นคือ ต้องประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกโดยใช้สื่อออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับ สุเทพ เดชะชีพ และจักรีรัตน์ แสงวารีย์⁴ ดังนั้นการประชาสัมพันธ์โดยอาศัยสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการทำงานด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคม และทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพงานด้านการประชาสัมพันธ์ ทีมผู้วิจัยเห็นว่ารูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับวัดเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ศิลปะ และโบราณสถานและเสริมสร้างความตระหนักให้ชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าอันเก่าแก่ของวัดให้กับเยาวชนรุ่นหลังนั้นควรมีลักษณะ ดังนี้

⁴ ดร.สุเทพ เดชะชีพ และ จักรีรัตน์ แสงวารีย์, การประชาสัมพันธ์บนสื่อสังคมออนไลน์ในยุคเว็บ

๓.๐, (วารสารนิเทศสยามปริทัศน์, ๒๕๕๕, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑๓, หน้า ๒๕), [ออนไลน์]

<http://www.commartsreview.siam.edu/๒๐๑๗/index.php/previous-reviews/year๑๒-vol๑๓>

๔.๓.๑ รูปแบบการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทเทคโนโลยีที่ทันสมัย

๑. รูปแบบเทคโนโลยีสารสนเทศด้านเว็บไซต์

จากการศึกษาวิจัยจากการลงภาคสนามในพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แต่ละกลุ่มเป้าหมายมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า วัดควรมีป้ายประชาสัมพันธ์ของวัดอย่างน้อย ๓ ภาษา คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วย เช่น เว็บไซต์ เว็บเพจ เพจชูปicture QR code เป็นต้น เพื่ออธิบายรายละเอียดสิ่งที่น่าสนใจของวัดให้แพร่หลายในลักษณะต่างๆ ซึ่งทีมงานวิจัยขอเสนอรายละเอียดรูปแบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนี้

๑.๑) สื่อเว็บไซต์

เว็บไซต์ (Web Site) คือ แหล่งที่เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและสื่อประสมต่าง ๆ เช่น ภาพ เสียง ข้อความ ของแต่ละบริษัทหรือหน่วยงานโดยเรียกเอกสารต่าง ๆ เหล่านี้ว่า เว็บเพจ (Web Page) และเรียกเว็บหน้าแรกของแต่ละเว็บไซต์ว่า โฮมเพจ (Home Page) หรืออาจกล่าวได้ว่า เว็บไซต์ก็คือเว็บเพจอย่างน้อยสองหน้าที่มีลิงก์ (Links) ถึงกัน ตามหลักคำว่า เว็บไซต์จะใช้สำหรับผู้ที่มิคอมพิวเตอร์แบบเซิร์ฟเวอร์ หรือจดทะเบียนเป็นของตนเองเรียบร้อยแล้ว

เว็บไซต์ (website) หมายถึง หน้าเว็บเพจหลายหน้า ซึ่งเชื่อมโยงกันผ่านทางไฮเปอร์ลิงก์ ส่วนใหญ่จัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอข้อมูลผ่านคอมพิวเตอร์ โดยถูกจัดเก็บไว้ในเวิร์ลด์ไวด์เว็บ (www.) หน้าแรกของเว็บไซต์ที่เก็บไว้ที่ชื่อหลักจะเรียกว่า โฮมเพจ เว็บไซต์โดยทั่วไปจะให้บริการต่อผู้ใช้ฟรี แต่ในขณะเดียวกันบางเว็บไซต์จำเป็นต้องมีการสมัครสมาชิกและเสียค่าบริการเพื่อที่จะดูข้อมูล ในเว็บไซต์นั้น ซึ่งได้แก่ข้อมูลทางวิชาการ ข้อมูลตลาดหลักทรัพย์ หรือข้อมูลสื่อต่างๆ ผู้ทำเว็บไซต์มีหลากหลายระดับ ตั้งแต่สร้างเว็บไซต์ส่วนตัว จนถึงระดับเว็บไซต์สำหรับธุรกิจหรือองค์กรต่างๆ การเรียกดูเว็บไซต์โดยทั่วไปนิยมเรียกดูผ่านซอฟต์แวร์ในลักษณะของ เว็บเบราว์เซอร์⁵

เว็บไซต์ คือ ศูนย์รวบรวมความรู้และแหล่งข้อมูลต่างๆ อาทิ เช่น ข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ บันเทิง กีฬา เป็นต้น ปัจจุบันเว็บไซต์ได้เข้ามามีบทบาทในแวดวงธุรกิจแทบทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของบริษัท ร้านค้า ชำนาญ ต่างๆทั่วไป เหตุผลหนึ่งในการมีเว็บไซต์นั้น เพื่อเป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับธุรกิจนั้นๆ อีกทั้งเว็บไซต์ยังสามารถตอบสนองและครอบคลุมผู้บริโภคหรือกลุ่มเป้าหมาย ได้อย่างไม่มีขีดจำกัดอีกด้วย เพราะสามารถเข้าเยี่ยมชมข้อมูลเว็บไซต์จากอินเทอร์เน็ตได้ทั่วโลก

(๑) ประโยชน์ของเว็บไซต์ (Web Site)

๑. ช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและบริการต่างๆ ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย
๒. ช่วยให้เข้าถึงกลุ่มที่ใช้บริการได้ทุกวัน จึงสามารถให้บริการผ่านเว็บไซต์ได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง และทั่วโลก
๓. สามารถให้บริการต่างๆ ของวัด เป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ต้องการข้อมูล

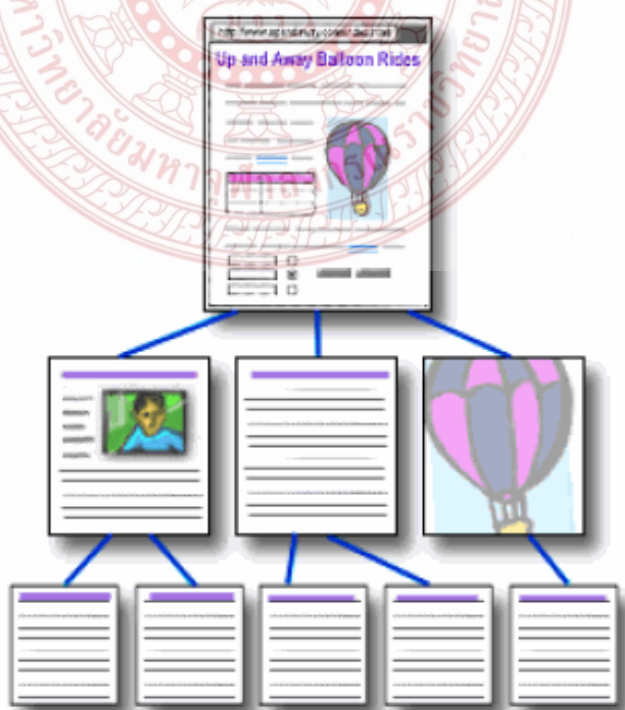
⁵ edit:<http://www.modify.in.th/Website/website-id๗๒.aspx>

๔. ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดี และทันสมัย ให้กับวัด
๕. ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ลง
๖. คอยทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำต่างๆ เกี่ยวกับการบริการแก่ผู้สนใจได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง โดยไม่ต้องรอมานที่วัด
๗. เป็นการเพิ่มช่องทางในการบริการของวัดอีกช่องทางหนึ่ง
๘. ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง สำหรับการที่จะมีเว็บไซต์เพื่อติดต่อกับโลกภายนอก
๙. การมีหน้าร้านทางอินเทอร์เน็ต (Homepage) เป็นการเปิดตัวสู่ตลาดโลก
๑๐. เสริมภาพลักษณ์ขององค์กรให้มีความทันสมัยน่าเชื่อถือมากขึ้น
๑๑. มีอีเมลในการติดต่อลูกค้า เพื่อความเป็นสากล และความสะดวก
๑๒. เป็นโฆษณาวัด หรือองค์กรให้เป็นที่รู้จักทั้งในจังหวัด ต่างจังหวัดและต่างประเทศ
๑๓. เป็นการยกระดับมาตรฐานการซื้อขายภายในประเทศ

(๒) ข้อแตกต่างระหว่าง เว็บไซต์ เว็บเพจ และโฮมเพจเว็บไซต์ (Web Site) คือ การเรียกชื่อกลุ่มก้อนของเว็บเพจรวมกันหลายๆหน้า บางครั้งเราอาจเรียก แทน domain name

เว็บเพจ (Web Page) คือ เอกสาร ข้อมูล โดยจะอยู่ในรูปแบบ ของ html พุด่ง่ายๆก็คือ เป็นหน้าที่แสดงผลอยู่ตอนนี้อย่าง ซึ่งจะเชื่อมโยงกับเอกสารอื่นๆ ด้วยไฮเปอร์ลิงค์

โฮมเพจ (Home Page) คือ หน้าแรกของเว็บไซต์จะแสดงเว็บเพจที่ชื่อว่า index ก่อนเสมอเปรียบได้กับสารบัญของเว็บเพจนั่นเอง

ภาพที่ ๕.๒๔

โครงสร้างเว็บไซต์^๖

สรุป วัดที่เป็นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวควรมีเว็บไซต์ของวัด เพื่อบันทึกข้อมูลต่างๆ ของวัดเสนอต่อสาธารณชน เว็บไซต์เป็นสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยอีกประเภทหนึ่ง ที่สามารถบรรจุข้อมูลทุกชนิดของวัดไว้ได้อย่างถาวร และคนทั่วโลกสามารถศึกษาค้นคว้าได้ตลอดเวลา

๑.๒) รูปแบบเทคโนโลยีสารสนเทศด้านเฟซบุ๊ก

Facebook คือ บริการบนอินเทอร์เน็ตบริการหนึ่ง ที่จะทำให้ผู้ใช้สามารถติดต่อสื่อสาร และร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรม หนึ่งหรือหลายๆ กิจกรรมกับผู้ใช้ Facebook คนอื่นๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นการตั้งประเด็นถามตอบในเรื่องที่สนใจ โพสต์รูปภาพ โพสต์คลิปวิดีโอ เขียนบทความหรือบล็อก แลกขุดกันแบบสดๆ เล่นเกมส์แบบเป็นกลุ่ม (เป็นที่นิยมกันอย่างมาก) และยังสามารถทำกิจกรรมอื่นๆ ผ่านแอปพลิเคชันเสริม (Applications) ที่มีอยู่อย่างมากมาย ซึ่งแอปพลิเคชันดังกล่าวได้ถูกพัฒนาเข้ามาเพิ่ม เต็มอยู่เรื่อยๆ

Facebook เป็น social network ที่ได้รับความนิยมอีกประเภทหนึ่งของโลก ซึ่งถ้าในต่างประเทศ ความยิ่งใหญ่ของ facebook มีมากกว่า Hi๕ เสียอีก แต่ในประเทศไทยของเรา Hi๕ ยังครองความเป็นเจ้าในด้าน social network ในหมู่คนไทย Facebook คือเว็บไซต์ที่ให้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ ผ่าน Internet หรือ เรียกได้ว่า เป็น Social Network ถูกก่อตั้งโดย มาร์ก ซักเคอร์เบิร์ก เฟซบุ๊กอนุญาตให้ใครก็ได้เข้าสมัครลงทะเบียนกับเฟซบุ๊ก และผู้เป็นสมาชิกของเฟซบุ๊กนั้นสามารถสร้างพื้นที่ส่วนตัว สำหรับแนะนำตัวเอง ติดต่อสื่อสารกับเพื่อน ทั้งแบบ ข้อความ ภาพ เสียง และ วิดีโอ โดยผู้ใช้สามารถเลือกที่จะเป็นหรือไม่เป็นเพื่อนกับใครก็ได้ในเฟซบุ๊ก

นอกจากนี้ผู้ใช้ยังสามารถใช้เฟซบุ๊ก เพื่อร่วมทำกิจกรรมกับผู้ใช้งานท่านอื่นได้เช่น การเขียนข้อความ เล่าเรื่อง ความรู้สึก แสดงความคิดเห็นเรื่องที่น่าสนใจ โพสต์รูปภาพ โพสต์คลิปวิดีโอ แลกขุดคุย เล่นเกมส์ที่สามารถชวนผู้ใช้งานท่านอื่นมาเล่นกับเราได้ รวมไปถึงทำกิจกรรมอื่นๆ ผ่านแอปพลิเคชันเสริม (Applications) ที่มีอยู่อย่างมากมาย ซึ่งแอปพลิเคชันดังกล่าวได้ถูกพัฒนาเข้ามาเพิ่มเติมอยู่เรื่อยๆ แอปพลิเคชันยังแบ่งออกเป็นหลายหมวดหมู่ เช่น เพื่อความบันเทิง เกมปลูกผักยอดนิยม เป็นต้น หรือไม่ว่าจะเป็นเชิงธุรกิจ แอปพลิเคชันของ Facebook ก็มีให้ใช้งานเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ Facebook จึงได้รับความนิยมไปทั่วโลก

สรุป เฟซบุ๊กจึงเหมาะสมกับทุกวัดที่ต้องการจะเผยแพร่ผลงานของวัดทั้งด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ตลอดถึงศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ แต่ถ้ามีคนมาแสดงความคิดเห็นจะทำให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่ขึ้นไว้ขยับเลื่อนไปหาข้อมูลได้ยากกว่าเว็บไซต์

๑.๓) รูปแบบเทคโนโลยีสารสนเทศประเภท QR Code

^๖ http://www.thaigoodview.com/library/contest๒๕๕๓/type๒/tech๐๔/๒๕/chapter_๓.html

QR Code เป็นบาร์โค้ดสองมิติชนิดหนึ่ง ที่ประกอบด้วยมอดูลสีดำเรียงตัวกัน มีพื้นฐานสี่เหลี่ยม มีพื้นหลังสีขาว ที่สามารถอ่านได้ด้วยเครื่องสแกนคิวอาร์ ในโทรศัพท์มือถือที่มีกล้องและสมาร์ทโฟน เพื่อถอดข้อมูลในรูปข้อความ หรือโปรแกรมชี้แหล่งทรัพยากรสากล และอื่น ๆ โดยรหัสคิวอาร์นี้ สร้างสรรค์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ โดย เดนโซ-เวฟ บริษัทลูกของโตโยต้า โดยนับเป็นรหัสแห่งสองมิติประเภทหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันเป็นที่นิยมในประเทศญี่ปุ่น QR Code (คิวอาร์ โค้ด) ย่อมาจาก Quick Response (ควิก เรสปอน) เป็นบาร์โค้ด ๒ มิติ ที่มีต้นกำเนิดมาจากประเทศญี่ปุ่น โดยบริษัท Denso-Wave (เดนโซ-เวฟ) ตั้งแต่ปี ๑๙๙๔ คุณสมบัติของ QR code คือ เป็นสัญลักษณ์แทนข้อมูลต่างๆ ที่มีการตอบสนองที่รวดเร็ว ซึ่งส่วนใหญ่จะนำมาใช้กับสินค้า, สื่อโฆษณาต่างๆ เพื่อให้ข้อมูลเพิ่มเติม หรือจะเป็น URL (ยูอาร์แอล) เว็บไซต์ เมื่อนำกล้องของโทรศัพท์มือถือไปถ่าย QR Code ก็จะเข้าสู่เว็บไซต์ได้ทันทีโดยไม่ต้องเสียเวลาพิมพ์⁷

(๑) ประโยชน์ของ QR Code^๘

ด้วยการที่ข้อมูล QR Code เก็บไว้เป็นข้อมูลตัวอักษรเราจึงสามารถนำ QR Code มาประยุกต์ใช้ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น เก็บข้อมูล URL ของเว็บไซต์, ข้อความ, เบอร์โทรศัพท์ และข้อมูลที่เป็นตัวอักษรได้อีกมากมายปัจจุบัน QR Code ถูกนำไปใช้ในหลายๆ ด้านเนื่องจากความ “ง่าย” เพราะทุกวันนี้คนส่วนใหญ่จะมีมือถือกันทุกคนและมือถือเดี๋ยวนี้ก็มีกล้องเกือบทุกรุ่นแล้วประโยชน์ที่เห็นได้ชัดที่สุดของ QR Code ก็คือการเก็บ URL ของเว็บไซต์ เพราะ URL โดยปกติแล้วจะเป็นอะไรที่จดจำได้ยากเพราะยาวและบางอันจะซับซ้อนมาก ขนาดจดยังทำไม่ได้ แต่ด้วย QR Code เราเพียงแค่มือถือมาสแกน QR Code ที่เราพบเห็นตามผลิตภัณฑ์ต่างๆ นามบัตร นิตยสาร ฯลฯ แล้วมือถือจะลิงค์เข้าเว็บเพจที่ QR Code นั้นๆ บันทึกข้อมูลอยู่โดยอัตโนมัติ และด้วยการมาของระบบ ๓G & ๔G ที่ค่ายมือถือต่าง ๆ ในบ้านเรา เช่น True Move และ AIS เริ่มนำเข้ามาให้บริการแล้ว จะทำให้เราสามารถเข้าอินเทอร์เน็ตบนมือถือได้อย่างรวดเร็วและทุก ๆ ที่ที่ต้องการ นอกจากนี้ QR Code ยังเริ่มนิยมอยู่บนนามบัตรแล้วด้วย โดยจะใช้ QR Code บันทึก URL ของข้อมูลส่วนต่างๆ บนเว็บไซต์ เช่น อีเมล, Facebook, MSN หรือจะเก็บข้อมูลส่วนในรูปแบบตัวอักษร เช่น ชื่อ ตำแหน่ง ที่อยู่ เบอร์โทร ฯลฯ ซึ่งอาจทำให้ในอนาคตเราอาจไม่จำเป็นต้องแลกนามบัตรกันอีกต่อไป เพียงแค่เอามือถือมาสแกนที่นามบัตร ข้อมูลบนนามบัตรทุกๆ อย่างก็จะถูกจัดเก็บเข้ามือถือทันที

(๒) วิธีสร้าง QR Code

สำหรับท่านสมาชิกที่ใช้ระบบเว็บไซต์สำเร็จรูป Ready Planet ก็สามารถแปลงข้อมูลการติดต่อร้านค้าหรือองค์กรให้เป็น QR Code และติดตั้งบนหน้าเว็บไซต์ของท่านได้ไม่ยาก โดยมีขั้นตอนดังนี้

⁷ www.vichakarn.com

⁸ <http://guru.thaibizcenter.com>

- วิธีที่ ๑ ไปที่เว็บไซต์ www.Google.com จากนั้นพิมพ์ข้อความในช่องค้นหา เช่น "สร้าง QR Code" แล้วกดค้นหา จะพบเว็บไซต์ให้บริการสร้าง QR Code ในที่นี้ขอยกตัวอย่างเว็บไซต์ <http://tools.thaibizcenter.com/qrcode/> โดยเลือกคลิกที่รูปแบบข้อมูลที่ต้องการแปลงเป็น QR Code เช่น คลิกตัวเลือก "Link" เพื่อแปลงชื่อเว็บไซต์ จากนั้นเลือกขนาดของรูป QR Code ที่ต้องการให้แสดงผล และกรอกชื่อเว็บไซต์ในช่อง URL (หากเป็นข้อมูลประเภทอื่น ๆ จะมีช่องให้กรอกรายละเอียดและเลือกขนาดรูป QR Code เช่นกัน) แล้วคลิก Get Code ระบบจะแสดงผลรูป QR Code พร้อม Code สำหรับให้ copy ไปติดตั้งในเว็บไซต์ ให้ Copy Code ที่ปรากฏ หรือสามารถคลิก Save รูปภาพดังกล่าว เพื่อเก็บไว้ใช้งานภายหลังในช่องทางอื่น ๆ ได้ ดังภาพที่ ๑๒

ภาพที่ ๕.๒๕

ตัวอย่างวิธีสร้าง QR Code วิธีที่ ๑

- วิธีที่ ๒ เป็นวิธีการติดตั้ง QR Code ในเว็บไซต์ในระบบ VelaClassic ให้ Log in เข้าส่วนสมาชิก ที่เมนู "จัดการเว็บไซต์" คลิก "พื้นที่แบนเนอร์" (สำหรับผู้ใช้ระบบเว็บไซต์สำเร็จรูป VelaEasy สามารถคลิก "เพิ่ม Widget" และเลือก "HTML" แล้ววางโค้ดได้เลย) ดังภาพที่ ๑๓

ภาพที่ ๕.๒๖

ตัวอย่างวิธีการสร้าง QR Code วิธีที่ ๒

วิธีที่ ๓ ให้เลือก "รูปแบบของแบนเนอร์" เป็น "ใช้ HTML Code" จากนั้นวางโค้ดที่ Copy มาในช่อง HTML Code และคลิก "ตกลง" เพื่อบันทึก (กรณีบันทึก QR Code เป็นไฟล์รูปภาพ สามารถเลือกรูปแบบของแบนเนอร์เป็น "อัปโหลดแบนเนอร์เอง" ทำการ Browse เลือกรูปแทนการใส่ URL รูปแบนเนอร์ และกรอกข้อมูลอื่น ๆ เหมือนขั้นตอนข้างต้น)

ภาพที่ ๕.๒๗

ตัวอย่างวิธีการสร้าง QR Code วิธีที่ ๒

ตัวอย่างการแสดงผล QR Code บนหน้าเว็บไซต์ ที่สร้างเสร็จแล้ว เมื่อมีผู้ชมนำโทรศัพท์มือถือมาถ่ายรูป QR Code บนหน้า ก็จะได้รับข้อมูลจาก QR Code ให้ลิงค์ไปยังหน้าเว็บไซต์ปลายทางที่เรากำหนดไว้ทันที

ภาพที่ ๕. ๒๘

ตัวอย่างวิธีการสร้าง QR Code วิธีที่ ๒

สรุป QR Code เป็นอีกหนึ่งสื่อที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถบรรจุข้อมูลต่าง ๆ ของวัดเข้าไว้ทั้งเสียง ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว โดยไม่ต้องอาศัยคนมาบรรยาย หรือ เอกสารอ่าน เพียงนักท่องเที่ยวเอาโทรศัพท์มือถือไปสแกน QR Code ข้อมูลทุกอย่างที่เก็บไว้จะเข้าไปเสนอในโทรศัพท์มือถือทันที สะดวก ซึ่งปัจจุบันร้านค้าต่าง ๆ ก็เริ่มนำ QR Code มาใช้กับกิจการการค้า การธุรกิจแล้ว

๑.๔) เทคโนโลยีสารสนเทศประเภท สื่อโสตทัศน์ (You tube)

YouTube เป็นเว็บไซต์ที่ให้บริการแลกเปลี่ยนภาพวิดีโอระหว่างผู้ใช้ได้ฟรี โดยนำเทคโนโลยีของ Adobe Flash มาใช้ในการแสดงภาพวิดีโอเนื้อหาของ YouTube ประกอบด้วย คลิปวิดีโอที่ให้บริการรับชมกันผ่านหน้าเว็บแบบฟรี ๆ ไม่เสียเงินโดยคลิปวิดีโอส่วนใหญ่จะมาจาก ทางบ้าน หรือใครๆ ที่ต้องการโชว์ความสามารถต่างๆของตนเองก็สามารถอัปโหลดไฟล์วิดีโอขึ้นสู่หน้าเว็บได้

YouTube ใช้ระบบในการให้บริการโดยใช้โปรแกรม Adobe Flash เรียบเรียงเนื้อหาบนเว็บไซต์ รวมไปถึงไฟล์วิดีโอตัวอย่าง ไฟล์หนังละคร มิวสิก วิดีโอ และวิดีโอจากทางบ้าน โดยไฟล์วิดีโอที่เผยแพร่อยู่บนเว็บไซต์ส่วนมากเป็นเพียงไฟล์คลิปสั้นๆ เท่านั้น ความยาวเพียงไม่กี่นาที ทำให้ผู้ใช้บริการสามารถเข้าชมได้ง่าย โดยมีการแบ่งประเภทและจัดอันดับไฟล์คลิปวิดีโอ ไม่ว่าจะ เป็นไฟล์ล่าสุดไฟล์ที่มีผู้ชมมากที่สุด ไฟล์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เพื่อให้ผู้ชมสามารถเลือกชมได้อย่างสะดวกเพื่อเลือกสิ่งที่พอใจสูงสุด และยังมีบริการที่สามารถดูวิดีโอได้ที่ละเฟรม โดยเลือกดูส่วนใดๆ ของวิดีโอก็ได้ เมื่อสมัครสมาชิกแล้วผู้ ใช้จะสามารถใส่ภาพวิดีโอเข้าไป แบ่งปันภาพวิดีโอให้คนอื่นดูด้วย แต่หากไม่ได้สมัครสมาชิกก็สามารถเข้าไปเปิดดูภาพวิดีโอที่ผู้ใช้คนอื่น ๆ ใส่ไว้ใน YouTube ได้ แม้จะก่อตั้งได้เพียงไม่นาน (you tube ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๒๐๐๕) YouTube เติบโตอย่างรวดเร็วมาก เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายและได้รับความนิยมทั่วโลก ต่อมาปี ค.ศ. ๒๐๐๖ ภูเก็ตซ็อยทูป ตอนนี้อยู่ทูปจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของภูเก็ตแล้ว⁹

⁹ <http://radcharod2545.blogspot.com/p/youtube.html>

ปัจจุบัน YouTube เป็นเว็บไซต์ที่มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วอย่างมากบนอินเทอร์เน็ต โดยในหนึ่งวันมีผู้เข้าชมเปิดคลิปวิดีโอถึง ๑๐๐ ล้านเรื่องต่อวัน และในแต่ละวันจะมีผู้เข้ามาอัปโหลดคลิปวิดีโอใหม่ๆ ถึง ๖๕,๐๐๐ วิดีโอคลิป เฉลี่ยต่อเดือนมีผู้เข้ามาเยี่ยมชมเว็บไซต์นี้ถึง ๒๐ ล้านคน ภายในเว็บไซต์ YouTube มีไฟล์วิดีโอทั้งหมดมากกว่า ๖ ล้านไฟล์ โดยวิดีโอที่แพร่ภาพอยู่บน YouTube มีทั้งภาพยนตร์ คลิปจากรายการทีวี และมีวิดีโอรวมถึงวิดีโอสมัครเล่นที่เรียกว่า บล็อกวิดีโอ

ภาพที่ ๕.๒๙

รูปร่างสื่ออิเล็กทรอนิกส์ประเภท YouTube

(๑) การใช้งานของ YouTube :

๑. ทำการสมัครสมาชิกในเว็บ <http://www.youtube.com>
  ๒. Login เข้าสู่ระบบแล้วทำการอัปโหลด VDO ขึ้น
- ตัวอย่างเว็บไซต์ YouTube :

ภาพที่ ๕.๓๐

เว็บไซต์ YouTube

(๒) ประโยชน์ของ YouTube

เป็นห้องสมุดสื่อดิจิทัลที่มีทั้งภาพและเสียงที่มีข้อมูลมากมายที่สำคัญไฟล์ภาพและเสียงเหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นไฟล์ภาพและเสียงที่ authentic คือมีความสมจริง (มีการตัดต่อ แต่งเติมบ้าง) YouTube ประกอบด้วยคลิปวิดีโอที่ให้บริการรับชมกันผ่านหน้าเว็บแบบฟรีๆ ไม่เสียเงินโดยคลิปวิดีโอส่วนใหญ่จะมาจากทางบ้านหรือใครๆ ที่ต้องการโชว์ความสามารถต่างๆ ของตนเองก็สามารถอัปโหลดไฟล์วิดีโอขึ้นสู่หน้าเว็บได้ YouTube ใช้ระบบในการให้บริการโดยใช้โปรแกรม Adobe Flash เรียบเรียงเนื้อหาบนเว็บไซต์ รวมไปถึงไฟล์วิดีโอตัวอย่างไฟล์หนังละคร มิวสิควิดีโอและวิดีโอจากทางบ้านโดยไฟล์วิดีโอที่เผยแพร่อยู่บนเว็บไซต์ส่วนมากเป็นเพียงไฟล์คลิปสั้นๆ เท่านั้นความยาวเพียงไม่กี่นาทีทำให้ผู้ใช้บริการสามารถเข้าชมได้ง่ายโดยมีการแบ่งประเภทและจัดอันดับไฟล์คลิปวิดีโอ ไม่ว่าจะ เป็นไฟล์ล่าสุด ไฟล์ที่มีผู้ชมมากที่สุด ไฟล์ที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เพื่อให้ผู้ชมสามารถเลือกชมได้ อย่างสะดวก เพื่อเลือกสิ่งที่พอใจสูงสุด และยังมีบริการที่สามารถดูวิดีโอได้ที่ละเฟรม โดยเลือกดูส่วน ใดๆ ของวิดีโอก็ได้ หากสนใจสร้างให้ตราสินค้าเป็นที่รู้จักออนไลน์มากขึ้นหรือดึงดูดอัตราการเข้าชม จำนวนมากเข้าสู่เว็บไซต์ของเรา YouTube สามารถช่วยให้คุณประสบความสำเร็จได้ทั้งสองอย่าง โดยให้คุณเข้าถึงวิดีโอสตรีมมิ่งและชุมชนการแบ่งปันออนไลน์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก YouTube ยังช่วย ปรับปรุงแคมเปญโฆษณาออนไลน์ปัจจุบันของคุณด้วยโอกาสในการแสดงโฆษณาและวิดีโอโฆษณา แบบสตรีมมิ่งเป็นล้านๆ ครั้งเพื่อที่คุณจะได้สร้างการนำเสนอออนไลน์ที่เป็นป้าสายตาของสาธารณชน

จึงกล่าวได้ว่า ยูทูปเป็นอีกหนึ่งสื่อประชาสัมพันธ์ที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว สามารถบันทึกวิดีโอทั้งภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เสียงต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วและถ่ายทอดไปยังผู้ชมด้วย ภาพที่คมชัดเป็นภาพที่สมจริง

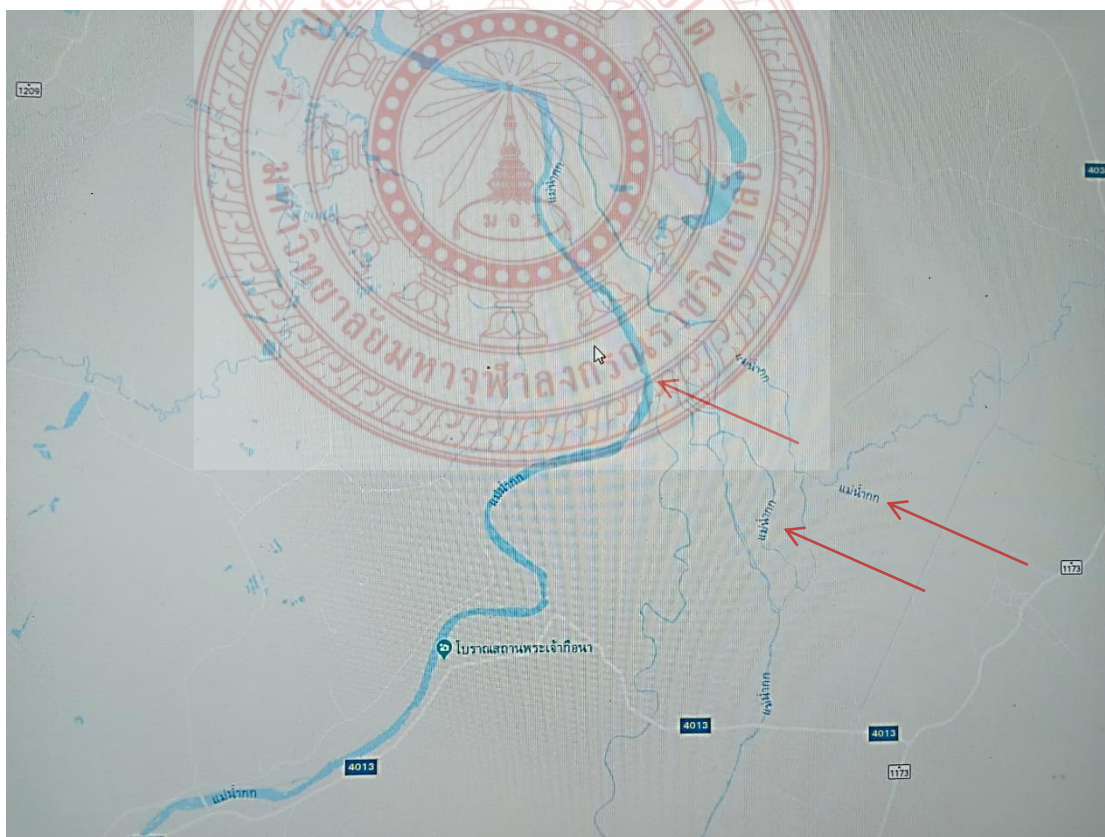
สรุปว่า วิธีการส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ วัด โบราณสถานคือการประชาสัมพันธ์ ด้วยเทคโนโลยีผ่านแอปพลิเคชัน Line ผ่านการสแกนคิวอาร์โค้ดของวัดซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัย และรวดเร็วในปัจจุบันประกอบไปด้วยข้อมูล ประวัติความเป็นมาของวัดศิลปะโบราณสถาน โบราณคดีที่ปรากฏในวัดทั้งที่เป็นพุทธศิลปะดั้งเดิม และศิลปะร่วมสมัยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันทำให้ ชุมชนแต่ละที่สามารถเข้าไปศึกษาข้อมูลเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนหรือแม้แต่นักท่องเที่ยวที่ สนใจก็สามารถเข้าไปใช้และศึกษาข้อมูลได้เช่นกัน

๔.๔ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยเรื่องเชิงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ในครั้งนี้ ได้แก่ Wiangchai Model : ประวัติศาสตร์และคุณค่าโบราณคดีสู่ชุมชน

๔.๔.๑ ประวัติศาสตร์อำเภอเวียงชัยสมัยล้านนา

จากการศึกษาวิจัยได้ค้นพบจารึกกู่บ้านค่ายเจริญ จารึกวัดปางไทรแก้ว จารึกดาบอ้ายเรื่อน พระพุทธรูปโบราณ และเครื่องปั้นดินเผาในสมัยต่างๆ ในพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ด้านประวัติศาสตร์ของเวียงชัยในอดีตที่นอกเหนือจากพงศาวดาร และตำนานอื่นๆ กล่าวคือ พื้นที่อำเภอเวียงชัย ที่เป็นแหล่งโบราณสถาน โบราณคดีที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันมีอยู่ในพื้นที่ตำบลเวียงเหนือทั้งสิ้น ซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำกกและแม่น้ำลาว ในอดีตแม่น้ำกกและแม่น้ำลาวไม่ใช่สายน้ำที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ แม่น้ำทั้งสองแห่งจะเปลี่ยนทางเดินอยู่ตลอด จนบางแห่งเรียกว่าแม่กกหลง แม่กกห่าง ส่วนแม่น้ำลาวก็จะเรียกว่า แม่ห่างบ้าง แม่น้ำห่างบ้าง แม่ลาวห่างบ้าง ตามแต่ชุมชนนั้นจะเรียกกัน

ภาพที่ ๕.๓๑

แสดงการเปลี่ยนสายน้ำของแม่น้ำกก

จากการที่แม่น้ำเปลี่ยนเส้นทางเดินทำให้คนในครั้งอดีตตั้งชุมชนอยู่ตามลุ่มน้ำทั้งสอง
แห่งอย่างหนาแน่นสังเกตได้จากเครื่องปั้นดินเผาบ้าง โบราณสถานบ้าง โบราณวัตถุบ้าง ซึ่งประกอบ
กับประวัติศาสตร์เขียนรายการในการแบ่งการปกครองออกเป็น ๓๒ พันนา ได้แก่

๑) พันนาเอียน	๒) พันนาเชียงราก	๓) พันนาโทรัักษ์
๔) พันนาแซ่เลียง	๕) พันนาแซ่ตาด	๖) พันนาแคว่น้อย
๗) พันนาเชียงเคี่ยน	๘) พันนาฝายแก้ว	๙) พันนาคุ้มฝিয়েน
๑๐) พันนาแซ่ห่าน	๑๑) พันนาแซ่ลู่	๑๒) พันนาชะง่า
๑๓) พันนาช่างค้อง	๑๔) พันนาเชียงลม	๑๕) พันนาตีนเกียงคำ
๑๖) พันนาหอหน้าไม้	๑๗) พันนาล้อ	๑๘) พันนาสะแล่ง
๑๙) พันนาแคว่นดง	๒๐) พันนาดอกคำ	๒๑) พันนานาย
๒๒) พันนาแคว่นหงส์	๒๓) พันนามหาตุปลา	๒๔) พันนาเป้า
๒๕) พันนาแคว่น้ำหัว	๒๖) พันนาชันและ	๒๗) พันนาลอน้อย
๒๘) พันนาเชียงรุ่งน้อย	๒๙) พันนาเชียงรายหลวง	
๓๐) พันนาเชียงรายน้อย	๓๑) พันนาท่าก่ง	
๓๒) พันนาย่วนน้ำหัวตีนเวียง	๓๓) พันนาปู่เลา	

ดังนั้น วัด โบราณสถานที่อยู่ในพื้นที่ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จึง
เป็นชุมชนใดชุมชนหนึ่งใน ๓๒ ชุมชนดังกล่าวในอดีตนอกจากนี้ วัดและโบราณสถานที่พบในพื้นที่
ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย อยู่ห่างจากพันนาเวียงเชียงรุ่งน้อย (วัดเวียงเชียงรุ่งในปัจจุบัน) เพียง
๕ กิโลเมตร และยังตั้งอยู่บนสายน้ำที่เชื่อมโยงติดต่อกันได้สะดวกอีกด้วย จะเห็นได้จากภาพที่ ๕.๒๙

ภาพที่ ๕.๓๒

แผนที่แสดงการเชื่อมโยงพื้นที่เมืองโบราณในอดีต

๔.๔.๒ คุณค่าของศิลปะโบราณคดี

นอกจากประวัติศาสตร์แล้วยังมีองค์ความรู้ในด้านคุณค่าของโบราณสถานโบราณวัตถุที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่สามารถทำให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้และสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้แก่ชุมชน สังคม นักท่องเที่ยว ตลอดจนบุคคลผู้สนใจในเชิงศิลปะวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่มีอยู่ชุมชน อันเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนได้ตระหนักในคุณค่าของโบราณสถาน อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ศิลปะและโบราณสถานและเสริมสร้างความตระหนักให้ชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าอันเก่าแก่ของวัดให้กับเยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

ในขณะที่เดียวกันทำให้เกิดองค์ความรู้ด้านกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ วัดโบราณสถานโดยจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ผ่านแอปพลิเคชันไลน์(Application Line) จัดทำเป็นสื่อ QR Code ผ่านแอปพลิเคชันไลน์ (Application Line) ประกอบไปด้วยข้อมูล ประวัติความเป็นมาของวัด ศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดีที่ปรากฏในวัดทั้งที่เป็นพุทธศิลปะดั้งเดิม และศิลปะร่วมสมัยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันทำให้ชุมชนแต่ละที่สามารถเข้าไปศึกษาข้อมูลเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนหรือแม้แต่นักท่องเที่ยวที่สนใจก็สามารถเข้าไปใช้และศึกษาข้อมูลได้เช่นกัน

จากองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่นอย่างน้อย ๓ กลุ่ม คือ ได้พัฒนานักวิจัยให้มีความรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ วัดโบราณสถานต่างๆ เป็นที่ศึกษาแก่นักเรียนคนรุ่นหลัง และพัฒนาศักยภาพของวัดที่เป็นกลุ่มเป้าหมายการวิจัยในด้านประชาสัมพันธ์วัดแก่นักท่องเที่ยวที่เป็นข้อมูลโบราณสถานโบราณวัตถุของวัดด้วยการนำเสนอด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศแบบ QR code อันเป็นการนำเสนอรูปแบบประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัย และประหยัดค่าใช้จ่ายของวัด ประหยัดเวลาของนักท่องเที่ยวในการที่จะยื่นอ่านข้อความที่ใช้โทรศัพท์มือถือสแกน QR code แล้วฟังไปด้วยชมไปด้วยอย่างเพลิดเพลินและได้ได้ความรู้อย่างเต็มที่

สรุป องค์ความรู้ “เวียงชัยโมเดล” เป็นองค์ความรู้ที่ศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์จากโบราณสถานโบราณวัตถุและทางโบราณคดีเป็นฐาน และเสริมสร้างคุณค่าของศิลปะโบราณสถานโบราณวัตถุด้วยการจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน อันจักนำไปสู่การพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศิลปะและพระพุทธศาสนาแห่งใหม่ในอนาคตของจังหวัดเชียงราย ที่จักส่งเสริมเชียงรายให้เป็นเมืองแห่งศิลปะอย่างเต็มศักยภาพ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เพื่อศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน (ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรมและเพื่อส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็น เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศิลปะโบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จำนวน ๑๘ รูป/คน และสำรวจ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จำนวนทั้งสิ้น ๒ แห่ง โดยมีขอบเขตเนื้อหาศึกษาศึกษาศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏในวัดต่างๆ ในอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ทั้งที่เป็นพุทธศิลปะดั้งเดิม และศิลปะร่วมสมัยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จากเอกสาร หนังสือ ตำรา และหลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ผลการศึกษาวิจัยพอสรุปได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการศึกษาวิจัย

๕.๑.๑ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ (เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย)

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย พบว่า โบราณสถานส่วนใหญ่อยู่ในตำบลเวียงเหนือ ซึ่งเป็นลุ่มแม่น้ำลาว มีโบราณสถานปรากฏอยู่เกือบทุกหมู่บ้านของตำบลเวียงเหนือ (มี ๑๒ หมู่บ้าน) ซึ่งสรุปได้ดังนี้ (๑) โบราณสถานพุทธสถานพระเจ้ากือนา ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๘ บ้านไตรแก้ว มีโบราณสถานเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่กก มีต้นไทรคลุมองค์พระไว้ เห็นแต่เพียงพระพักตร์ด้านขวา (๒) โบราณวัตถุวัดปางไตรแก้ว หมู่ที่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ มีโบราณสถานปรากฏอยู่คือ เศียรพระพุทธรูปและชิ้นส่วนของพระพุทธรูป ทางวัดเก็บไว้ที่ฐานพระประธานในศาลาการเปรียญ ส่วนเศียรใหญ่ได้สร้างองค์พระพุทธรูปแบบปูนปั้นขึ้นรองรับให้เป็นพระพุทธรูปประธานในศาลาการเปรียญดังกล่าว (๓) โบราณสถานโบราณวัตถุวัดโบราณเวียงเดิม ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒ โบราณสถานปรากฏอยู่ได้แก่ พระพุทธรูปปูนปั้น สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยราชวงศ์มังราย แต่ชาวบ้านปัจจุบันเรียกว่า “หลวงพ่อบาตรเวียงเดิม” นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานอื่น ๆ เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องบูชา เทวสถาน ศิลปิน (เอามาจากวัดปางไตรแก้ว) (๔) โบราณวัตถุวัดสันสลิต ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓ ตำบลเวียง

เหนือ โบราณสถานที่ปรากฏอยู่ ได้แก่ พระพุทธรูปหินทรายที่ชำรุดเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย แต่ทางวัดได้จัดเก็บไว้เป็นสัดส่วน เป็นการรวบรวมมาจากสถานที่ต่างๆ ที่ญาติโยมเอามาให้ เช่น กุฏิบ้านค่ายเจริญ กุฏิบ้านสันสลิด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องปั้นดินเผาอีกจำนวนหนึ่ง (๕) โบราณวัตถุพระพุทธรูปหินทรายวัดราชภูริเจริญ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ ตำบลเวียงเหนือ มีโบราณสถานที่ปรากฏอยู่ ได้แก่ พระพุทธรูปหินทราย ขนาดหน้าตักกว้าง ๒๑ นิ้ว สูง ๓๑ นิ้ว ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่พระธาตุสุวรรณมิ่งมงคล (พระธาตุวัดราชภูริเจริญ) (๖) โบราณสถานพระธาตุวัดโพธิ์ชัย ตั้งอยู่หมู่ที่ ๗ ตำบลเวียงเหนือ โบราณสถานที่ปรากฏอยู่ได้แก่ พระธาตุโพธิ์ชัย (๗) พุทธสถานพระโบราณบ้านป่ายางน้อย (เดิมชื่อพระโบราณโพธิ์ชัย) ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๐ ตำบลเวียงเหนือ โบราณสถานที่ปรากฏอยู่ได้แก่ พระพุทธรูปโบราณ หน้าตักกว้าง ๑.๓๕ เมตร สูง ๑.๕๙ เมตร ตามที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้ (ปัจจุบันทางวัดได้บูรณปฏิสังขรณ์เองโดยไม่ได้ขออนุญาตจากกรมศิลปากร) (๘) โบราณสถานที่พักสงฆ์บ้านสันตันแห่น ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๒ ตำบลเวียงเหนือ โบราณสถานที่ปรากฏอยู่ได้แก่ ชิ้นส่วนของพระพุทธรูป ซากปรักหักพังที่อยู่ติดฝั่งแม่น้ำกกฝั่งขวา เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งทางที่พักสงฆ์ได้เก็บใส่ตู้ไว้แต่ไม่แข็งแรงนัก

๕.๑.๒ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ (เพื่อศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน (ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรม)

สรุปผลการวิจัยในการศึกษาวัดเพื่อศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน (ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรม พบว่า ศิลปะส่วนใหญ่เป็นพุทธศิลปกรรมและเครื่องปั้นดินเผา ส่วนที่เป็นพุทธศิลปกรรม จะมี ๒ กลุ่มศิลปะ ได้แก่ กลุ่มพุทธศิลปกรรมปูนปั้นสมัยราชวงศ์มังราย คือ หลวงพอกือนา หลวงพ้อโบราณเวียงเดิม หลวงพ้อโบราณป่ายางน้อย และอีกกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ พุทธศิลปกรรมช่างพะเยา เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปหินทราย คือ ชิ้นส่วนพระพุทธรูปวัดปางไทรแก้ว ชิ้นส่วนพระพุทธรูปวัดสันสลิด พระพุทธรูปวัดราชภูริเจริญ สำหรับเครื่องปั้นดินเผาเป็นเครื่องปั้นดินเผาเตาเผาล้านนา ได้แก่ เตาเผาพาน เตาเผาพะเยา เตาเผาเวียงกาหลง แต่ก็มีที่เป็นเตาเผาที่อื่นบ้าง เช่น จีน สุโขทัย เป็นต้น แต่ไม่มากนัก

ส่วนที่เป็นสถาปัตยกรรม พบเพียงซุ้มประตูโขงที่วัดโบราณเวียงเดิมนั้น ซึ่งของเดิมได้ชำรุดไปแล้ว แต่ทางวัดได้สะเก็กสภาพไว้แล้วนำมาสร้างเป็นซุ้มประตูโขงเข้าวัดโบราณเวียงเดิม และลายปูนปั้นแบบปั้นสด (คาภาคเหนือเรียกว่าสะไตจีน) เป็นลักษณะการปั้นเป็นบัวคว่ำบัวหงาย

๕.๑.๓ ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน

จากการศึกษาวิจัยทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางการส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย สรุปได้ ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ (๑) ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีผ่านแอปพลิเคชัน Line ผ่านการสแกนคิวอาร์โค้ดของวัดซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัยและรวดเร็วในปัจจุบันประกอบไปด้วยข้อมูล ประวัติความเป็นมาของวัดศิลปะ

โบราณสถาน โบราณคดีที่ปรากฏในวัดทั้งที่เป็นพุทธศิลปะดั้งเดิม และศิลปะร่วมสมัยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันทำให้ชุมชนแต่ละที่สามารถเข้าไปศึกษาข้อมูลเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนหรือแม้แต่นักท่องเที่ยวที่สนใจก็สามารถเข้าไปใช้และศึกษาข้อมูลได้เช่นกัน (๒) แต่ละวัดควรจัดอบรมให้ความรู้โบราณสถานแก่ชุมชน ให้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง นั่นคือ คณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในพื้นที่นั้นมีความรักและตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถานที่มีอยู่ชุมชน และ (๓) แต่ละวัดควรมีมัคคุเทศก์น้อย โดยประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาในชุมชน อันเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนได้ตระหนักในคุณค่าของโบราณสถานและมีใจรักศรัทธาในพระพุทธศาสนาและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ศิลปะและโบราณสถานและเสริมสร้างความตระหนักให้ชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าอันเก่าแก่ของวัดให้กับเยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่ควรอภิปรายผลใน ๒ ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก วัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย พบว่า มีอยู่ในตำบลเวียงเหนือ ในส่วนที่เป็นลุ่มแม่น้ำกก แม่น้ำลาว จึงเป็นที่สังเกตว่าในพื้นที่ตำบลเวียงเหนือ น่าจะเป็นเมืองเก่าโบราณในวัดแต่ละวัด เช่น วัดโบราณเวียงเดิม มีการตั้งพิพิธภัณฑ์วัดโบราณเวียงเดิม ไว้เพื่อเป็นที่เก็บรักษาของเก่าที่ขุดค้นพบ ประเภทเครื่องใช้ ได้แก่ หม้อ ชาม ไห แจกัน รวมถึงพระพุทธรูปและเศียรพระพุทธรูปโบราณทำด้วยหินทรายเอาไว้เป็นแหล่งเรียนรู้ จึงสันนิษฐานว่า ลุ่มแม่น้ำกก แม่น้ำลาวในอดีตเป็นชุมชนที่หนาแน่นไปด้วยประชาชน วิถีชีวิตของคนในชุมชนอาจจะเป็นกลุ่มที่มีฐานะดี ซึ่งสังเกตจาก เครื่องปั้นดินเผาจากกลุ่มเตาต่าง ๆ เช่น เครื่องปั้นดินเผาพาน เวียงกาหลง เตาเผาจากจีน เตาเผาสุโขทัย ซึ่งเนื้อละเอียดซึ่งประชาชนคนธรรมดาสามัญทั่วไปคงไม่มีเงินที่จะไปซื้อมาใช้แน่นอน เพราะมีราคาแพง ซึ่งข้อสันนิษฐานนี้สอดคล้องกับ อุษณีย์ ธงชัย และคณะ¹ ได้กล่าวว่า สันนิษฐานว่ากลุ่มคนที่ใช้งาน ชาม และถ้วย คงจะเป็นกลุ่มคนชั้นสูงและคนมีฐานะทางเศรษฐกิจดี รวมทั้งกลุ่มพระสงฆ์ ทั้งนี้เนื่องจากการสำรวจแหล่งโบราณสถานที่เป็นวัดร้าง มักจะพบเครื่องปั้นดินเผาในกลุ่มจาน ชาม ถ้วยและภาชนะอื่นๆ เป็นจำนวนมาก เข้าใจว่าเครื่องใช้เหล่านี้คงจะถวายเพื่อเป็นของใช้ในชีวิตประจำวันของพระสงฆ์และถวายเป็นพุทธบูชาให้กับวัดด้วยการฝังไว้ใต้ฐานเจดีย์ วิหาร และโบสถ์ เป็นต้น

¹ อุษณีย์ ธงชัย และคณะ, พัฒนาศักยภาพการจัดศึกษาเครื่องปั้นดินเผาเพื่อเป็นศูนย์การศึกษาและแหล่งการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม (ศึกษากลุ่มเตาในอาณาจักรล้านนา และแหล่งโบราณคดีที่พบเครื่องปั้นดินเผาล้านนา), (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙), หน้า ๑๒๔.

ประเด็นที่สอง การจัดการโบราณสถานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นที่สังเกตว่า ที่วัดโบราณเวียงเดิมทางกรมศิลปากรได้เข้าไปช่วยจัดการสร้างพิพิธภัณฑ์แสดงนิทรรศการโบราณสถาน โบราณวัตถุ หนึ่งหลัง สร้างเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านอีกหนึ่งหลัง รวมเป็นพิพิธภัณฑ์สองหลัง แต่ไม่มีกลุ่มประชาชนเข้าไปศึกษาเรียนรู้ หรือไม่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยว ทั้ง ๆ ที่เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ดีมาก ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่าอาจจะเกิดจากการไม่ได้ประชาสัมพันธ์ของวัดให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ หรืออาจจะเป็นการบริหารจัดการภายในวัดที่ยังสะเปะสะปะไม่มีความรู้ด้านการบริหารจัดการ และเมื่อได้เข้าไปสืบค้นทางอินเทอร์เน็ตก็ไม่พบข้อมูลในส่วนนี้ของวัดเลย จึงทำให้พิพิธภัณฑ์ของวัดโบราณเวียงเดิมไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า ทางวัดน่าจะมีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้การประชาสัมพันธ์ทำได้ง่ายโดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ต เช่น ทางไลน์ ทางเฟซบุ๊ก ทางเว็บไซต์ ฯลฯ เนื่องอินเทอร์เน็ตคือแหล่งเรียนรู้ที่ดีที่สุดเวลานี้ นั่นคือ ต้องประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกโดยใช้สื่อออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับ สุเทพ เดชะชีพ และจักรีรัตน์ แสงวารี² ดังนั้นการ ประชาสัมพันธ์โดยอาศัยสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการทำงานด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคม และทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพงานด้านการประชาสัมพันธ์ จึงสรุปว่า การประชาสัมพันธ์บนสื่อสังคมออนไลน์ในยุค เว็บ ๓.๐ นั้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีจากระบบดั้งเดิม มาเป็นระบบดิจิทัลที่มีการพัฒนาอย่าง ต่อเนื่อง ทำให้การประชาสัมพันธ์เกิดความคล่องตัวใน การทำงานโดยเฉพาะการส่งสารได้หลายอย่างรวมกัน คือ ภาพ เสียง และข้อความไปพร้อมกัน เช่น Internet, Website, E-Book, E-mail เป็นต้น และสามารถตอบสนองความต้องการข้อมูลข่าวสารได้อย่างอิสระมากขึ้น นักประชาสัมพันธ์ต้องเข้าใจในรูปแบบและการทำงาน ของ Social media และนำไปใช้เสริมเทคนิคการสร้าง ความสัมพันธ์จึงเป็นสิ่งที่สำคัญและนำ มาซึ่งความสำเร็จ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มียูอยู่ในตัวนักประชาสัมพันธ์ทุกคน สื่อสังคมออนไลน์จะเป็นสื่อที่ทรงพลังมากที่สุด ขึ้นอยู่ กับการสร้างความสัมพันธ์ให้ยั่งยืนและถาวร

๕.๓ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยเรื่องเชิงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ในครั้งนี้ ได้แก่ Wiangchai Model : ประวัติศาสตร์และคุณค่าโบราณคดีสู่ชุมชน

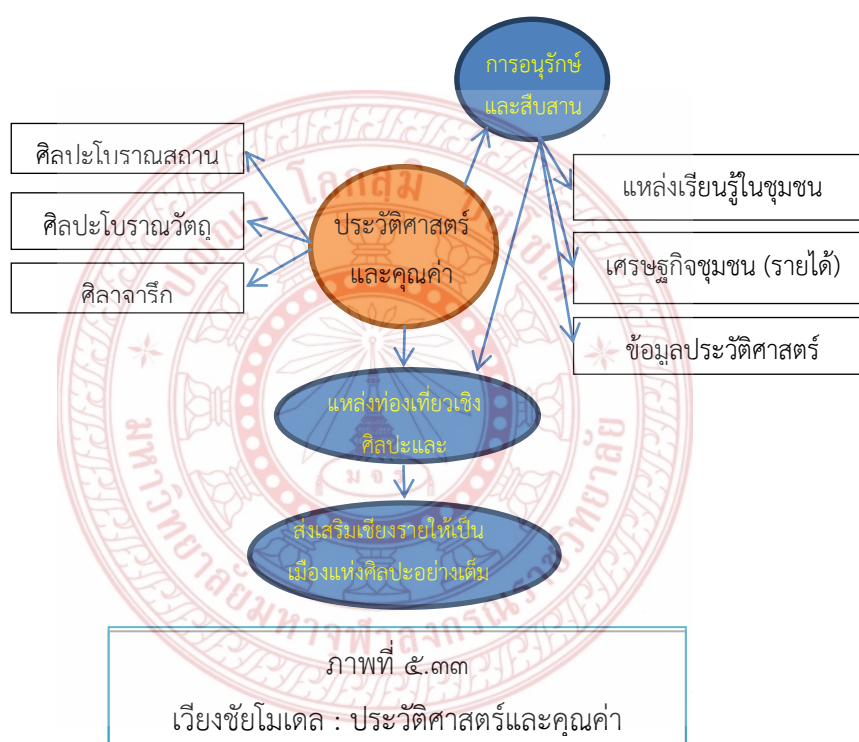
จากการศึกษาวิจัยได้ค้นพบจารึกที่บ้านค่ายเจริญ จารึกวัดปางไทรแก้ว จารึกดาบอ้ายเรื่อน พระพุทธรูปโบราณ และเครื่องปั้นดินเผาในสมัยต่างๆ ในพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

² ดร.สุเทพ เดชะชีพ และ จักรีรัตน์ แสงวารี, การประชาสัมพันธ์บนสื่อสังคมออนไลน์ในยุคเว็บ ๓.๐, (วารสารนิเทศสยามปริทัศน์, ๒๕๕๕, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑๓, หน้า ๒๕), [ออนไลน์]

ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ด้านประวัติศาสตร์ของเวียงชัยในอดีตที่นอกเหนือจากพงศาวดาร และตำนานอื่นๆ กล่าวคือ พื้นที่อำเภอเวียงชัย ที่เป็นแหล่งโบราณสถาน โบราณคดีที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันมีอยู่ในพื้นที่ตำบลเวียงเหนือทั้งสิ้น ซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำกกและแม่น้ำลาว ในอดีตแม่น้ำกกและแม่น้ำลาวไม่ใช่สายน้ำที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ แม่น้ำทั้งสองแห่งจะเปลี่ยนทางเดินอยู่ตลอด จนบางแห่งเรียกว่าแม่กกหลง แม่กกห่าง ส่วนแม่น้ำลาวก็จะเรียกว่า แม่ห่างบ้าง แม่ลาวห่างบ้าง แม่ลาวหลงบ้าง ตามแต่ชุมชนนั้นจะเรียกกัน

เวียงชัยโมเดล : ประวัติศาสตร์และคุณค่าโบราณคดีสู่ชุมชน ทำเป็นแผนภูมิตามทฤษฎีฐานกราก ได้ดังนี้

จากเวียงชัยโมเดล : ประวัติศาสตร์และคุณค่าโบราณคดี ที่เป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่นอย่างน้อย ๓ กลุ่ม คือ ได้พัฒนานักวิจัยให้มีความรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ วัด โบราณสถานต่างๆ เป็นที่ศึกษาแก่เยาวชนคนรุ่นหลัง และพัฒนาศักยภาพของวัดที่เป็นกลุ่มเป้าหมายการวิจัยในด้านประชาสัมพันธ์วัดแก่นักท่องเที่ยวที่เป็นภาคภาษาอังกฤษอันเป็นการนำเสนอรูปแบบประชาสัมพันธ์ที่ทันสมัย และประหยัดค่าใช้จ่ายของวัด ประหยัดเวลาของนักท่องเที่ยวในการที่จะยื่นอ่านข้อความที่ใช้โทรศัพท์มือถือสแกน QR code แล้วฟังไปด้วยชมไปด้วยอย่างเพลิดเพลินและได้ความรู้อย่างเต็มที่

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

๕.๔.๑ ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการวิจัยเรื่องเรื่อง เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงรายเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้และปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานที่ท่องเที่ยวที่มีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัยนำผลงานวิจัยไปปรับปรุงพัฒนาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปและเหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในวัดให้ยั่งยืนต่อไป

๒. ในด้านการตลาดการท่องเที่ยววัด โบราณสถานต่างๆสามารถนำไปปรับปรุงพัฒนาในการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆเพื่อเตรียมเปิดวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๓. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนและคณะสงฆ์นำไปใช้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ โบราณสถานต่างๆ โดยการประชาสัมพันธ์ในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านช่องทางสื่อต่างๆไม่ว่าจะเป็นทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์(Internet) วิทยุ โทรทัศน์

๕.๔.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ควรจะศึกษาวิจัยต่อยอดจากเรื่องนี้ ในประเด็นต่อไปนี้

๑. ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้ วัด โบราณสถานโดยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์(Internet) เป็นภาคภาษาจีน

๒. ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ วัด โบราณสถานภายในเขตอำเภอเวียงชัยในภาคภาษาอังกฤษและภาษาอื่น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

งามพิศ สัตย์สงวน. **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

จุมพล หนีมนพานิช. **การวิเคราะห์นโยบาย ขอบข่าย แนวคิด ทฤษฎี และกรณีตัวอย่าง**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๒๖.

ฉันทนิช อัครวนนท์. **พัฒนา บุคลิกภาพ**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, มปป.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๘ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕.

ประดิษฐ์ มีชัยมา. **สังคมวิทยาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒.

ประยุทธ์ ปยุตโต. **การพัฒนาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๓๘. พระยาอนุমানราชธน, ม.ป.ป. ๒๕๑๖.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๖.

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๒๙.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมและวัฒนธรรมไทย: ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๓๖.

อมรา พงศ์ศาศิขญ์. **มนุษย์กับวัฒนธรรมในสังคมและวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๗.

อุษณีย์ ธงไชย และคณะ, **ชุมชนพื้นที่สบลาวในบริบทของเครื่องปั้นดินเผา ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย**, ม.ป.ป.

สัมภาษณ์

ตาล ต๊ะปวง, สัมภาษณ์, ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

บุญชัย วงศ์สุภา, สัมภาษณ์ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๐

บุญละ จันสง, ชาวบ้านผู้พบวัตถุโบราณบริเวณวัดสันสลิด, สัมภาษณ์ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

พระครูวิจารณ์นวกิจ, สัมภาษณ์ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ภาคผนวก ก

บทความวิจัย

เรื่อง

เชียงใหม่เมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงใหม่
Chiang Rai the City of Arts: A Case Study of Buddhist Temples,
Historical Sites in Wiang Chai District, Chiang Rai Province.

โดย

พระครูสุธีสุตสุนทร, ดร.

นางสาวภัทราวรรณ กวาวสาม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761134

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องเชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์คือ (๑) เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย (๒) เพื่อศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน (ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรม และพุทธศิลปกรรม และ (๓) เพื่อส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน ดำเนินการวิจัย โดยลงพื้นที่ภาคสนามในพื้นที่เป้าหมาย คือ วัดในตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ที่มีโบราณสถานอยู่ในวัด ประชากรที่ใช้ คือ เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประชาชน ชาวบ้านจำนวน ๑๘ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการประชุมกลุ่มย่อย เครื่องบันทึกเสียง ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

วัดที่มีโบราณสถานอยู่ในวัดพื้นที่อำเภอเวียงชัยแต่ละวัดในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ได้แก่ พุทธสถานป่าอย่างน้อย วัดโพธิ์ชัย วัดราษฎร์เจริญ วัดสันสลิด วัดโบราณเวียงเดิม วัดปางไทรแก้ว พุทธสถานพระเจ้ากือนา และสำนักสงฆ์บ้านสันตันแหวน ตำบลเวียงเหนือ ส่วนศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถานพบว่าเป็นศิลปะประเภทเครื่องใช้ หม้อ ขาม ไห แจกัน รวมถึงพระพุทธรูป และเศียรพระพุทธรูปโบราณ และแนวทางส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนด้วยการใช้แอปพลิเคชัน Line ผ่านการสแกนคิวอาร์โค้ดของวัดซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัยและรวดเร็ว

คำสำคัญ : ศิลปะ, วัด, โบราณสถาน

Abstract

Chiang Rai the City of Arts: A Case Study of Buddhist Temples, Historic Sites in Wiang Chai District, Chiang Rai Province are 1. To study the ancient temple at Wat Wiang Chai district found that; a temple in the ancient temple in Wiang Chai District such as Boran Wiangderm temple has set the Museum of the ancient temple in order to be preserved antiques excavated. Type appliances, pots, bowls, jars, vases, Buddha and the ancient Buddha head made out of sandstone as a learning way of life in the community. 2. To study the art in the archaeological site (temple) about architecture and Buddhist art found that there was mainly built of brick, mortar, such as the big buddha in Kue Na king place, The attitude of subduing Mara Buddha and including the ancient walls and arches, ancient temples in the old walled city. 3. To promote the ancient temple as a learning community, propose public relations through applications Line via scanning QR codes of the temple which is modern technology now. The information consists of history of temple, Art, archaeological ruins in the temple as a traditional Buddhist art. And contemporary art from the past to the present, so that each community can learn together as a learning community.

Keywords: Art, Temple, Archaeological site

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม คือ นายวีระ โรจน์พจนรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ได้เปิดเผยต่อสื่อมวลชนเมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๙ ว่า จากการที่ได้ไปร่วมเปิดงานเทศกาลศิลปะนานาชาติ (Setouchi Triennale ๒๐๑๖ “Session Setouchi Asia Village” ณ SunPort Takamatsu ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างกระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) ประเทศไทย และจังหวัดคางาวะ ประเทศญี่ปุ่น ในโอกาสเฉลิมฉลองความสัมพันธ์ครบรอบ ๑๓๐ ปีไทย-ญี่ปุ่น ซึ่งมีกิจกรรมแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ โดยหอศิลป์กรุงโตเกียวได้นำนิทรรศการมังงะ-อะนิเมะ และเกมส์ มาจัดแสดงที่หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพ ขณะที่ไทยได้อนุญาตให้พิพิธภัณฑ์ศิลปะกรุงโตเกียวยืมโบราณวัตถุที่ล้ำค่าของกรมศิลปากรจำนวน ๕๐ ชิ้นไปจัดแสดงที่ญี่ปุ่น รวมถึงแลกเปลี่ยนศิลปะและนิทรรศการร่วมกันตลอดทั้งปี ๒๐๑๗ ด้วย จากการร่วมงานดังกล่าวทำให้เกิดแนวคิดว่า ควรสร้างจังหวัดแห่งศิลปะขึ้นในประเทศไทย เพราะมั่นใจว่าประชาชนในพื้นที่จะได้รับประโยชน์ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจ โดยเบื้องต้นจะนำร่องที่จังหวัดเชียงรายเป็นแห่งแรก เพราะมีศักยภาพและทุกวันนี้ก็แทบจะเป็นเมืองศิลปะโดยอัตโนมัติอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นบ้านคำ ผลงานศิลปินแห่งชาติ ดร.ถวัลย์ ดัชนี วัดร่องขุน ผลงานศิลปินแห่งชาติ อาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมีแหล่งโบราณสถานโบราณคดีอีกมากมายที่เป็นแหล่งศิลปะของเชียงราย

ประเทศไทยเรามีโบราณสถานที่ทรงคุณค่าทางความงาม ทางประวัติศาสตร์และการสืบต่ออารยธรรมของชนชาติอยู่เป็นจำนวนมากและกระจายอยู่ทั่วประเทศ โบราณสถานดังกล่าวเป็นหลักฐานในทางประวัติศาสตร์อันแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาตินับตั้งแต่อดีตกาลจนมาถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นเครื่องเตือนใจถึงความมีอารยธรรมของชนชาติก่อให้เกิดความภูมิใจในการดำรงอยู่ของชนชาติไทย โบราณสถานแต่ละแห่งล้วนมีเสน่ห์ความงามและคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ที่เชิญชวนให้คนไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติเกิดความอยากรู้อยากเห็นและอยากชื่นชม โบราณสถานจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอารยธรรมที่ยาวนานของชาติไทยและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ สามารถเพิ่มรายได้และเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของประชาชนในชนบท ความสำคัญของโบราณสถานนี้จึงทำให้ประเทศต่างๆดำเนินการดูแลจัดการอนุรักษ์โบราณสถานเพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมตกทอดถึงอนุชนรุ่นหลังต่อไป ตลอดจนหาแนวทางในการบริหารจัดการโบราณสถานเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์ทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจต่อชาติบ้านเมืองโดยส่วนรวมด้วย^๑

^๑ โบราณสถานไทย, [ออนไลน์]. [https://boransathan.wordpress.com/โบราณสถาน/คุณค่าและความสำคัญ\(สืบค้นเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๑\)](https://boransathan.wordpress.com/โบราณสถาน/คุณค่าและความสำคัญ(สืบค้นเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๑))

ประเทศไทยมีการพัฒนาในด้านต่างๆอย่างรวดเร็ว ทำให้มีผลกระทบต่อการบุกรุกและทำลายหลักฐานทางโบราณคดีในโบราณสถานแต่ละแหล่งที่มีความสำคัญต่อประวัติความเป็นมาของชาติไทยอันยาวนาน ทั้งโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือนักบริหารและนักพัฒนาทางอุตสาหกรรมทั้งหลายอยู่เสมอๆว่าการลักลอบตัดเศียรพระส่งออกขายต่างประเทศก็ดี การลักลอบขุดค้นโบราณวัตถุขายให้แก่ผู้ที่นิยมสะสมของเก่า การบุกรุกเข้าไปในเขตโบราณสถานของชาวบ้านตลอดจนการถูกทำลายลงด้วยโครงการพัฒนาต่างๆของภาครัฐ ก่อให้เกิดความเสียหายและความเสื่อมโทรมต่อโบราณสถานเป็นอย่างมาก ซึ่งการอนุรักษ์โบราณสถานเป็นการดำเนินงานที่ต้องระยะเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการปลูกฝังความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนเป็นส่วนใหญ่ ให้เกิดความรู้สึกรักและหวงแหนในมรดกที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ การอนุรักษ์โบราณสถานจึงมิใช่หน้าที่คนใดคนหนึ่ง แต่เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนจะต้องรับผิดชอบและที่สำคัญคือ ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานของรัฐกับประชาชน โดยเป็นที่ทราบกันดีว่าในปัจจุบันวิทยาการสมัยใหม่ได้มีบทบาทเข้าไปเสริมแต่งเปลี่ยนแปลงบริเวณแหล่งโบราณสถานมากยิ่งขึ้นและเป็นไปอย่างรวดเร็ว ถ้าไม่มีมาตรการในการอนุรักษ์โบราณสถานที่ดีพอและเหมาะสมแล้วเชื่อว่าในอนาคตอันใกล้แหล่งโบราณสถานอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพและสำคัญของชาติจะสูญสิ้นไปได้ในที่สุด

อำเภอเวียงชัย ก็เป็นอีกอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงรายที่มีโบราณสถาน โบราณคดี แหล่งศิลปวัฒนธรรมอย่างมากมาย โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลเวียงเหนือ เช่น พระธาตุวัดโพธิ์ชัย พระพุทธรูปโบราณเวียงเดิม พระพุทธรูปหินทรายวัดราชบุรุษเจริญ พระพุทธรูปหินทรายวัดสันสลิด ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในพิพิธภัณฑสถานวัดโบราณเวียงเดิม และวัดอื่นๆ ในพื้นที่ ตำบลเวียงชัย ตำบลผางาม และตำบลดอนศิลา ก็มีแหล่งโบราณสถานโบราณคดีมากมายเช่นกัน เนื่องจากอำเภอเวียงชัยคือสถานที่ตั้งเวียงไชยปราการ หรือเวียงไชยนารายณ์ ในอดีต ซึ่งเป็นยุคก่อนประวัติศาสตร์ล้านนา และเมื่อกระทรวงวัฒนธรรมประกาศให้เมืองเชียงรายเป็นเมืองแห่งศิลปะแห่งแรกของประเทศไทยในปี ๒๕๖๐ ดังกล่าวข้างต้น

ดังนั้น ทีมผู้วิจัยจึงเห็นว่า มีความจำเป็นต้องศึกษากระบวนการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถานโบราณคดีในอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย อันจะนำไปสู่การเป็นเมืองแห่งศิลปะต่อไปอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย
๒. เพื่อศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน (ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรม
๓. เพื่อส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ทีมงานผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบข่ายการวิจัย ประชากร กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ดังนี้

๑. ประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้ กำหนดกลุ่มตัวอย่างได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย จำนวน ๑๘ รูป/คน

๒. ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ มีดังนี้

ตัวแปรต้น ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐาน เช่น ศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏในวัดต่างๆ ในอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ทั้งที่เป็นพุทธศิลปะดั้งเดิม และศิลปะร่วมสมัยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จากเอกสาร หนังสือ ตำรา และหลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑. ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ สถานภาพผู้ถูกสัมภาษณ์ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อายุ พรรษา (ข้อมูลจาก พระสงฆ์ในพื้นที่ทำการวิจัย นักโบราณคดี / นักประวัติศาสตร์ ศิลปินด้านประติมากรรม/จิตรกรรม ผู้ใหญ่บ้าน/ ผู้นำชุมชนของชุมชน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ)

๒. ลักษณะศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน (ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรม ได้แก่ พระพุทธรูป แนวกำแพง ซุ้มประตู

ตัวแปรตาม คือ พัฒนาส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน

๑. การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีผ่านส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีผ่านแอปพลิเคชัน Line ผ่านการสแกนคิวอาร์โค้ดของวัดประกอบไปด้วยข้อมูลประวัติความเป็นมาของวัด ศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดีที่ปรากฏในวัดทั้งที่เป็นพุทธศิลปะดั้งเดิม และศิลปะร่วมสมัยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันทำให้ชุมชนแต่ละที่สามารถเข้าไปศึกษาข้อมูลเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนได้

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าวผู้วิจัย เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วม ทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษากระบวนการพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัด โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวคิด หลักการ ความเป็นมา กระบวนการพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัด ดังนั้น จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ๑) แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ (Inter-view Guideline)

๒) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ร่วมกับเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา กระบวนการพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัด จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ๑) แบบสอบถามแนวทางการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) การลงพื้นที่ในศึกษาข้อมูลทาง กายภาพ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่ยังเหลือซาก เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นที่มา ความสำคัญ ประวัติศาสตร์ของวัด โบราณสถานเขต พื้นที่อำเภอ เวียงชัย จังหวัดเชียงราย

๒) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อสังเกตและทำกิจกรรมกับกลุ่ม ชุมชน จะต้องมีการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน และมีการเก็บข้อมูลควบคู่ไปด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูล และมองเห็นพฤติกรรม กิริยาอาการต่างๆ ของกลุ่มตัวอย่าง ผ่านแนวคิดทฤษฎีต่างๆ เพื่อ สามารถนำมาสู่การวิเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน และแท้จริงมากขึ้น มีการเข้าร่วมกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน วัด หน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงกระบวนการ กระบวนการพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัด

๓) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ศิลปะ โบราณสถาน โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวคิด หลักการ ความเป็นมา กระบวนการพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัด ดังนั้น จึงมีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

๔) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ร่วมกับเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ ศิลปิน และประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ศิลปะ โบราณสถาน

โบราณคดี ที่ปรากฏ ในวัดของอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความ เป็นมา กระบวนการพัฒนาวัด และแนวทางการส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัด จึงมีเครื่องมือ ที่ใช้ในการศึกษา

๕) การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จาก การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหา ที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

(๑) ศึกษาวิเคราะห์ ที่มาและความสำคัญ ข้อมูลพื้นฐานของวัด โบราณสถานเขต พื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

(๒) ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถานในพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย อันจะนำไปสู่การเป็นเมืองแห่งศิลปะ

(๓) การนำเสนอแนวทางส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัดที่มีโบราณสถานใน อำเภอเวียงชัยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม

(๔) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มาทำการวิเคราะห์ตั้งแต่ข้อมูลพื้นฐาน กระบวนการสำคัญ ที่มีความสำคัญแนวทางส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะของวัดที่มีโบราณสถาน ในอำเภอเวียงชัยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ หรือเผยแพร่ในระดับ นโยบาย องค์กร ชุมชน และปัจเจกบุคคล

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขต พื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย พบว่า โบราณสถานส่วนใหญ่อยู่ในตำบลเวียงเหนือ ซึ่งเป็นลุ่ม แม่น้ำลาว มีโบราณสถานที่ปรากฏอยู่เกือบทุกหมู่บ้านของตำบลเวียงเหนือ (มี ๑๒ หมู่บ้าน) ซึ่งมี รายละเอียดดังนี้ (๑) พุทธสถานพระเจ้ากือนา อยู่ที่หมู่ที่ ๘ บ้านไตรแก้ว มีโบราณสถานเป็น พระพุทธรูปปูนปั้นขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่กก มีต้นไทรคลุมองค์พระไว้ เห็นแต่เพียงพระพักตร์ ด้านขวา (๒) วัดปางไตรแก้ว หมู่ที่ ๘ ตำบลเวียงเหนือ มีโบราณสถานปรากฏอยู่คือ เศียรพระพุทธรูป และชิ้นส่วนของพระพุทธรูป ทางวัดเก็บไว้ที่ฐานพระประธานในศาลาการเปรียญ ส่วนเศียรใหญ่ได้ สร้างองค์พระพุทธรูปแบบปูนปั้นขึ้นรองรับให้เป็นพระพุทธรูปประธานในศาลาการเปรียญดังกล่าว (๓) วัดโบราณเวียงเดิม ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒ โบราณสถานที่ปรากฏอยู่ได้แก่ พระพุทธรูปปูนปั้น สันนิษฐาน ว่าสร้างในสมัยราชวงศ์มังราย แต่ชาวบ้านปัจจุบันเรียกว่า “หลวงพ่อบาตรเวียงเดิม” นอกจากนี้ยังมี

โบราณสถานอื่น ๆ เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องบูชาเทวสถาน ศิลาจารึก (เอามาจากวัดปางไทรแก้ว) (๔) วัดสันสลิด ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓ ตำบลเวียงเหนือ โบราณสถานที่ปรากฏอยู่ ได้แก่ พระพุทธรูปหินทรายที่ชำรุดเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย แต่ทางวัดได้จัดเก็บไว้เป็นสัดส่วน เป็นการรวบรวมมาจากสถานที่ต่าง ๆ ที่ญาติโยมเอามาให้ เช่น กุ๋บ้านค้ายเจริญ กุ๋บ้านสันสลิด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องปั้นดินเผาอีกจำนวนหนึ่ง (๕) วัดราษฎร์เจริญ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ ตำบลเวียงเหนือ มีโบราณสถานที่ปรากฏอยู่ ได้แก่ พระพุทธรูปหินทราย ขนาดหน้าตักกว้าง ๒๑ นิ้ว สูง ๓๑ นิ้ว ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่พระธาตุสุวรรณมิ่งมงคล (พระธาตุวัดราษฎร์เจริญ) (๖) วัดโพธิ์ชัย ตั้งอยู่หมู่ที่ ๗ ตำบลเวียงเหนือ โบราณสถานที่ปรากฏอยู่ได้แก่ พระธาตุโพธิ์ชัย (๗) พุทธสถานโบราณปายางน้อย ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๐ ตำบลเวียงเหนือ โบราณสถานที่ปรากฏอยู่ได้แก่ พระพุทธรูปโบราณ หน้าตักกว้าง ๑.๓๕ เมตร สูง ๑.๕๙ เมตร ตามที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้ (ปัจจุบันทางวัดได้บูรณปฏิสังขรณ์เองโดยไม่ได้ขออนุญาตจากกรมศิลปากร) (๘) ที่พักสงฆ์บ้านสันต้นแห่น ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๒ ตำบลเวียงเหนือ โบราณสถานที่ปรากฏอยู่ได้แก่ ชิ้นส่วนของพระพุทธรูป ซากปรักหักพังที่อยู่ติดฝั่งแม่น้ำกฝั่งขวา เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งทางที่พักสงฆ์ได้เก็บใส่ตู้ไว้แต่ไม่แข็งแรงนัก

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน (ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรม พบว่า ศิลปะส่วนใหญ่เป็นพุทธศิลปกรรม และเครื่องปั้นดินเผา ส่วนที่เป็นพุทธศิลปกรรม จะมี ๒ กลุ่มศิลปะ ได้แก่ กลุ่มพุทธศิลปกรรมปูนปั้นสมัยราชวงศ์มังราย คือ หลวงพ่อกีณา หลวงพ่อโบราณเวียงเดิม หลวงพ่อโบราณปายางน้อย และอีกกลุ่มหนึ่ง ได้แก่ พุทธศิลปกรรมช่างพะเยา เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปหินทราย คือ ชิ้นส่วนพระพุทธรูปวัดปางไทรแก้ว ชิ้นส่วนพระพุทธรูปวัดสันสลิด พระพุทธรูปวัดราษฎร์เจริญ สำหรับเครื่องปั้นดินเผาเป็นเครื่องปั้นดินเผาเตาเผาล้านนา ได้แก่ เตาเผาพาน เตาเผาพะเยา เตาเผาเวียงกาหลง แต่ก็มีที่เป็นเตาเผาที่อื่นบ้าง เช่น จีน สุโขทัย เป็นต้น แต่ไม่มากนัก

ส่วนที่เป็นสถาปัตยกรรม พบเพียงซุ้มประตูโขงที่วัดโบราณเวียงเดิมนั้น ซึ่งของเดิมได้ชำรุดไปแล้ว แต่ทางวัดได้สะเก็กภาพไว้แล้วนำมาสร้างเป็นซุ้มประตูโขงเข้าวัดโบราณเวียงเดิม และลายปูนปั้นแบบสะไตจีน เป็นลักษณะการปั้นเป็นบัวคว่ำบัวหงาย

ผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน จากการศึกษาวิจัยทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางการส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย ใน ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่ (๑) ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ด้วยเทคโนโลยีผ่านแอปพลิเคชัน Line ผ่านการสแกนคิวอาร์โค้ดของวัดซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัยและรวดเร็วในปัจจุบันประกอบไปด้วยข้อมูล ประวัติความเป็นมาของวัดศิลปะโบราณสถาน โบราณคดีที่ปรากฏในวัดทั้งที่เป็นพุทธศิลปะดั้งเดิม และศิลปะร่วมสมัยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันทำให้ชุมชนแต่ละที่สามารถเข้าไปศึกษาข้อมูลเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนหรือแม้แต่

นักท่องเที่ยวที่สนใจก็สามารถเข้าไปใช้และศึกษาข้อมูลได้เช่นกัน (๒) แต่ละวัดควรจัดอบรมให้ความรู้ โบราณสถานแก่ชุมชน ให้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง นั่นคือ คณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้าน และประชาชนในพื้นที่มีความรักและตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถานที่มีอยู่ชุมชน และ (๓) แต่ละวัดควรมีมัคคุเทศก์น้อย โดยประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาในชุมชน อันเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนได้ตระหนักในคุณค่าของโบราณสถาน อันเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา ศิลปะและโบราณสถานและเสริมสร้างความตระหนักให้ชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่า อันเก่าแก่ของวัดให้กับเยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องเชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่ควรอภิปรายผล มี ๒ ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก วัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย พบว่า มีอยู่ในตำบลเวียงเหนือ ในส่วนที่เป็นลุ่มแม่น้ำกก แม่น้ำลาว จึงเป็นที่สังเกตว่าในพื้นที่ตำบลเวียงเหนือ น่าจะเป็นเมืองเก่าโบราณในวัดแต่ละวัด เช่น วัดโบราณเวียงเดิม มีการตั้งพิพิธภัณฑสถาน โบราณเวียงเดิม ไว้เพื่อเป็นที่เก็บรักษาของเก่าที่ขุดค้นพบ ประเภทเครื่องใช้ ได้แก่ หม้อ ชาม ไห แจกัน รวมถึงพระพุทธรูปและเศียรพระพุทธรูปโบราณทำด้วยหินทรายเอาไว้เป็นแหล่งเรียนรู้ จึงสันนิษฐานว่า ลุ่มแม่น้ำกก แม่น้ำลาวในอดีตเป็นชุมชนที่หนาแน่นไปด้วยประชาชน วิถีชีวิตของคนในชุมชนอาจจะเป็นกลุ่มที่มีฐานะดี ซึ่งสังเกตจาก เครื่องปั้นดินเผาจากกลุ่มเตาต่าง ๆ เช่น เครื่องปั้นดินเผาพาน เวียงกาหลง เตาเผาจากจีน เตาเผาสุโขทัย ซึ่งเนื้อละเอียดซึ่งประชาชนคนธรรมดาสามัญทั่วไปคงไม่มีเงินที่จะไปซื้อมาใช้แน่นอน เพราะมีราคาแพง ซึ่งข้อสันนิษฐานนี้สอดคล้องกับ อุษณีย์ ธงชัย และคณะ^๒ ได้กล่าวว่า สันนิษฐานว่ากลุ่มคนที่ใช้จาน ชาม และถ้วย คงจะเป็นกลุ่มคนชั้นสูงและคนมีฐานะทางเศรษฐกิจดี รวมทั้งกลุ่มพระสงฆ์ ทั้งนี้เนื่องจากการสำรวจแหล่งโบราณสถานที่เป็นวัดร้าง มักจะพบเครื่องปั้นดินเผาในกลุ่มจาน ชาม ถ้วยและภาชนะอื่นๆ เป็นจำนวนมาก เข้าใจว่าเครื่องใช้เหล่านี้คงจะถวายเพื่อเป็นของใช้ในชีวิตประจำวันของพระสงฆ์และถวายเป็นพุทธบูชาให้กับวัดด้วยการฝังไว้ใต้ฐานเจดีย์ วิหาร และโบสถ์ เป็นต้น

ประเด็นที่สอง การจัดการโบราณสถานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นที่สังเกตว่า ที่วัดโบราณเวียงเดิมทางกรมศิลปากรได้เข้าไปช่วยจัดการสร้างพิพิธภัณฑสถานแสดงนิทรรศการโบราณสถาน โบราณวัตถุ หนึ่งหลัง สร้างเป็นพิพิธภัณฑสถานบ้านอีกหนึ่งหลัง รวมเป็นพิพิธภัณฑสถานสองหลัง แต่ไม่มีกลุ่มประชาชนเข้าไปศึกษาเรียนรู้ หรือไม่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยว ทั้ง ๆ ที่เป็นพิพิธภัณฑสถานที่ดี

^๒ อุษณีย์ ธงชัย และคณะ, พัฒนาศักยภาพการจัดการศึกษาเครื่องปั้นดินเผาเพื่อเป็นศูนย์การศึกษาและแหล่งการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม (ศึกษากลุ่มเตาในอาณาจักรล้านนา และแหล่งโบราณคดีที่พบเครื่องปั้นดินเผาล้านนา), (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙), หน้า ๑๒๔.

มาก ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่าอาจจะเกิดจากการไม่ได้ประชาสัมพันธ์ของวัดให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ หรืออาจจะเป็นการบริหารจัดการภายในวัดที่ยังสะเปะสะปะไม่มีความรู้ด้านการบริหารจัดการ และเมื่อได้เข้าไปสืบค้นทางอินเทอร์เน็ตก็ไม่พบข้อมูลในส่วนนี้ของวัดเลย จึงทำให้พิพิธภัณฑ์ของวัดโบราณเวียงเดิมไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า ทางวัดน่าจะมีการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้การประชาสัมพันธ์ทำได้ง่ายโดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ต เช่น ทางไลน์ ทางเฟซบุ๊ก ทางเว็บไซต์ ฯลฯ เนื่องอินเทอร์เน็ตคือแหล่งเรียนรู้ที่ดีที่สุดในเวลาอันสั้น คือ ต้องประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกโดยใช้สื่อออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับ สุเทพ เดชะชีพ และจักรีรัตน์ แสงวารีย์^๓ ดังนั้นการ ประชาสัมพันธ์โดยอาศัยสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการทำงานด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคม และทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพงานด้านการประชาสัมพันธ์ จึงสรุปว่า การประชาสัมพันธ์บนสื่อสังคมออนไลน์ในยุค เว็บ ๓.๐ นั้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีจากระบบดั้งเดิม มาเป็นระบบดิจิทัลที่มีการพัฒนาอย่าง ต่อเนื่อง ทำให้การประชาสัมพันธ์เกิดความคล่องตัวใน การทำงานโดยเฉพาะการส่งสารได้หลายอย่างรวมกัน คือ ภาพ เสียง และข้อความไปพร้อมกัน เช่น Internet, Website, E-Book, E-mail เป็นต้น และสามารถตอบสนองความต้องการ ข้อมูลข่าวสารได้อย่างอิสระมากขึ้น นักประชาสัมพันธ์ต้องเข้าใจในรูปแบบและการทำงาน ของ Social media และนำไปใช้เสริมเทคนิคการสร้าง ความสัมพันธ์จึงเป็นสิ่งที่สำคัญและนำมาซึ่งความสำเร็จ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มียูนิในตวันักประชาสัมพันธ์ทุกคน สื่อสังคมออนไลน์จะเป็นสื่อที่ทรงพลังมากที่สุด ขึ้นอยู่ กับการสร้างความสัมพันธ์ให้ยั่งยืนและถาวร

^๓ ดร.สุเทพ เดชะชีพ และ จักรีรัตน์ แสงวารีย์, การประชาสัมพันธ์บนสื่อสังคมออนไลน์ในยุคเว็บ

๓.๐, (วารสารนิเทศสยามปริทัศน์, ๒๕๕๕, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑๓, หน้า ๒๕), [ออนไลน์]

<http://www.commartreview.siam.edu/2017/index.php/previous-reviews/year๑๒-vol๑๓>

บรรณานุกรม

โบราณสถานไทย, [ออนไลน์]. <https://boransathan.wordpress.com/โบราณสถาน/คุณค่าและความสำคัญ>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๑)

อุษณีย์ ธงชัย และคณะ, พัฒนาศักยภาพการจัดศึกษาเครื่องปั้นเผาเพื่อเป็นศูนย์การศึกษาและแหล่งการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม (ศึกษากลุ่มเตาในอาณาจักรล้านนา และแหล่งโบราณคดีที่พบเครื่องปั้นดินเผาล้านนา). คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๙.

สุเทพ เดชะชีพ และ จักรรัตน์ แสงวารี, การประชาสัมพันธ์บนสื่อสังคมออนไลน์ในยุคเว็บ ๓.๐, (วารสารนิเทศสยามปริทัศน์, ๒๕๕๕, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๑๓, หน้า ๒๕), [ออนไลน์]

<http://www.commartsreview.siam.edu/๒๐๑๗/index.php/previous-reviews/year๑๒-vol>

๑๓

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

---

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ เช่น รายวิชาวัฒนธรรมไทย รายวิชาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมจังหวัด พุทธสมาคม เป็นต้น เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแนวทางการส่งเสริมผลงานศิลปะช่างสิบหมู่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะที่ยั่งยืน

๒. กิจกรรมด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

- จัดทำเอกสาร แผ่นพับ สื่อประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงาน องค์กรการท่องเที่ยวนำไปใช้เป็นข้อมูลด้านการท่องเที่ยวอำเภอละหนึ่งศิลปะ สู่เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ
- จัดนิทรรศการเชียงรายเมืองแห่งศิลปะ วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงรายหรือ ให้แก่นักท่องเที่ยว และชุมชนได้เรียนรู้และศึกษาหรือนิทรรศการในโอกาสต่าง ๆ เช่น การประชุมคณะสงฆ์จังหวัด เป็นต้น

๓. กิจกรรมด้านวิชาการ

- มีการพัฒนาชุดแหล่งวัด โบราณสถานในจังหวัดเชียงราย เผยแพร่ในสื่ออินเทอร์เน็ต และสื่อต่าง ๆ สร้างเครือข่ายความร่วมมือการเผยแพร่ในจังหวัดเชียงราย

ภาคผนวก ค

Gantt chart

เปรียบเทียบวัตถุประสงค์/กิจกรรมที่เสนอในข้อเสนอโครงการและกิจกรรมที่แท้จริง

โครงการวิจัย

เรื่อง เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

Chiang Rai the City of Arts: A Case Study of Buddhist Temples, Historical Sites in

Wiang Chai District, Chiang Rai Province

๑. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน (ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรม
- ๑.๒.๓ เพื่อส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้วยการใช้แอปพลิเคชัน Line ผ่านการสแกนคิวอาร์โค้ดของวัด

สรุปผลการดำเนินการตามแผนงาน/กิจกรรมตาม Proposal ในรอบ ๑๒ เดือน

ตามแผนงาน		ปฏิบัติจริง	สนับสนุน วัตถุประสงค์	ร้อยละความ พึงพอใจต่อ ผลสำเร็จ
กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ผลที่ได้จริง		
๑. ศึกษาแนวคิดของวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย	ได้ทราบแนวคิดของวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย	๑. ได้ประวัติความเป็นมาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย	ข้อที่ ๑	๑๐๐%
๒. ลงพื้นที่ภาคสนามศึกษากระบวนการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย	ได้ข้อมูลกระบวนการบริหารกระบวนการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย	๒. ได้แนวทางการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน	ข้อที่ ๑,๒	๑๐๐ %
๓. วิเคราะห์ สังเคราะห์แนวทางการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย	ได้แนวทางการส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน	๓. ได้แนวทางการส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย	ข้อที่ ๒,๓	๑๐๐ %
๔. สร้างเครือข่ายส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย	ได้เครือข่ายส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะ	๔. มีหน่วยงาน องค์กร ภาครัฐ เอกชน และชุมชน เป็นเครือข่ายเผยแพร่วัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน	ข้อที่ ๒,๓	๑๐๐%
๕. กิจกรรมอื่นและการรายงานความก้าวหน้า	ได้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการวิจัย	ได้ข้อมูลที่จำเป็นในการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่	ข้อที่ ๑,๒,๓	๑๐๐ %

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ต่อ มจร.

- มจร.ควรจะคัดเลือกบุคคลที่ทำงานด้านวิจัยให้มากขึ้น เพื่อป้องกันการส่งงานไม่ตรงเวลา

ลงนาม

(พระครูสุธีสุตสุนทร, ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัยผู้รับทุน

วันที่ ๒๕ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

ตาราง Output

เรื่อง เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย
Chiang Rai the City of Arts: A Case Study of Buddhist Temples, Historical Sites in
Wiang Chai District, Chiang Rai Province

Output	ในกรณีล่าช้า (ผลสำเร็จไม่ถึง ๑๐๐%) ให้ระบุสาเหตุ และการแก้ไข	
วัตถุประสงค์/กิจกรรมในข้อเสนอโครงการวิจัย	ผลสำเร็จ%	
วัตถุประสงค์การวิจัย		
๑. เพื่อศึกษาวัดที่มีโบราณสถานที่อยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย	๑๐๐ %	
๒. เพื่อศึกษาศิลปะที่ปรากฏอยู่ในโบราณสถาน (ในวัด) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมและพุทธศิลปกรรม	๑๐๐ %	
๓. เพื่อส่งเสริมวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนด้วยการใช้แอปพลิเคชัน Line ผ่านการสแกนคิวอาร์โค้ดของวัด	๑๐๐ %	
๑. ศึกษาแนวคิดของวัดที่มีโบราณสถานอยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย	๑๐๐ %	
๒. ลงพื้นที่ภาคสนามศึกษาศึกษา กระบวนการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถานอยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย	๑๐๐ %	
๓. วิเคราะห์ สังเคราะห์แนวทางการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถานอยู่ในวัดเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย	๑๐๐ %	
๔. สร้างเครือข่ายส่งเสริมเชียงรายเมืองแห่งศิลปะ	๑๐๐ %	
๕. กิจกรรมอื่นและการรายงานความก้าวหน้า		
๖. รายงานฉบับสมบูรณ์	๑๐๐ %	
๗. บทความการวิจัย	๑๐๐ %	

ลงนาม

(พระครูสุธีสุตสุนทร, ดร.)

หัวหน้าโครงการวิจัยผู้รับทุน

วันที่ ๒๕ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

ภาคผนวก ง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

สำหรับการวิจัยเรื่อง เชียงรายเมืองแห่งศิลปะ: วัด โบราณสถานในเขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย
 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชื่อ-สกุล..... เบอร์โทรศัพท์..... ที่
 อยู่/สถานที่ติดต่อ.....

ประเด็นคำถามหลักในการสัมภาษณ์มีดังนี้

๑. สภาพวัดที่มีโบราณสถานในเขตพื้นที่อำเภอเวียงชัย เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนเป็น
 อย่างไร

๑.๑ บริบทชุมชน และวัดที่มีโบราณสถานเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอ
 เวียงชัยที่สำคัญมีแหล่งใดบ้าง

๑.๒ กระบวนการพัฒนาวัดที่มีโบราณสถานในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง
 พระพุทธศาสนา ศิลปะและโบราณสถานและเสริมสร้างความตระหนักให้ชุมชนมีจิตสำนึกในการ
 อนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าอันเก่าแก่ของวัด อาทิ โครงสร้างการบริหารจัดการ แนวคิด ผู้รับผิดชอบ วิธีการ
 ดำเนินงาน/การจัดกิจกรรม ผลการดำเนินงาน

๑.๓ การจัดกิจกรรมสำหรับวัดที่มีโบราณสถานเพื่อการเรียนรู้ในชุมชนที่ผ่านมามี
 อะไรบ้าง ปัญหา และ ความต้องการในเรื่องเหล่านี้มีหรือไม่/อย่างไร

๒. แนวทางในการจัดการความรู้วัดที่มีโบราณสถานเพื่อเสริมสร้างคุณค่าของศิลปะโบราณสถาน
 โบราณวัตถุด้วยการจัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

ภาคผนวก จ
ประวัติผู้วิจัยและคณะ

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ ฉายา/นามสกุล พระครูสุธีสุตสุนทร, ดร.
๒. วัน เดือน ปีเกิด ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๑๓
๓. วุฒิการศึกษา ศศ.บ. (ศึกษาศาสตร์) สาขาวิชาภาษาอังกฤษ, M.A. (Linguistics),
PH.D.(Linguistics)
๔. ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ, อาจารย์ประจำหลักสูตร วิทยาลัยสงฆ์
เชียงใหม่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ที่อยู่ วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยศาลา
กลางจังหวัดเชียงใหม่ (หลังเดิม) ดอยจ่าปี ถนนฤทธิ์ประศาสน์ ตำบลเวียง
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๗๐๐๐
- โทรศัพท์ ๐-๕๓๓๑-๓๐๕๕
- โทรสาร ๐-๕๓๓๑-๕๘๖๖
- E-mail pongparab๒๐๐๓@hotmail.com

ประวัติผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ ฉายา/นามสกุล นางสาวภัทราวรรณ กวาวสาม
๒. วัน เดือน ปีเกิด ๑๘ สิงหาคม ๒๕๒๖
๓. วุฒิการศึกษา ศศ.บ. (ศิลปศาสตรบัณฑิต) สาขาวิชาภาษาอังกฤษ, M.A. (English)
๔. ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร คณะมนุษยศาสตร์ สาขา วิชาภาษาอังกฤษ
วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ที่อยู่ วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศาลา
กลางจังหวัดเชียงใหม่ (หลังเดิม) ดอยจ่าปี ถนนฤทธิ์ประศาสน์ ตำบลเวียง
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๗๐๐๐
- โทรศัพท์ ๐-๕๓๓๑-๓๐๕๕
- โทรสาร ๐-๕๓๓๑-๕๘๖๖
- E-mail annsod_๑๕@hotmail.com